Skrifter utgifna af Svenska literatursällskapet.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

22:a ÅRGÅNGEN

1901

UPPSALA 1901
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Innehåll:

Sid.

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte. . . . . V—VII.

Lars Romares Berättelse om den heliga Birgittas kanonisering. Af K. H. Karlsson. . . . . 1.

Bidrag till den blandade värsens historia i Sverige. (Lucidor, Runius, Dalin.) Af A. Åkerblom. . . . . 17.

Tysklands litteratur under 1700talet före Klopstock och dess förhållande till den svenska. Af E. Wrangel. . . . . . 47.

Gessners inflytande på svenska litteraturen. Af Hilma Borelius. . 65.

Några ord om det fornsvenska legendariet. Af Natanael Beckman. 81.

En skolkontrovers med politiskt efterspel. Ett bidrag till Olof Bergklints ungdomshistoria. Af Edvard Beckman. . . . . . 85.

Miscellanea.

En bortglömd skrifvelse af Joh. Henr. Kellgren. . . . . 93.

Marionettspel af Olof v. Dalin. . . . . 95.

Lyckönskan till grefve Carl Gyllenborg af Olof v. Dalin. . 99.

En supplikation af Sam. Columbus. . . . . 103.

Stiernhielmiana. . . . . 106.

Svensk literaturhistorisk bibliografi. XIX. 1899. Af E. H. Lind.

Förteckning öfver Svenska Literatursällskapets medlemmar år 1901.

Härjämte medfölja såsom Bihang för år 1901:

Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. H. 4 o. 5. Af Leonard Bygdén.

1500- och 1600-talens Visböcker utgifna af Adolf Noreen och J. A. Lundell. V. Kongl. Bibliotekets Visbok i 16:o.

Svenska Literatursällskapets årsmöte

hölls den 14 maj 1901, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för år 1900.

Sällskapet har under året utgifvit 21:a årgången af *Samlaren* med bidrag af herrar E. WRANGEL, A. L. WENNSTRÖM, L. WEIBULL, O. SYLWAN, A. GAUFFIN, G. GJÖRLOFF, H. LUNDSTRÖM och E. H. LIND samt fröken LYDIA WAHLSTRÖM; — *Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon* af L. BYGDÉN, H. 3; — *Ur Hans Järtas literära brefväxling*, utg. af E. LEWENHAUPT, 1: 2; — *Thomas Thorilds bref*, utg. af L. WEIBULL, H. 2.

För *Samlarens* 22:a årgång äro bidrag lämnade eller utlofvade af herrar EDVARD BECKMAN, NATANAEL BECKMAN, K. H. KARLSSON, E. H. LIND, E. WRANGEL och A. ÅKERBLOM samt fröken HILMA BORELIUS.

Med grefve EUGÈNE LEWENHAUPTS afflyttning från Uppsala har Sällskapet förlorat sin mångårige sekreterare, hvilken genom varmt intresse och ospard möda gjort sig väl förtjänt af detsammas tacksamhet. Det tomrum, som grefve LEWENHAUPT lämnat efter sig, skulle vara ännu mera kännbart, om Sällskapet icke hade den vissa förhoppningen att allt framgent få räkna honom bland sina arbetande ledamöter.

Uppsala den 14 maj 1901.

AKSEL ANDERSSON.

2. Revisionsberättelse för år 1900.

Inkomster:

Behållning från föregående år	kr.	7,307: 08
Influtna årsafgifter	»	2,128: 25
Af Svenska Akademien för 20 ex.	»	100: —
Lagerförsäljning	»	13: 25
Debiterade porton	»	84: 50
Räntevinst	»	306: 23
Summa	kr.	9,939: 31

Utgifter:

Författarehonorar		kr.	442: —
Boktryckare		»	1,460: 10
Bokbindare		»	64: 92
Omkostnader för flyttning, förvarande och ordnande af lagret		»	163: 75
Distribution, frakter och diverse		»	290: 13
Behållning:			
I Uppsala sparbank	6,972: 92		
I Mälare.-Prov. Ensk. Bank	500: —		
Kontant	45: 49		7,518: 41
		Summa kr.	9,939: 31

Sällskapets lager, som förut förvarats hos grefve Eugène Lewenhaupt, har efter hans afflyttning från staden på grund af bibliotekarien Annerstedts välvilliga tillmötesgående fått plats på universitetsbiblioteket, där det är inrymdt i tvenne för ändamålet inköpta skåp.

Räkenskaperna befunnos vara förda med omsorg och noggrannhet, och få revisorerna på grund häraf föreslå, att sällskapet tacksamt beviljar skattmästaren amanuensen C. Grönblad full ansvarsfrihet för hans förvaltning under år 1900.

Uppsala den 5 maj 1901.

K. Reinh. Geijer. Rolf Arpi.

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Företogs den i stadgarna föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid vice bibliotekarien A. Andersson utlottades.

5. Till medlemmar af arbetsutskottet återvaldes dr. Andersson, nyvaldes förre suppleanten docenten E. Meyer, och valdes till suppleant docenten J. Mortensen.

6. Valdes till *revisorer* för år 1901 amanuensen R. Arpi och professor K. R. Geijer samt till dessas suppleanter professor H. Lundström, och amanuensen N. Sjöberg.

7. Beslöts att inköpa framlidne tullförvaltaren Axel Björkmans samlingar till Bellmans och Bellmansfigurernas historia.

8. Lämnade professor K. J. WARBURG i ett föredrag *Bidrag till Thorilds biografi (i synnerhet från hans senare dagar).*

Vid *Arbetsutskottets* samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande professor A. NOREEN och till sekreterare vice bibliotekarien A. ANDERSSON; till skattmästare valdes vice bibliotekarien L. BYGDÉN efter amanuensen C. GRÖNBLAD, som afflyttat från Uppsala. — Arbetsutskottets öfriga medlemmar äro bibliotekarien C. ANNERSTEDT, professor P. A. GEIJER och docenten E. MEYER med docenten J. MORTENSEN såsom suppleant.

AKSEL ANDERSSON.

Lars Romares Berättelse om den heliga Birgittas kanonisering.

UTG. AF

K. H. KARLSSON.

Uti *Acta Sanctorum*[1] omnämner BUÆUS en af LAURENTIUS ROMANUS författad beskrifning öfver den heliga Birgittas kanonisering, som efter en »belgisk» handskrift meddelats honom af prior Calcariensis JO. VAN DER KETTEN, och han anför äfven, att en latinsk öfversättning af samma berättelse utaf v. d. Ketten lämnats till PP. Birgittinos i Rom. Helt säkert är det denna öfversättning eller möjligen en afskrift däraf, som af mig anträffats i Vatikanens arkiv, inbunden i ett samlingsband med ryggtitel *Collectanea de diuersis materijs ecclesiasticis*, uppställd under N:o 173 i afdelningen *Miscellanea*, Arm. XI. Den upptager där fol. 270—282, hvartill kommer ett oskrifvet blad. Den är skrifven i litet 4:o-format med en vacker och redig, som det vill synas, nordeuropeisk stil från förra hälften af 1700-talet.

I den till berättelsen fogade attesten nämner VAN DER KETTEN, att han noggrant öfversatt densamma från en belgisk [ɔ: nederländsk] handskrift. Denna åter måste själf varit en öfversättning, ty svenskt mått åberopas. Då man emellertid ej kan förutsätta, att en belgier varit så hemmastadd i det svenska språket, att han kunnat verkställa en öfversättning från svenska till sitt modersmål, måste man antaga, att den af denne belgier använda handskriften varit på latin. Då nu klostret Marienboom, där van der Ketten anträffat sitt original, anlagts från klostret Marienwater, torde i detta sistnämda kloster ett exemplar af den belgiske öfversättarens latinska original funnits, och måhända kan detsamma ännu anträffas i något af Belgiens eller Tysklands bibliotek. — Huruvida Lars Romare själf kunnat affatta sin berättelse på latin, eller den öfversatts till detta språk af någon af klosterbröderna, må lämnas därhän.

[1] Oct. Tom. IV.

Äfven i Sverige har ett exemplar funnits af LARS ROMARES berättelse. RASMUS LUDVIGSSONS i en handskrift i Kongl. Biblioteket befintliga berättelse om Birgittas kanonisering[1] utgör nämligen ej annat än en förkortad öfversättning af Lars Romares. Med Rasmus berättelse öfverensstämmer LÆLIUS i sin *Jungfruspeghel*, och denne åter citeras som källa af WIDEKINDI i *Imagines familiæ Braheæ* och ÖRNEVINGE i *Genealogia Brahæa*. Det af Rasmus begagnade exemplaret är troligen detsamma som STIERNMAN i sitt *Tal om de lärda vettenskapers tilstånd i Svearike* år 1758 omnämner såsom befintligt i Svenska Riksarkivet.

Författaren till denna berättelse kallar sig själf Laurentius Romanus, och man har helt säkert rätt att i honom se den LARS ROMARE, som enligt Vadstena-diariet 1394 beledsagade generalkonfessorn Magnus Petri på hans resa till Rom. Tillnamnet Romanus ådagalägger nämligen, att han redan då denna notis nedskrefs vistats i Rom. Om hans lif är för öfrigt ej mycket kändt. Man vet blott, att han 1398 var en af de fyra »fratres ab extra» i Vadstena kloster, hvilka hade rätt att på sina kappor bära ett rödt kors, att han år 1406 kallas klostrets provisor, och att han vid sin död d. 15 Nov. 1431 hade uppsikten öfver den gård, där nunnekonventet utförde sin slöjd.

Lars Romare nämner, att han endast berättar, hvad han kan erinra sig i fråga om kanoniseringen, som han själf bevistat. Rätt lång tid torde också hafva förflutit mellan densamma och berättelsens affattande, ty på annat sätt, än att minnet svikit honom, kunna ej de skiljaktigheter förklaras, som finnas mellan hans berättelse och den nära samtida anteckningen i Vadstena-diariet samt den af påflige referendarien patriarken af Grado PETRUS AMELIUS meddelade beskrifningen. — Om ock således Lars Romares berättelse icke i hvarje minsta detalj kan anses vara fullt tillförlitlig, samt den dessutom endast förekommer i en öfversättning af en öfversättning, torde den dock, då den likväl gifver ej få nya upplysningar, om hvars sanningsenlighet ej finnes skäl att tvifla, samt dessutom är författad af en svensk och därtill af ett ögonvittne, vara väl värd att i tryck återgifvas.

---

[1] *Wadstena kloster-reglor* i *Samlingar utg. af Sv. Fornskr.-sällsk.*, s. XXXIV—XXXIX. — Jfr. *Scriptores rerum Svec. medii ævi*, III: 2, s. 241.

Incipit processus et modus Canonizationis Sanctissimæ Viduæ Birgittæ per Papam Bonifacium IX. Anno 1391.

Benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio, honor, virtus et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen.

Quandoquidem plures et diuersi magno desiderio scire desiderant principium et finem festiuitatis canonizationis S. Viduae Birgittae, necnon quomodo omnia in eodem canonizationis actu Romae, almae vrbis, peracta sint et Dominus Papa et D.D. cardinales in èadem festiuitate se habuerint, unacum ordinationibus omnium rerum in dicta canonizatione gestarum, quibus ego Laurentius condictus Romanus una cum D. Magno Petri de Suecia personaliter interfui; hinc per omnipotentis Dei gratiam praesentibus hoc declarabo, quantum ad minus de hoc mihi cognitum est, meaeque memoriae obuersatur.

Omnibus itaque modum et ordinem transactae huius festiuitatis canonizationis S. Birgittae scire cupientibus notum sit, quod tunc temporis, quo D. papa Vrbanus VI anno 1390 Romae annum jubilaei promulgauerat, idem papa Vrbanus litteras emiserit in Sueciam ad monasterium Watstenense, ut, quantocitius fieri posset, dominum Magnum Petri quamprimum Romam ablegarent, iisque insinuans, quod inclinatus esset ad prosequendam canonizationem S. Viduae B. Birgittae.

Hoc quamprimum innotuit monasterio Watstenensi et domino Nicolao Lincopensi episcopo ac pluribus aliis dominis, proceribus et senatoribus regni una cum domina Margarita, (quae tunc recenter sceptro regni Sueciae post Albertum regem potita fuerat), unanimiter D. Magnum eo induxerunt, ut quantocitius iter Romam uersus ob insinuatum negotium canonizationis S. Birgittae, propter quam annis elapsis iam multum laborasset, acceleraret, quod et compleuit.

Nam a praefati monasterii abbatissa pro uiribus adeo secundatus necessariisque ad hoc iter requisitis, utilibusque ad promouen-

dum rite negotium documentis taliter instructus fuit, ut ingruente festo S. Michaelis Archangeli ad suppositum iter iam ex integro paratus staret et tandem de Suecia profectus, circa festum circiter natiuitatis Christi Domini, stante jubilaeo in ultimis claudendae portae terminis, Romae appulit, ubi inopinato omnino casu, eo ipso adhuc labente jubilaei anno, papam Vrbanum VI uita excessisse in primo suo aduentu depraehendit et Bonifacium postea sine dilatione in pontificem electum. Qua de re statusque mutatione multum solicitus necnon afflictus D. Magnus animo inquieto fluctuare incepit dubitando scilicet, ne forte suum canonizationis negotium sinistrum sortiretur progressum.

Nihilominus tamen piarum mentium exhortatione allectus, constanterque in concepto promouendae canonizationis feruore perseuerans, resolutus pontificem adiit, suamque ei importantissimi negotii commissionem coram explicauit; quam cum pontifex intellexisset concernere canonizationem S. Birgittae, oratorem D. Magnum non solum omni cum beneuolentia excepit, sed et plenam commissionis suae facultatem impertiuit, longiori expeditionis suae audientia dignando.

Cum itaque D, Magnus pluribus obseruasset, pontificis animum de tractando canonizationis negotio optime inclinatum esse, coram expandit recommendatitias litteras tam Margaritae reginae, quam regni senatorum et monasterii Watstenensis, quas una cum miraculis S. Birgittae, caeterisque ad promouendam canonizationem facientibus requisitis, quae omnia ex regno Sueciae secum contulerat, summo pontifici praesentauit.

His benigne et omnino gratanter annuens papa totam rei seriem se cum suis cardinalibus esse collaturum reposuit; unde et confestim eandem examinandam tradidit tribus ad hoc electis cardinalibus, D. Philippo cardinali de Francia, D. Adamo cardinali de Anglia et D. cardinali de Baro unacum aliis sapientibus in doctrina uiris et magistris, ut scilicet diligenter probarent omnia hanc commissionem spectantia, necnon ea quae praecipue de progressu et excellentia S. Birgittae reuelationum, vitae et miraculorum exhibita fuerunt.

Perdurabat praememoratum examen ab eo tempore, quo D. Magnus Romam aduenerat, fere usque ad festum S. Laurentii; ex tunc, cum omnia diligenter examinata et probata et plene perfecta esse conspiciebantur, multi cardinales aliique magnates et principes Romani, praesertim qui iam aliquam de pia S. Birgittae uita notitiam habuerant, unanimiter congregabantur, inter quos nominatim aderat praenobilis dominus et baro Romanus nomine Gentilis, qui

spiritualis S. Birgittae filius erat, qui unitis precibus summo pontifici supplicantes se praesentauerunt, ut scilicet ad honorem Dei prosequi dignaretur canonizationis gratiam necnon eandem ad exoptatum finem perducere.

Ad haec Bonifacius respondit, intentionis se equidem esse rem prosequendi, dummodo sufficienter constaret, canonizationem eo in statu fore, ut nihil impedimenti remoram interponeret.

Post haec D. Magnus ingentem librum deforis auratum, eleganterque ornatum in praesentia omnium cardinalium pontifici praesentauit, in quo Coelestes reuelationes huic S. viduae Birgittae a Deo factae continebantur, cui insuper adiungebatur adhuc alius liber, qui Latine Liber attestationum dicitur, in quo vita S. Birgittae, eiusque prosapia, conuersatio et miracula in vita et post mortem patrata conscripta erant. Hunc cum et cardinales uehementer affectassent, papa eorundem desiderio condescendens a domino Magno expetiit, ut tot exemplaria, quot singulis eorundem D.D. cardinalium sufficere possent, confici curaret, ut exinde omnes ad propositam canonizationem proniores redderet; quare D. Magnus, ne summi pontificis nutui in minimo deesset, triginta scriptores expeditioris calami conduxit, qui sedecim Libros atestationum descripsere, eosque compactura[1] ita nobili compingi fecerat, ut quilibet eorum uiginti pretio ducatis constiterit.

His ita peractis indixit pontifex supra memoratis tribus cardinalibus, nempe cardinali de Francia, cardinali de Anglia et cardinali de Baro, ut curarent conscribi litteras, quibus sua appenderent sigilla, et ad valuas seu fores ecclesiae S. Petri, Beatae Virginis et S. Joannis, ad quas, utpote basilicas, maior populi concursus confluere solitum est, affigerent, quae et postmodum per spatium octo dierum affixae remanserunt. Substantia autem et contentum litterarum erat tenoris sequentis.

Vniuersis notum sit, dominum papam intentionis esse canonizandi B. Birgittam et per Dei gratiam concernentem rei seriem ad finem perducendi; eapropter, si quis fuerit, qui qualibuscunque rationibus uel probationibus disputare aut canonizationem hanc quoquo modo impedire intenderet, comparendum illi esse in pleno concessu et domo cardinalis de Francia, ubi licitum foret cuique iuxta scientiam et uires suas de hac canonizatione tractare et decenter pro et contra ueras tamen probationes proponere tali die et hora, qualem cardinalis prefixerit.

[1] Mskr.: compectura.

Evulgata hac publica notificatione remanente, ut dictum, ad valuas affixa per octo dies coeperunt comparere et congregare se die, horaque statuta in loco praedicto cardinales, episcopi, abbates, multique et uarii diuersorum ordinum religiosi, monachi et clerici quasi innumeri, sacerdotes, multique eximii et docti magistri, doctores, auditores et aduocati, inter quos necnon et saeculares, quibus aeque proponendi locus dabatur, comparuere. Cardinalis de Francia interim eminentioribus gradu personis in domo sua praesentibus pretiosas diversique generis condituras fructuum, herbarumque apponi curauit necnon exquisitos exhiberi liquores, quos inter familiariter unus alteri confabulabantur [!], donec tandem cardinalis de Francia pretiosis, auroque contextis induebatur uestibus, sicque ornatus praealtam conscendebat cathedram judicis instar, qui omnibus justitiam esset administraturus, imperans et alta uoce praesentibus indicens silentium ita loqui exorsus est:

Si quis praesentium fuerit, qui disputare et competentibus rationibus contra praepositam canonizationem Sanctae Birgittae agere et demonstrare uoluerit, quod uel legaliter uel quoquo modo iuste fieri aut permitti non possit, cuique licitum sit, pro uel contra eam quidquid desuper in animo sentiret, libere ediceret, se interim huiusmodi propositiones seu etiam contradictiones, si quae fuerint, diligenti attentione unacum praesentibus cardinalibus attenturum necnon paratum esse ad omnia respondere.

Extunc in pedes se erexerat eximius quidam magister pretiosis resplendens uestibus, suam fandi licentiam ita exorsus: Adhuc isthoc importanti negotio ad ulteriora temporis interualla supersedendum esse, usquedum nempe vita, miracula et reuelationes huius viduae canonizandae meliori et rigidiori trutina examinata essent, cui adiunxit, non multum insuper effluxisse temporis ab eiusdem obitu, necnon in ecclesia, eiusque inter fideles nascituras esse discordias, utpote claudicantes in duas partes.

Cui respondit cardinalis, ut exspectaret, donec responsum acciperet. Ulteriusque praesentibus insinuans, si praeter hunc adhuc aliquis esset, qui quidquam opponere uellet, libere proponeret, tunc assurgebat monachus nigri habitus, sua continens manu libellum scriptum, ita proponens: Omnia, quae contra hanc canonizationem habeo, praesenti libello scripta continentur. Tunc cardinalis eundem sibi libellum tradi iusserat, quem illico a monacho acceperat, ulteriusque notificans ait, si adhuc aliquis superesset, qui proponendum quid haberet, pro libera facultate ediceret; uerum nemo amplius ne quidem

signum dabat ulterioris cuiusdam oppositionis, unde cardinalis omnes praesentes in testes uocauit, neminem amplius esse, qui huic canonizationi contrariaret.

Ad responsa itaque procedebatur, et cardinalis primum magistrum, qui primo opposuerat canonizationem adhuc per aliquod tempus differendam esse, inter alia sic alloquebatur, melius et utilius sibi fuisse, animaeque suae magis salutare incessisse per uias et compita et comedisse stramina instar bouis et asini, quam tractasse et disputasse de rebus super intellectum et scientiam suam constitutis; sicque dato a cardinali signo et mandato, ut a considentium conspectu educeretur, mox abductus et dimissus est rubore suffusus, neque amplius totius festiuitatis decursu comparuit.

Ex tunc cardinalis ad nigrum monachum sermonem inchoaturus de eiusdem persona et praesentia quaesiuit, ut scripto suo libello respondere, nec non et satisfacere posset, sed nullibi reperiebatur; unde cardinalis omnesque praesentes argumentabantur, librum eiusque scripturam, utpote eiusdem auctor et defensor comparere non ausus, quapropter cardinalis monachi librum in duas partes conscindens, unam dabat D. Magno altera sibi reseruata, ut postea eiusdem contentum magis patefiat, in quo tandem non nisi falsa, falsidica et mendaciis plena reperta fuerunt.

His peractis cardinales omnes, magnates et nobiles Romani festinabant ad summum pontificem, ea quae peracta fuerant referentes, desuper quali relatione papa multum gauisus Deo gratias dixit, quod in illo canonizationis examine plures numero contradictores et persecutores inuenti non essent, ulteriusque D. Magno insinuauit, ut pro uiribus satageret procurare omnia, quae pro ulteriori ad hanc festiuitatem dispositione opus essent, resolutus omnino coepto iam negotio coronidem imponere.

Quare D. Magnus non tam ratione sumptuum, quam aliorum ordinandorum ab ore, consilio et ordine totaliter pendebat supradictorum D.D. cardinalium, maxime uero cardinalis de Francia. Primo loco ordinabantur centum cereae satis magnae, quarum unaquaeque octo pondo habebat: ducentas dein minores, quarum unaquaeque quatuor pondo habebat: item trecentas adhuc minores, quarum unaquaeque duo pondo habebat. Secundo ordinabantur quinque millia lampadum cum suis ex lino factis funiculis et ferramentis, in quibus suspendi debebant, item vas olei quatuor flasculorum mensurae Suecicae, una cum tot recentibus ramis oliuarum quantum decem asini utrinque laterum portare poterant, quibuscum pontificis

palatium et ecclesia S. Petri ornanda erant; quarum omnium prouisionum sumptus nec non procurationem duo cardinales in se suscipiebant, postea de his cum D. Magno tempore suo rationem inituri, quorum unus praeparandi palatii pontificii, alter ecclesiae S. Petri cum omnibus appertinentibus curam in se susceperant.

Intellectum cum fuisset, omnia in parato esse, summus pontifex primo et proximiori die Iouis post S. Michaelis festiuitatem omnes cardinales conuocabat, ubi in eorum praesentia et consilio patentibus litteris ac bullis infra notatas elargiebatur indulgentias, easque pro omnibus Christifidelibus per duos dies publicari iussit, nimirum die sabbathino et dominico post S. Michaelis festum anno Domini 1391. Et in ipso canonizationis die S. Birgittae, tam in palatio pontificio quam in ecclesia S. Petri plenariae affigebantur indulgentiae pro omnibus praefata duo loca uisitantibus. Die Veneris quoque uesperarum tempore, quando nempe haec festiuitas et indulgentiae initium sumebant, pulsari incipiebant campanae S. Petri una cum omnibus maioribus totius almae urbis ab hora septima ad decimam usque uespertinam: item ab hora secunda post mediam noctem rursus sonabant usque post ortum solis die sabbathino; eoque die et sequente cum nocte, necnon toto indulgentiarum tempore fideles uisitarunt ecclesiam S. Petri et palatium pontificis innumerabilis multitudinis, remanente sexu foemineo in parte inferiori nempe ecclesia S. Petri, clero uero, dominis ac principibus palatium frequentantibus, ubi horae diei sabbathinae decantabantur.

Palatium namque ita splendide aureis purpureisque aulaeis, aliisque uersicolori textura resplendentibus ornamentis decoratum erat, ut omnium mentes ac oculos insatiabiliter raperet; insuper ex omni parte accensis cereorum luminibus undequaque illuminatum resplenduit, necnon suaueolentibus odoribus perfusum uisitantium animos mire recreauit.

Prodeunte altera die sabbathi aurora, in palatio praesentes uidebantur domini et principes, clerici et laici sine numero, quos papa sequebatur pontificalibus indutus, splendore haud secus ac instar radiorum solis nitens, triregnali tiara in capite decoratus, quem omnes cardinales, archiepiscopi et praelati plures, eximiique magistri et doctores undequaque ante et retro et monachi et sacerdotes sine numero comitabantur eleuatum in excelso solio gloriae suae, ornato purpura auroque contexto, quod rara arte a quatuor angelis manibus gestabatur miroque artificio super caput pontificis extendere se uidebatur.

Cumque intrasset pontifex palatium, mox ei candela ardens albicantis cerae in manibus praesentabatur, quod similiter fiebat omnibus cardinalibus, quibus tradebantur candelae ex cera flaua, nec non ardentes faces gestabant quicunque actui huic interesse[n]t, incipiebantque suauisone cantare ad eum fere modum, prout solitum est in capellis pontificiis.

Ex tunc papa cantare missam et postea lithanias intonare incepit, secuta postmodum generali processione tertio palatii ambitus circumeundo, perseuerantibus a summo mane diei sabbathini ad meridiem usque in psalmis et canticis, donec coepta canonizationis festiuitas in palatio papali ad ultimum diei sabbathini terminum producta tandem in Domino completa fuisset.

Erat iam hora prandii, quapropter omnes a functione domum reuersi sunt refectionem sumpturi, directa tamen uia pontificis dapifer dominum Magnum accesserat nuntians ei, summum pontificem die sequenti suum fore conuiuam et Sanctae Birgittae; cui D. Magnus laetissima fronte reposuit, se ingenti cordis sui delitia recepturum pontificem. Vnde in omnibus ad hoc requisitis D. Magnum dapifer instruxit, et uicissim D. Magnus huiusmodi exacte apparari sine mora praecepit.

In primis inter caetera conuiuii fercula erat de recenti matris lacte bene pastus vitulus anni unius, qui constabat septem pretio ducatis; ulterius apportabantur uiginti quatuor numero gallinae et uiginti quatuor paria columbarum; et ultra haec uaria omnis generis fercula iuxta loci consuetudinem praeparata, quae constabant uiginti ducatis, quibus addebantur duo vasa vini pretiosissimi, quae omnia insimul ad pontificis palatium baiulorum opera et labore ferebantur, qui usquedum ad papae residentiam peruenissent, per septem bene ostia transibant: Papa uero hisce esculentis benigne susceptis, suo loco ac tempore diligenter asseruari praecipiens, omnibus benedictionem impertiuit.

Circa tempus postmodum vesperarum canonizationis festiuitas exordium sumpsit inferius in ecclesia S. Petri eodem fere modo, quo celebrata fuerat in palatio pontificis: Cum aeque ecclesia S. Petri frondibus ramisque oliuarum undequaque adornata festiue apparebat, nec non facibus et luminibus praesertim circa altare maius insigniter illuminata, ubi tunc summus pontifex festiua uoce ac iubilo vesperas cantare incepit de S. Birgitta, accensis interim per totam ecclesiam in altaribus cereis et circumcirca ecclesiam quinque mille lampadibus tam etiam extra ecclesiam, ita ut tota ecclesia tam ab

intra quam extra quasi in una flamma stare uideretur, et etsi maiores in altaribus faces ac cerei finitis vesperis extinguebantur, quinque tamen mille lampades tota nocte et die sequenti dominico, donec Vesperae finitae essent, continuo ardebant; quare populi deuotio non tam die quam tota nocte visitando ecclesiam ita constanter persistebat, ut in continuo deuotionis suae motu, quamdiu indulgentia perdurabat, agitari uideretur.

Die itaque dominico suis indutus Pontifex pontificalibus in ecclesia S. Petri toto cum comitatu suo et ornatu splendidissimo comparebat, circumcirca armatis belligerorum uiris stipatus, qui populi confluxum a libero ad ecclesiam processu longius arcerent, ut nempe ipse et cardinales non tam protecti essent, quam functionem inimpedite ulterius prosequi possent; quibus crux praeferebatur sequente clero, et ad altare maius approximantibus eorum cuilibet cereum tradebatur, sicque festiuis uocibus omnes horas cantare et missam de S. Birgitta solemniter intonare inceperunt. Missa cantabatur ab ipso summo pontifice, cui duo cardinales assistebant, cardinalis de Francia tanquam diaconus et cardinalis de Anglia tanquam subdiaconus. Et cum peruentum esset ad missae offertorium, cardinalis de Francia offerebat ad aram ingentem panem triticeum ex omni parte auro exornatum fere ad magnitudinem modii, quem duo robusti viri ad aram portabant cardinale interim manum suam desuper tenente, quem postea pontifex benigne suscipiens, eundem diligenter asseruandum praecepit: huic successerat cardinalis de Anglia, qui offerebat vas uini pretiosi aeque insigniter ornatum: cardinalis de Baro pari modo ad aram offerebat una cum aliis ardentes, quas manibus gestabant, faces, quas illi, qui ad aram proximi erant, recipiebant, in unum reponentes locum, eas tamen postea accensas omnes ad finem usque missae ardere fecerunt, et residuum famulos inter diuidebant.

Finito offertorio cum eo peruentum esset, ubi in missa concio fieri solet, ueniebat albus monachus Beatae Virginis eximius et apprime doctus in theologia magister, qui ambonam conscendens in praesentia papae et cardinalium panegyricam habuit concionem de vita Sanctae Birgittae eiusque praerogatiuis a Deo eidem concessis, quae praeclare et adeo eleganter instructa erat, ut omnes auscultantes reiteratis uocibus et suspiriis intrinsecus moti Deum sanctamque Matrem eius una cum Sancta Vidua Birgitta laudarent, gratiasque Deo deferrent, nec non concionanti monacho festiue acclamarent.

Terminata concione papa missam et officium prosequebatur et data ad finem populo benedictione in ordine ab altari recedens, solium suum ad aliquot passuum spatium distans conscenderat, ubi coram omnibus cardinalibus ac dominis ingentem librum auro adornatum aperiebat, incipiebatque in eo legere nominans imprimis angelos ceterosque sanctos, usquedum ad locum peruenisset, ubi nominanda erat S. Birgitta et numero sanctorum adscribenda, sumptoque in manum calamo, in totius populi praesentia sanctorum numero nomen Sanctae Birgittae adscripsit; postea unacum libro se de solio eleuans voce publica pronuntiabat sanctam, sicque ab omnibus populis per omnia regna, ciuitates et loca totius christianitatis per vniuersum mundum pro sancta habendam; insuper si forsan S. Birgitta in aliquo adhuc loco constituta esset, in quo gaudium et gloria eius adhuc aliqualiter imminuta tum perfecta non essent, prout competeret, mandabat papa angelis Dei, quatenus sine mora eam tran[s]ferrent ad gaudia coelestia, sociarentque sanctis, ubi in gaudio et gloria aeterna sine fine permanere debeat. Amen.

Caeremoniis hisce terminatis ibat dominus Philippus cardinalis de Francia promulgans populo, quod sanctissimus hasce indulgentias plenarias, quibus omnes retro diebus praesentes interesse non potuerunt, renouauerit et confirmauerit ab hac die ad spatium integri mensis duraturas, quae affixae manebunt in monasterio monialium huius almae vrbis ad S. Laurentium in Panisperna dicto, ubi se indicarat Sancta Birgitta defferri et sepeliri, ita ut qui monasterium hoc septies uisitauerit, lucraturus sit indulgentias supradictas tam plene et integre, ac si hisce festiuis diebus iisdem personaliter interfuisset.

Praefatus postmodum cardinalis breuem ac comptum sermonem habuit ad populum de reuelationibus et miraculis S. Birgittae; nec non in eiusdem epilogo ex parte papae omnibus, qui studio et pietate huic canonizationi Sanctae Birgittae collaborauerant refundens gratias, omnesque tandem quibus lubebat uenire ad tabulam, quae in honorem S. Birgittae in domo sua iam praeparata stabat, humanissime inuitabat; et a pontifice impertita tandem omni populo generali benedictione, omnes laudantes Deum et iubila uoce pontifici acclamantes discesserunt, aliqui utpote cardinales directe domum festinantes, aliqui vero cardinalem de Francia sequentes ad conuiuium comparuere, quod adeo lautum, honestum tamen omnique superbia et luxu excluso praeparatum erat, ut praesentes palam confessi sint, se antehac nullum huiusmodi uidisse nec gustasse non tam quoad abun-

duntiam ferculorum, quam omnis generis pretiositatem liquorum. Verum ego Laurentius Romanus condictus, qui ipse personaliter praesens eram, explicare tamen et describere nequeo omnia, quae in hoc conuiuio apposita fuerint, nisi mihi summaria tantum narratione consulam.

Nam domus et aula cardinalitia, in qua conuiuantes recipiebantur, satis lata et ampla in suo circuitu extendebatur; cum principes ac domini, cleri et laici, equites et famuli omnis generis sine numero, maiorque pars populi Romani ibi praesentes congregarentur, in eo loco, ubi excellentioris dignitatis personae conuiuabantur, tertio de die nouum semper prandium paratum erat, nouis semper succedentibus sibi personis. In prima mensa assidebant cardinales, archiepiscopi, uariique diuersorum regnorum magnates; In secunda equites ac officiales; In tertia horum famuli et seruitores, quorum fercula pretiosa, quae his tribus mensis apponebantur, recensere nimis longum et difficile foret.

In loco, ubi fercula imponebantur, tria erant ingentia vasa; de uno mensis imponebantur esculenta de carnibus, de altero panes, de tertio vinum; et postquam quilibet de quouis specie ferculo [!] sumpsisset, de nouo alia fercula sublatis istis apponebantur, sicque per ordinem in quauis mensa exacte obseruabantur una cum custodia virorum, qui ex latere stabant, obseruantes, ne quid sinistre aut inordinate accideret.

Quoties noua fercula afferebantur in mensa principum, musica praecedebat, quae uariorum instrumentorum musicorum excellentia resonabat, tempore uero quo actualiter comedebantur, cardinalis de Francia ad mensam legi curabat de reuelationibus S. Birgittae, eiusque miraculis in vita et post mortem patratis.

In mensa cardinalium quilibet eorum in speciali et separato loco consederat, et cuiuis soli et specialiter sua fercula apponebantur, ita ut duo simul ex una scutella non comederint.

Vltimo cardinali utpote digniori ac seniori, qui erat dominus Adamus cardinalis de Anglia, ingentes et ex auro pretiosae scutellae apponebantur, inter quas erat una cum apposita artocrea elegantissime de foris adornata, quae cum coram ipso discinderetur, eminensque eiusdem pars superior aperiretur, repertum est ab intus plenam esse uiuis auiculis, quae, ut mox aduerterent libertati locum esse, hilariter euolabant, unde assidentes haud parum recreati unus alteri dicebat: Quod de Anglia esset, angelis bene notum esse, cum in ipsius ferculo apparere uoluerint et euolare in auicularum figura an-

tequam id ei constaret. Apertis demum salae fenestris etiam ab illinc se libere subduxerunt, cum longe praeplacuisset ipsis aurea sub coelo libertas, quam stridula inter conuiuia hilaritas.

De hisce auiculis non tam pie quam erudite reflectendum relinquitur, quam fortiter in Dei misericordia sperandum sit et credendum, quod sicuti isthaec paruulae auiculae a sua captiuitate liberatae fuerant, et hilari uolatu in syluas auolarunt, ita et in hac festiuitate canonizationis S. Birgittae plures animae per misericordiam Dei Sanctaeque Birgittae intercessionem et merita eliberatae sint ex tormentis purgatorii, et ad gaudia et gloriam sempiternam, quam diu desiderauerant, euolarint.

Sumpto prandio, lectisque Deo gratiis cardinales aliique magnates ad altiorem eiusdem cardinalis domus habitationem ascenderant, ibidemque inter se confabulantibus apponebantur confecturae, diuersique pretiosi liquores, prout loci consuetudinis est; interimque inchoabatur secunda mensa pro equitibus et nobilibus et tertia per uices pro famulis caeteroque populo sequebatur, ex quibus demum residua tam esculenta quam liquida diligenter conseruabantur in sequentem diem pro Romanae vrbis pauperibus, quibus postero die in domo cardinalis congregatis in honorem Dei, matrisque eius et S. Birgittae omnia residua distributa fuerunt, nec non et infirmis, ubicunque per ciuitatem habitabant, et in persona comparere non poterant, eleemosynae aequaliter diuisae ipsis mittebantur; ita ut tam diuites quam pauperes in isthac festiua canonizationis S. Birgittae solemnitate animo exultarent, Deumque opt. max. una cum matre sua et S. Birgitta uiua uoce ac iubilo corde laudarent et benedicerent.

Praeterea memoratus saepius cardinalis suaui suo eloquentiae modo in aliorum dominorum praesentia circa expensas factas amicabilem instituens computum, ibidem alleuiare ex integro decreuit dominum Magnum ab omnibus soluendis oneribus et reintegrandis sumptibus, quos reuera satisfacere, si ex toto D. Magnum tetigisset, omnesque contentare, qui in praefata canonizatione quoquo modo operam nauassent, grauissimum eidem onus incubuisset; modo uero ex plus quam heroica virtutis donatione omnium sumptuum obligatione a D. cardinale liberatus et omnino immunis fuit. Vnde cardinalis omne debitum in se suscipiens, omnia secundum laborum expensarumque mensuram cuique satisfecit et ex integro complanauit. Adeoque aequum est, ut pro ipsius anima fideliter

oretur, quatenus D. Deus hanc eximiam ei charitatem retribuere dignetur per concessionem aeternae vitae.

Die postmodum immedie sequenti omnes cardinales, quibus lubebat, aliique magnates Romani rursus conuenerant in aedibus cardinalis de Francia, qui abhinc solemni equitatu ad monasterium S. Laurentii in Panisperna, ubi indulgentiae adhuc durauerant, magnusque populi confluxus conuenerat, perrexerunt, ubi aduentantes quam primum ferreas frangebant crates, quibus S. Birgittae sepulturae locus circumuallatus erat, ex eoque eleuabant paruam cistulam bene obfirmatam, in qua pars ossium S. Birgittae continebatur, illamque omni cum reuerentia, honore et cantu summo altari imponebant, cistam aperiebant, omnesque eius reliquias ex ea sumentes, eorum quilibet parvum frustulum sibi reseruauit, totique praesenti populo summa deuotione ac reuerentia, prout aliis Sanctorum reliquiis fieri consueuit, pariter S. Birgittae reliquias monstrauerunt, quas postea pretiosori et ornatiori rursum cistulae imponentes, eamque firmiter funibus ligantes, claustro ferreo obfirmarunt, clauemque in minuta frusta confregerunt, cistam nouam trium supra memoratorum cardinalium sigillis ex cera rubra consignantes, alteram uero antiquam, cui sacra ossa prius inclusa stabant, praesentium populorum deuotioni in minima frustula diuiserunt et distribuerunt, quibus haud aliter populus contentus exstitit, quasi ueras eiusmet sacri corporis reliquias reportasset.

Reliqua uero excellentioribus dignitate personis sacrarum reliquiarum ac ossium distributio fiebat, antequam supradictas reliquias obfirmassent; aliqua enim membra et ossa tunc diuidebant, ex quibus papae inprimis sua pars reseruabatur, proin imperatori sua pariter particula assignata fuit; cardinalium quilibet, ut supradictum, suum frustulum habebat; insuper regi Angliae sua quoque pars seruabatur; nec non tandem D. Magnus sua gaudebat sacra reliquia, quae eo maiori honore et aestimatione seruata fuit, quia uirtute diuina et meritis eiusdem S. Birgittae per eam multa patrabantur miracula.

His ita peractis, uti praefertur, omnes benedicentes Altissimum domum reuersi sunt, sicque enarratis huc usque, maxima pars festiuitatis canonizationis Sanctae Matris Birgittae declarata est in honorem dilectissimi Domini nostri Jesu Christi et Beatae Virginis Mariae matris eiusdem ac Sanctae Birgittae, quibus sit honor, laus et gloria in saecula saeculorum. Amen.

A tempore, quo primum canonizatio Sanctae Birgittae promulgabatur, et omnibus mensibus, quibus indulgentiae durabant, successiue fiebant multa et magna miracula, quae, ut breues simus, hic praetereuntur.

Finis.

Infrascriptus fidem facio me suprascriptas caeremonias canonizationis S. M. Birgittae ex antiquo manuscripto monasterii Mariae Arboris ordinis nostri fideliter ex Belgico in Latinum idioma transtulisse, nihilque mutasse, quod uel in minimo alium sensum facere posset.

P. Joan. Mich. Van der Ketten
Ord:is S:tae Birgittae m. p.

Bidrag till den blandade värsens historia i Sverige.

(LUCIDOR, RUNIUS, DALIN.)

AF

A. ÅKERBLOM.

Under det karolinska tidehvarfvet kom den efter äldre mönster stafvelseräknande värsen ur bruk och kvarlefde egentligen endast i psalmerna. Värsschemata, som fordrade fullständig likhet uti stafvelseantal hos de svaga taktdelarne i värsens inre samt hos upptakterna (om sådana förekommo), blefvo så godt som uteslutande använda. En »fri» meter ville man ej veta af; det godtyckliga användandet af en eller tvenne (resp. flera) stafvelser i svag taktdel, två starka taktdelars omedelbara följande efter hvarandra, det godtyckliga användandet eller utelämnandet af upptakt (en eller flerstafvig), allt detta undveks med stor omsorg — om undvika är rätta ordet, när det är fråga om någonting, som man ej ens ifrågasatte — af författare, hvilka bemödade sig om en vårdad poetisk stil. Icke ens det af STJERNHJELM efter antika förebilder gjorda försöket att inom värsraderna på bestämda ställen använda värsfötter af omväxlande byggnad vann någon anslutning. Antingen jamber eller trokéer eller daktyler[1] användes; någon blandning förekom ej gärna.

Emellertid börjar tämligen snart begäret efter att åtminstone i mindre högtidlig stil få någon större omväxling till stånd att göra sig gällande hos mera glada naturer. — För denna förändring har poesin i väsentlig mån att tacka sin frände och kamrat från urål-

[1] För bekvämlighetens skull användas här de gamla, på den i uppsatsen afhandlade tiden brukliga benämningarna på värsens enkla delar, utan att därmed åsyftas något uttalande i frågan, i hvad mån de föreställningar, som brukade förenas med dessa namn, äro falska eller ej.

derns dagar, musiken. — Den homogena värsbyggnadens stoltaste verk, alexandrinen, motsvarigheten till den antika hexametern, hjältediktens värsart, den heroiska stämningens förnämsta poetiska uttrycksmedel, ansåg sig hvarken behöfva eller i allmänhet ens lämpligen böra förenas med musiken. Denna ersattes här ofta nog genom »deklamationen» med dess från musiken lånade fasta takt och markeradt starka betoning, med dess halfsjungande ton — egendomligheter, hvilka man ännu för ej lång tid tillbaka var i tillfälle att återfinna hos många högt bildade fransmän i deras reciterande af skaldestycken, ja t. o. m. hos en och annan äldre person i vårt land, som vuxit upp under en tid, då dylik deklamation var på modet äfven i våra bygder. De stela, otympliga melodier, som under senare hälften af 1600talet voro vanliga i vårt land, kunde ej åstadkomma någon väsentlig minskning uti den stränga enformigheten i rytmiken. Då började utifrån, från det lefnadsglada Frankrike, glada och lekande melodier söka sig väg till vårt land. Arior, menuetter m. m. förde med sig litet af den galliska lifligheten, som lefde vid sidan af klassicitetens högtidlighet. Inflytandet på den svenska rytmiken från den så att säga officiella franska diktkonsten började blandas med ett inflytande af annat slag. Den lätta, lekande visan vann äfven här dyrkare. Ansedd nästan med ringaktning af dem, som blott lefde i den »högre» poesien, kom hon likväl, det lekande uttrycket för stundens tusendfalt växlande stämningar, att en vacker dag tränga in i de erkända skaldernas diktning och eröfra sig en alltmer betydande plats. Den på de lifliga, i synnerhet från Frankrike komna melodierna sjungna dikten hade intet emot värsfötter af växlande byggnad; för henne fanns ingen svårighet att låta två obetonade stafvelser få samma tidslängd som en (eller tvärtom), att låta en obetonad stafvelse placeras eller försvinna framför den första betonade i hvarje rad. Allt detta kunde få sin noggranna motsvarighet i musiken, blott omväxlingen återkom på bestämda platser; ja äfven i motsatt fall kunde, som redan våra gamla ballader utvisa, den utvägen finnas att låta en längre not upplösas i flera lika ljudande eller att låta en stafvelse utfylla tvenne noters tidsvärde. Det är ej teoretiker och resonerande lagstiftare, som infört den blandade värsen; det ha diktarne omedvetet eller åtminstone halft omedvetet gjort, lockade och ledda af musikens toner. Äfven i Sverige äga vi tillfälle att göra denna iakttagelse.

Ett bidrag till historien om denna utveckling i vårt land vilja vi lämna genom meddelandet af iakttagelser angående den blan-

dade värsens användning hos de i så mångt och mycket typiska skalderna LUCIDOR, RUNIUS och DALIN.

Redan hos den förstnämnde finna vi antydningar till den blandade värsens användning, och detta[1], såsom vi skulle kunna vänta, uti hans visor. Ej flera än två äro de i *Helicons blomster* bevarade exemplen hos honom, n:r 3 och 4 af *Wärldslige wisor*. På bestämda platser inuti raderna förekommer här växling af värsfötter. I den förra af dessa visor består växlingen däri, att de svaga taktdelarna (»sänkningarne») på vissa ställen blifva två- i stället för enstafviga.

Str. 1. I männ af höga sinnen,
som skämmes att dricka, minnen
at drikken ger största lust,
förachten then | hiernlösa hopen,
som lefwer i sårg och pust,
och sök som jagh | frögd vti stopen!

Str. 2. Fast om I pengar gömmen,
Wij kasta them eij i strömmen,
Wij hålla them i wår krop.
Alt mynt giörs ju at förtära?
Dy hempten ett fullt stoop op,
Så längi mig | beenen kann bära.

Str. 3. Lät then som siuk sigh qwällia,
wij wele then dricken wällia,
som hafwer then bästa smak:
jagh älskar mäst | dubblade drickar,
hwar glädie står op i taak,
till thess jagh bå | hickar och nickar.
o. s. v.

I andra strofen förekommer det enda undantaget från den regeln, att de värsfötter, som till sin byggnad skilja sig från de öfriga, regelbundet återkomma. Den fjärde raden innehåller nämligen eljes genom hela visan två värsfötter med tvåstafviga svaga taktdelar, men i denna strof innehåller den blott en — den förra.

[1] Med undantag af tre enstrofiga — såvida här kan vara tal om strofbildning — inserat, möjligen afsedda för sång, uti större dikter, som eljes ej äro sångbara.

Uti visan n:r 4 förekommer utom sådana afvikelser, som igenfinnas i den nyss omtalade, äfven växling i radernas begynnelse, där stundom framför den första enligt schemat betonade stafvelsen en obetonad förekommer, stundom ej. Båda slagen af omväxling förekomma alltid regelbundet, såsom det framgår af följande början till visan.

Str. 1. Kom, kiäre broder, kom
Ok lät oss denne dagh
dricka friskt i detta lagh,
vthi lust och behagh
drifwa bårt hierte-gnagh,
sa, lät glasen gå rundom:
hwad hielper at man daglig låter,
gråter?
Bårt pust,
kom lust,
med must
af öhl ok wijn,
et swijn,
som är i dagh i lagh med oss ogijn.

Str. 2. Hwem gier en större kup?
Dreng, fort, fort skölj' et glaass!
poike, snart ell du får baas,
bödlen må wara.maass:
Kom nu, nu will wij taas
intill alt är drukkit up.
Then, som för glaass, stoop, kannor, bolkar
skolkar,
han må
fritt gå
och trå,
han som med then
blijr wän,
lät sij at I som jagh i lagh är män:
o. s. v.

Hos RUNIUS[1] spelar den blandade metern redan ojämförligt större roll än hos Lucidor; man märker tydligt häri en ökad inflytelse från den franska visan, som vare sig direkt eller genom tysk förmedling blifvit allt mera spridd, hvarigenom ock på samma gång förtroligheten med och vanan vid mera växlande rytmer blifvit allt större.

I några af RUNII dikter består hela friheten uti anbringande af (enstafvig) upptakt på vissa ställen i stroferna. Så uti tillägnan 'Till Herr Inspectoren T. B.' (*Dudaim*, III, 75).

Den, som en inspector
  fått till bror,
måst göra stort æstim
  vtaf rim,
ty bror sins titel han
  näpplig kan
få ur sin fiär,
så står han där
fast han det sielf ey wet
  en poet.

Tack för alt godt bewist
  tack för sidst;
stor tack för delicat
  öhl och mat;
stor tack bå för godt win
  och god min,
för lust och skämpt
och ro alltjämt;
jag tackar tusendfalt;
  Tack för alt.

o. s. v.

I diktens alla tre strofer är upptakten anbragt i början af motsvarande rader.

I tvenne andra dikter ('Öfver en medelmåttig jungfru', 'Om kärleken' båda *Dudaim*, III, 66) synes förhållandet vara likartadt, men då de bestå af blott en strof hvardera, kan därom intet yttras med full säkerhet.

En annan omväxling i metern uppstår, då i daktylisk värs uti vissa rader den börjande daktylen ersatts genom en amfibrakys, något som dock aldrig — såvidt de flerstrofiga dikter, i hvilka växlingen förekommer, förmå visa — sker annat än på bestämda ställen, sålunda ej utan musikens inflytande, vare sig — hvilket är troligast — orden äro diktade till gifna melodier eller efter mönstret af andra dikter, som varit lämpade efter melodier. Hit hör dikten 'På ...

[1] Citaten hänvisa till upplagan af 1733.

herr gref Strombergs födelses-dag' (till menuettmelodi; *Dud.* II, 159), hvars första strof lyder:

I dag komm' tiender,
at wåre fiender
hafwa til ewig tid
lyckan sig giordt oblid:
Si! Himlen glädes nu,
afgrunden rädes nu,
för thet at jorden fick seger och frid.

Ei finns på jorderik.
någon så orderik,
som slikt ett vnder vthtala förmår;
ty thenna salighet
all wår wältalighet,
wett och alt skapat förnuft öfwergår.

De i denna dikt (fakultativt) förekommande växlingarna kunna mycket lätt förklaras genom antagandet af t. ex. följande rytm på resp. ställen i melodien: .

Anmärkas bör den rytmiska omväxling, som uppkommer därigenom, att sista stafvelsen af den tredje och fjärde radens utgång, som i de flesta stroferna är löpande, rimmar på sjunde radens manliga utgång, hvarigenom den sista foten i dessa rader får tycke af amfimaker. I tredje och fjärde stroferna har genom något förbiseende af skalden (?) och den förste utgifvaren (rättadt af Hanselli: Runius, s. 193 f.) tredje raden kommit att sakna sin sista stafvelse, hvaremot den fjärde raden börjar med upptakt, så att de båda raderna tillsammans ändock äga ett tillbörligt antal stafvelser såsom underlag för melodien.

I 'Jägar-menuet' (*Dud.* III, 28 f.) äro i de rader, där flera än en fullständig vårsfot finnas, de följande trokéer med undantag af den tionde och den femtonde raden, där den tredje foten är daktylisk. Den första foten är i de flesta rader daktylisk; i första strofens tionde rad ersättes daktylen af fyra stafvelser, af hvilka den tredje har hufvudbetoningen; i den trettonde raden och i »tillsatsens» första räknar den två hufvudstarka betoningar; i första strofens första, i andra strofens femte och i »tillsatsens» fjärde rad ersättes den af amfibraker. Den trestafviga värsfotens ersättande genom fyra stafvelser har nog skett genom förbiseende och möjliggöres genom en längre tons upplösning i tvenne kortare, något som underlättas däraf, att de stafvelser, som komma att falla på dessa, båda äro relatift tonlösa. De öfriga oregelbundenheterna i radernas begynnelse förklaras alldeles otvunget genom antagandet af exempelvis följande rytmiska schema för menuettmelodien:

Str. 1. Så snart det dagas, Bössorna pläga då till--a-gas, Jägar up-stå,
Strax man ser kornet, Lu-sti-ga gå-la jäger-hornet Börjar på gå.
Str. 2. Den är en padda, Som icke skiuta wil och ladda Mäst han förmå;
Fast det skull' tyckas, At skotten intet alla lyckas, Jagas än-då.

Str. 1. Hundarna små, Jä-ger, Kör---på, Klinga wil uppå Spåre rå.
Om jag lärdt spå; Elg, hiort och rå Alt då wi kalla wille---brå
Str. 2. Wargarna grå, Räfwar ock--så, Jo fast då wore biörnar twå,
Sen bär til flå, Hoppa på tå, Samla det hela jäger--skrå;
Tilsatz. Mat, mor, hå hå! L. ef---ter K. Nu wil wi ta til lifs ett strå,

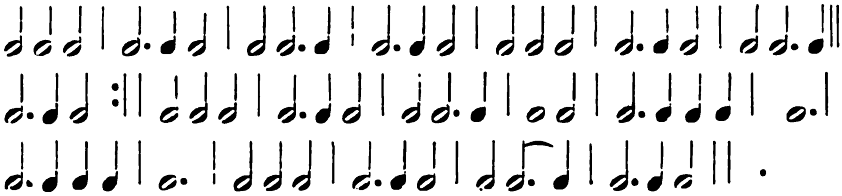
Str. 1. Alla fy-ra ha de godt at på---brå. Ha--ren wi slå
Ja fast dä wo-re sielfwa skogsrå, Hugg skal det få.
Str. 2. Om wi de nallar hin-na op---nå, Sku wi dem klå,
Sidst kör oss al--la hwar i sin wrå Mörkret det blå.
Tilsatz. Ty törsten ha wi med stor å---trå Släckt i en å.

Liknande växlingar förekomma i den andliga visan 'På Mariæ bebodelse dag' (*Dud.* I, 76 f.). Af den meddelade melodien framgår, att den egentligen förutsätter en fjortonradig strof; Runius har emellertid sammanslagit nionde och tionde raderna till en. Hvar och en af de åtta första raderna, likasom hvardera af de sammanslagna nionde och tionde raderna, börjar med en daktyl, som åtföljas af en troké. De elfte och tolfte raderna äro fullständigt trokaiska, de trettonde och fjortonde bestå äfven af tvåstafviga värsfötter men med upptakt (således »jambiska»). Två af daktylerna (strof 1, rad 7; strof 3, r. 3) ersättas af amfibraker. Detta beror på melodien, enär daktylen här i musiken uppbäres af tre till tidsvärdet lika noter och sålunda intet hinder finnes för inpassande af en annan trestafvig värsfot. Diktens första strof lyder:

Af en stor kiärlighet
och med stor härlighet
har Gud på thenna dag
tedt oss sitt wälbehag,
tå han sin söta nåd
genom sitt sände-båd
en ängel blid och mild
tilsagt en qwinno-bild,

then ther hans enda son,
werldenes hälsa
och thet ädla lam
skulle föda fram
som skull oss frälsa
från död och ewig skam.

Den meddelade melodiens rytm är följande:

I 'Menuet för I. v. C.' (*Dud.* III, 27) och 'En gammal menuet' (*Dud.* III, 78 f.) samt i en vårsform, åfvenledes menuett, använd på två ställen i *Dudaim*, i 'Lyck-önskan till Hans excellences resa' (II, 165 f.) och 'Wårt folcks glädie' (II, 169 f.), förekomma på regelbundet återkommande ställen två obetonade stafvelser i stället för en, hvarjämte i de två första dikterna upptakten i vissa bestämda rader är utesluten, under det att i de två sistnämnda upptakt, som ej eljes förekommer i dem, på ett par ställen i schemat regelbundet användes.

Första strofen af 'Menuet för I. v. C.'

Att man är säker,
tiden läker
skiönhetens skått,
och hierte-såren
förgås med åhren,
är | illa förstådt:
at älskogspilarna
bespotta milarna,
har jag wäl kändt:
men at frånwaran
skiär kiärleks snaran
är | inte bewändt.

'En gammal menuet'.

Med lust och lisa
frögd och wijsa
far jag nu hän:
mot norr jag köres;
med strömmen föres
til | baka igen.
Den siöledz södwertz far
och såleds med sig har
nordwind och ström,
må billigt tycka
hans goda lycka
för | tienar beröm.

Första strofen af 'Lyck-önskan'.

Himlens öga
min herre höga
ledsage, före och | tage i acht;

änglars skare
wäl ombeware,
på händren bäre och | hålle god wacht;
at hans resa må
lycklig för sig gå,
resans ändemål | winnas också;
at båd' fort och lätt
och på bästa sätt
må bli tilgiordt och | ordnat alt slätt.

Af RUNII dikter på blandad värs återstår endast att nämna 'En skiön slächt-linea' (*Dud.* III, 67). Denna innefattar dock endast en strof, hvars schema är omöjligt att noggrant bestämma, hvarför den ej kan lämna bidrag till belysningen af det sätt, hvarpå RUNIUS i vissa dikter använder blandad värs.

Af den här ofvan gjorda framställningen finna vi, att RUNIUS, fastän han oftare än t. ex. LUCIDOR begagnar blandad värs, dock synbarligen ej gör det vid andra tillfällen, än då musiken därtill leder honom. Räknadt efter värsfötternas antal, förhåller sig bruket af den blandade rytmen hos RUNIUS till bruket af den vanligaste af de regelbundna, den alexandrinska, såsom 4 till 100, af den jambiska inalles som 3 till 100, till bruket af oblandad öfverhufvud ungefär som 2 till 100.

Hos DALIN[1] förekommer den blandade värsen i betydligt större utsträckning (efter värsfötternas — de starka taktdelarnes — antal räknadt, i förhållande till hans diktnings alster öfverhufvud som 10,2 till 100, till den jambiska rytmen hos honom som 20,9 till 100, speciellt till alexandrinen som 45,4 till 100). Medan af LUCIDORS bevarade dikter ej flera än tvenne äga dylik värsform, af RUNII svenska dikter ej flera än tolf, finna vi hos DALIN 146 strofiska och 15 ostrofiska af samma art. De 41 af de förra, där det rytmiska schemat är endast en gång utfylldt, kunna ej lämna någon upplysning om växlingens regelbundna eller oregelbundna uppträdande; för dylika frågors besvarande äro vi hänvisade till de 105 återstående.[2]

---

[1] Citaten hänvisa till upplagan af 1767.

[2] I de här anförda beräkningarna angående Dalins dikter bortses från en del på tysk-svensk rotvälska skrifna, från rimfyllningar, äfvensom från några dikter, som affattats till mera komplicerade musikkompositioner, samt en del i prosaarbeten förekommande strövärs.

Om de flesta af Dalins mindre dikter, framför allt de egentliga tillfällighetsdikterna, kunna vi redan på förhand antaga, att de äro affattade till sångföredrag. Bekant är ju Dalins yttrande (V, 327), att, »då någon värs befalls», hälften af hans själ sitter i hans penna »och hälften är i D...s hals». Om denne D. upplysa utgifvarne, att han var en af »hofcavaillererne, som alltid måste försöka, om wår auctors wisor kunde siungas efter den uppgifne melodien». Med säkerhet torde kunna påstås, att särskildt alla dikter, som bära visnamnet — således äfven en stor mängd af dem, som diktats på oblandade metra —, voro afsedda att sjungas[1].

Bland dem af de nämnda 105 dikterna, där växlingen alltid regelbundet uppträder, må främst anmärkas sådana, där hela växlingen består uti den (nästan alltid enstafviga) upptaktens utelämnande eller tillfogande. Då upptakten förekommer efter värs med manlig utgång, skulle man stundom kanske kunna uppfatta den med upptakt försedda raden såsom en rytmisk enhet tillsammans med den föregående.

I 'Säll lefnads kännemärken' (III, 117—19) förekommer upptakt uti den för öfrigt trokaiska vårsen endast i en af strofens 11 rader, såsom framgår af den första strofen:

Den som wil wårt sinne weta,
och wår sällhet efterleta,
kan ju bli
så god som wi:
ej af sorger, ej af frögder
nånsin bögder
alltid nögder:
aldrig sjuk af rang och hederskrämpa,
afunds-låga,
hat och plåga,
kan han i sitt hjerta dämpa.

I andra värsformer växer antalet så inskjutna upptakter. Så i den glada 'Wisa' (IV, 89 f.), hvars första strof lyder:

Snart man ingenstans
för tjufwar säker wara kan;
alt är nu en ann's
båd' hjerta, mun och hand;
sinne, själ och tanka
måst' utom mig wanka.
Hwad jag ägde fritt,
är intet mera mitt.

och i öfversättningen af 'Alcide, utklädd efter nya moden' (IV, 47 f.).

Str. 1. Nej förr skall den swarta floden
blifwa röd, som bloden,

[1] Af detta och andra skäl kan med säkerhet antagas, att åtminstone tio — och troligt är, att det gäller om alla — af de ofvannämnda 41 smådikterna äro skrifna till melodier.

än att döden i sin natt
skal ha qwar min sol min skatt:
afgrunds fängslan,
död och mörker skräck och ängslan
sku mot kärlek här
nu lägga ned gewär.
Djeflar opp,
trotts er tropp
skal motstånd wåga
mot en kärleks-låga,
som öfwer gudar rår.
Gif straxt igen min sköna,
om I ej will röna
hwad kärleks-eld förmår.

I 'Wisa' (VI, 331 ff.) börjar hvarannan rad med upptakt.

Str. 1. Hwar en bör med en présent
sin reskamrat förklara,
at man den med tack erkänt,
som med oss delt wår fara.
(Omkv.) Som hwar och en har sin
tänker jag också på min.

I den öfversatta visan III, 124 sakna endast två af strofens tio rader upptakt.

Str. 1. Tänk! hur jag mången gång;
i denna tysta däld,
hört Damons ljufva sång,
på kärleks-toner ställd:
minsta ljud
war en liten gud:
hwart löf med mig
sågs fägna sig:
nu qwäljs alt hwad jag ser,
min Damon fins ej mer.

I 'Gratulation' etc. (IV, 165) åstadkommes omväxlingen i rytm genom tillägg af tre starkbetonade stafvelser framför den (jambiska) strofens sista rad.

Str. 1. Wälkommen, Phyllis, i det gröna,
på Was wir liebens fria fält!
Af er förändring wi nu röna,
at I förstår at lefwa sält.

Med enwishet at altid bli wid et,
bort, bort, bort, det är ej qwickhet eller wett.

Den rytmiska växlingen kan äfven bestå däruti, att trestafviga värsfötter på bestämda platser ersätta tvåstafviga eller tvärtom.

I 'Wisa öfwer Stenhammar' (III, 27 f.) är strofen för öfrigt rent daktylisk, men den fjärde radens andra fot är trokaisk. Endast genom insättandet af ordet »uti» i stället för »i» har denna växling försvunnit i sjunde strofen.

Str. 1. Stenhammar, skönaste werk af naturen,
hur skal jag sjunga din fägnad och pris?
Nyss ifrån Stockholm, som foglen ur buren,
wördar jag dig långt mer än Paris.
Stenhammar, skönaste werk af naturen,
hur skal jag sjunga din fägnad och pris?

Stor verkan i rytmiskt hänseende uppstår, då omväxlingen är sådan, att full motsvarighet mellan strofens alla rader förefinnes. Hur väl passar ej en på sådant sätt växlande rytm t. ex. uti den lilla dikten 'Kärlekens kännemärken' (III, 161).

Str. 1. När för twå | ögon du i ditt hjerta känner
något som | du ej förstår, jag wet ej hwad
strax wid det | minsta du dina tankar spänner,
som deras | himmel gör sorgsen eller glad.

Str. 2. Altid du | längtar dem åter at få skåda;
men då det | sker, är du rädd att på dem se:
dina tro | långt ifrån mycket at få råda,
närintil | ser man dem lyda, tigga, be.

En liknande blandning af värsfötter finna vi i en visa, IV, 174 f.

Str. 1. Än är jag här, än är jag der,
ingen förstår mitt sinne,
men dock fins en, ehwar han är,
som ej går ur mitt minne.

Str. 2. Hemlig och kall, förutan wän,
endast mig sjelf jag frågar:
wänskap har aldrig brytt mig än
kärlek mig aldrig plågar.

Öfverensstämmelsen raderna emellan kan räcka genom större delen af strofen för att mot slutet af densamma ge rum för en gradvis inträdande förändring. Så i 'Enslig lefnad lycklig i sällskap med den man älskar' (III, 81 f.). Intrycket af regelbundenhet i växlingen förstärkes genom en efter andra betoningen i hvarje rad infallande manlig eller kvinnlig cesur, hvars förekomst just är det, som i de rader, hvilka eljes äro daktyliska, förklarar förekomsten af en enstafvig svag taktdel.

Str. 1. Skuggrika vrå || min tillflykt och nöje,
sorlande bäck, || mitt sällskap i ro!
Purpradt elände, || sorgtwingadt löje,
får ej hos oss || i stillheten bo.
I wåra tal wi | aldrig | falskhet | röje,
hwad wi | wilje | få wi | tro.

Uti två till en menuettmelodi skrifna smådikter 'Wid början af en riksdag' (IV, 75) och 'På en äng uti et stort sällskap' (IV, 88) förekommer bland de för öfrigt trokaiska raderna ett genom rim sammanbundet daktyliskt värspar. Den senare dikten må anföras.

Foglar med ert ljufwa läte,
om min plåga had' sitt säte
i ert bröst:
tro mig, er tunga
ej skulle sjunga.
Tig då stilla!
Låt mig grilla,
utan tröst.

I 'Den epicureiska filosofen' (III, 7—9) förekomma efter fyra fyrfotade trokaiska rader två korta rader, hvardera bestående af en daktylisk fot med därpå följande stark taktdel; sjunde raden börjar med en daktyl, men är för öfrigt trokaisk likasom hela den sista raden. Dalin sammanskrifver visserligen de två korta raderna och låter den förra vara orimmad, men strofbyggnadens form framgår i alla fall tydligt af t. ex. följande strofer:

Str. 1. Lät man wanskligetens låf
narrar stora guldberg lofwa;
lät man lyckan i sitt håf,
folk med fåfäng pragt begåfwa!
Låt gå i fred,
som uti krig:
detta skal ej bekymra mig,
blott at jag får sofwa.

Str. 7. Lät man ämbets-folkets nit
wara trolös, snål och grymmer:
lät man köpman få credit,
fast dess mynt ur pungen rymmer:
bonden må bli
later och stygg
blott at jag altid sofwer trygg.

De fyrradiga stroferna uti 'Skönhetens lott' (III, 183) och 'Til den tankfulla Chloris' (III, 162) äro daktyliska med undantag af att de två första radernas tvenne första fötter utgöras af trokéer (»Hwarföre» i den senares första rad är tydligen beroende på förbiseende af utgifvarne).

'Skönhetens lott'.

Str. 1. Söta ögon qwickhet och tycke,
rika skapnad, lifliga hy!
Tron I, at himlen er prydt med så mycke,
för det at man er skal frukta och fly?

Några till en menuettmelodi skrifna småbitar (III, 33, 51, 125 f., IV, 259, 276) äro helt daktyliska med tillägg af en tvåstafvig fot i femte raden, som sålunda blir femfotad, medan de öfriga äro fyrfotade.

'Människliga begärelsers blindhet'.

Str. 2. För wåra ögon Chimerer sig måla;
hjertan och hjärnar sig smickra med list.
Hwad wi ej äge, plär städs för oss pråla;
men, sen wi fådt det, så se wi dess brist.
Knapt ha wi ångrat den blindhet oss fört i går.
förr än en annan i dag om oss rår.

I tvenne smådikter, 'Til fru grefwinnan Piper öfwer dess herres hemkomst' etc. (IV, 307) och 'Inpromptu' (IV, 337), äro de udda raderna trefotade jambiska; de jämna äro fyrfotade och hafva med undantag af den fjärde, som är jambisk, de svaga taktdelarna i radens inre tvåstafviga.

'Inpromptu'.

War tyst alt kött på jorden!
Den | kärlige | Jupiter | stiger hit | ned.
Du täcka kön i Norden,
hur länge fick du nu ha fred?

Sku nu de hjertan picka,
som | frestelsen | hittills så | lyckligt har | glömt?
Skal nu en helig flicka
til | bedja det | ödet, hon | hittills för | dömt?

Dock gudars far, wi finna,
at | du är wäl | kommen: man | är ej så | rädd.
Hur mången öm herdinna
i hjertat städar re'n din bädd!
Hwad miner, konster, giller!
Hwad | sömnlösa | nätter och | fredlösa | dar!
Din ro man wisst förspiller!
Nej | tro mig! blif | up i din | härlighet | qwar!

I några dikter äro rytmens växlingar så ordnade, att strofen sönderfaller i tvenne (eller flera) med hvarandra fullkomligt kongruenta delar, under det att inom dessa vissa olikheter mellan raderna förefinnas. Så är fallet i en Bellmanskt tonande visa, V, 141 f.

Str. 1. Kära Bacchus, öpna din tunna!
Af dina flaskor lät mig få rus!
Til mit sista kan du mig unna
at i et winfat bygga mitt hus.
Kära Bacchus etc.

En annan sådan värsform har Dalin användt i flera dikter: 'Cantata' etc. (II, IV, 52 ff.), 'Beständigheten föga båtande' (III, 43 f.), 'Lycklig kärlek' (III, 90), 'Omväxling af ondt och godt nödwändig' (III, 95 f.). Såsom exempel kan anföras:

'Beständigheten föga båtande'.

Af beständighet
werlden litet wet;
men hos mig hon gör | hela min ro.
Alt må ändra sig;
jag dock liknar mig,
med et hjerta, som | hwar en bör tro.

Men, mitt sinne, kom,
byt den wanan om,
då du slipper at | mycket dig bry.
Gör, som folket plär,
älska här och der;
sorg och glädje hwar | dag då blir ny.

Dock jag ser, at du
har ditt fel ännu,
at beständighet | blott är din frögd.
Låt så wara då!
men jag kan dig spå,
at du mest blir i | ensamhet nögd.

Troligen hör också visan IV, 160 hit.

Hon är ung och dum,
han af ålder ljum:
hur skal wäl sådan kärlek ta lag!
Hennes dag går lätt;
men dess natt går slätt.
Han har rolig natt, men ängslig dag.

Tro mig, gamla blod,
och du wackra stod,
bägges räkning sig här bedrar.
Täcka kön, gif akt,
när du går på jagt!
skönhet fångar; men wett håller qwar.

Olikheterna i rad. 3, 6 och 9 i denna visa mot långraderna i de föregående dikterna torde väl låta sig förklaras genom den använda melodiens rytm. Den kan exempelvis ha varit för långraden

Denna rytm förklarar alla afvikelser i denna visa från det gemensamma schemat; uteslutandet af den svagtoniga stafvelse, som egentligen skulle ha haft sin plats efter här i rad. 9, kan ju bero på att vare sig här eller be- i sångföredraget fått upptaga tvenne toner.

I vissa vårsformer återkomma växlingar både i fråga om upptakt och i vårsernas inre. Uti den stämningsfulla dikten 'Tankar wid fröken Eva Törnflychts död' (I, III, 4 f.) samt uti 'Tankar öfwer ensligheten' (III, 94 f.) är vårsmåttet daktyliskt, men den takthvila, som delar hvarje af de längre raderna i halfrader, markeras än ytterligare därigenom, att pausen ersätter den ena obetonade stafvelsen i andra foten och sålunda förvandlar denna till en troké; sjette och åttonde raderna, som endast äro halfrader, äro försedda med enstafvig upptakt. Ur den förra dikten må anföras

Str. 1. Lefwande själ, din ewiga källa,
strömmar så klart och fyller din håg,
at, om hos dig dess krafter få gälla,
ser du ditt lif en ostadig wåg,
lyckan en grop och höghet en snara
för kärlek och hopp;
långwarigt lif en långwarig fara
för själ och för kropp.

Str. 2. Owärdig grund för himmelska grenar,
at hafwa rot i fåfängans stoft,
människan det fullkomlighet menar,
at swinga up til skyarnas loft,
drifwer sitt spel för gods och för ära,
med sömnlösa mått,
fast hon skal sår i samwetet bära
och swidande skott.

I en 'Wisa' (IV, 306) begynner strofen med två fyrfotade daktyliska rader, hvarefter följa två trefotade trokaiska rader, en tvåfotad daktylisk eller jambisk och slutligen en tvåfotad daktylisk med upptakt.

Gråt nu, I kullor, i skogar och dalar!
Ingen är nu som ert hjerta hugsvalar:
Stockholm | röfvat | har,
hwad er | fägnad | var.
Lägg er nu ner, (Lägg er | nu ner?)
tils mönstringen sker.

Frögder Er, Kullor, i skogar och dalar!
Nu har Gud gedt er et Barn, som re'n talar.
Dock er | frögd är | kort:
Stockholm | tar det | bort.
Följ efter dit, (Följ ef | ter dit?)
med hela er suite.

Om det metriska schemat för strofens femte rad kan man ej vara viss. Troligen är den daktylisk; den afvikelse från den vanliga talbetoningen, som i fall af detta antagandes riktighet skulle finnas i andra strofen, skulle åtminstone kunna skrifvas på melodiens räkning.

Uti 'Idylle' (IV, 91) börjar strofen med fyra rader, i hvilka de jämna värsfötterna äro daktyliska, likasom uti den sista raden. Den andra, tredje och fjärde raden hafva enstafvig upptakt.

Str. 1. Tänk, hur orätt i werlden går:
jag har nu wäntat i tjugo wintrar och mera;
men ingen fästman ännu jag får:
jag tror, at nu lär en jungfru-stjerna regera.
flickor utan tycken
hålls för mästerstycken.
De ta bort till männer
alla ungerswänner.
rätt nu fins inga flera.

I en om Bellman påminnande visa (VI, 109 ff.) äro första och tredje raderna daktyliska, andra och fjärde jambiska, hvarefter första och andra raderna upprepas, den förra så ändrad, att den femte raden blir trokaisk.

Str. 1. Venus wil | jaga
i dag på denna trakt: :,:
ty sku wi | taga
wår del i hennes jagt.
Lät oss | alla | jaga
i dag på denna trakt.

Tämligen på måfå synes växling i rytmen uppträda i det värsslag, som användts i 'Landsbygdens förmåner' (III, 115).

Str. 1. Stilla bygd,
mitt sinnes möte,
i ditt sköte
har jag dubbel skygd.
Tysta skogar
ge mig et bo[1],
som hopfogar
kunglighet och ro:
långt från fara,
swik och snara,
foglar swara
mot min frögd med frögd:
frihet i sin högd
får här råda
och mig skåda
säll och nöjd.

Ej heller synes någon rytmisk regel ligga till grund för växlingen i den jambiska dikten 'På Margaretæ dag' (II, IV, 74).

---

[1] Str. 2: lika mitt lif; str. 3: blomstrande trakt.

Str. 1. Kom lät oss fira wår Margreta:
hon bör wisst räknas bland stora da'r,
det lär ock sjelfwa solen weta,
som derför lyser för | oss nu så klar:
lät oss ge millioner
til galla-pragt i dag,
med glas och med canoner
lät oss ge dunder-slag;
men tyst — — förmågan
är mot åhågan
lite för swag.

Hittills hafva vi betraktat af Dalin använda värsformer, där växlingarna i rytm, hur skenbart godtyckligt de än stundom placerats uti strofen, dock alltid — med ett undantag (visan IV, 160) — regelbundet uppträda på samma plats inom densamma. Återstår oss nu att betrakta en del värsformer, där åtminstone till en viss grad frihet synes råda i afseende på växlingens inträdande.

Här träffa vi först några sådana, där den enda valfriheten synes bestå däri, att i en del värsrader begynnande jamb kan utbytas mot troké eller begynnande daktyl mot amfibrakys[1].

En utaf de ifrågavarande Dalinska värsformerna är använd uti en marsch, 'Afsked från en fru vid dess mans afresa till arméen' (III, 103 f.). Strofen består af sex rader, utaf hvilka den andra och den fjärde, som äro försedda med upptakt, endast äro tvåfotade, under det att de öfriga, som äro trokaiska, äro fyrfotade. De kortare raderna medge den nyss nämnda omkastningen, hvilket visar sig af följande strofer:

Str. 1. Åter Mars sin blixt utsänder,
i wåra länder.
Åter Mars sin blixt utsänder,
tusend slags död.
Himmel, utsträck dina händer!
Den jag älskar, är i nöd.

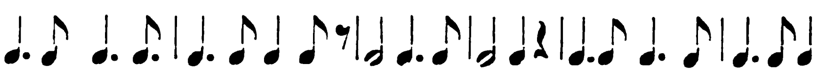
[1] Vi sysselsätta oss här ej med de sporadiskt uppträdande fall af förra slaget, hvilka utan någon regel förekomma i en hel del af Dalins, liksom andra skalders, jambiska dikter, utan endast med sådana värsformer, i hvilka dylika växlingar kunna (men ej nödvändigt måste) äga rum på bestämda ställen.

Str. 4. Afgrunds malm, som alt wil mörda,
släck ut din börda!
Afgrunds malm, som alt wil mörda,
Blygs wid hwart skott!
Wet, du bör et hjerta wörda,
som så helig eld har fått.

Str. 5. Äran dig, min Tirsis, kallar
til sina wallar,
Äran dig, min Tirsis, kallar:
men tänk på mig!
All min blod i wågor swallar,
at jag ej kan följa dig.

Str. 6. Äran alt hos dig upwäger:
följ då dess läger!
Äran alt hos dig upwäger:
följ då din plikt!
Men wet, hwad hos mig du äger,
har mot äran lika wigt!

Växlingarna låta lätt förklara sig, om man antager, att orden äro författade till en melodi, som i dessa fall medger större frihet i afseende på betoningen, d. v. s. att den språkliga upptakten infaller på en ton, hvars längd är tillräcklig äfven för en betonad stafvelse. Bland åtskilliga marschrytmer, som kunde exemplifiera detta antagande må här anföras:
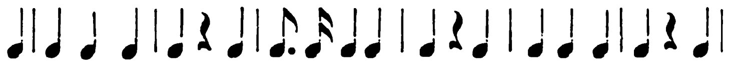

Å-ter Mars sin blixt ut-sänder, I wå-ra länder. Åter Mars sin blixt utsän-
Äran dig, min Tir--sis kal-lar Til si--na wallar. Äran dig, min Tir-sis, kal-

der, Tusend slags död. Himmel, utsträck dina händer! Den jag älskar är i nöd.
lar: Men tänk på mig! All min blod i wågor swallar, At jag ej kan följa dig.

På liknande sätt förklaras dylika friheter uti de fem första raderna af hvarje strof i dikten 'Wid årets början' 1746 (III, 201). Antagom exempelvis följande rytm:

Str. 1. Ett år förswin-ner För et för-nyadt år. Alt oss påminner Hwad
Str. 2. Al---tid wi träng-ta Till ny--a tidsför--drif; Al---tid vi längta, Hopp

för oss står.
är wårt lif;

Str. 1. Än--drin-gar, lust och nöd, Lyc---ka, fall, lif och död, Far---li----ga
Str. 2. Men alt fä--kun-nig--het, In---gen sitt bä-sta wet, Och med sig

steg i will--sam-ma spår.
sjelf man städs är i kif.

Så låter sig äfven förklara omkastningen i radernas begynnelsefötter i de små till menuettmelodi skrifna dikterna IV, 361, V, 303, VI, 53; t. ex. IV, 361.

> Wintren med alt gewalt
> gör all ting dödt och kalt:
> så gör också en skönhet, när hon wil bli twär;
> men wil hon wara blid,
> kommer den wackra tid,
> all ting upqwicknar och glädje frambär,
> Ack, Iris, nu är redan Knut,
> kölden bör också köras ut:
> skal jag altid frysa,
> kuttra, darra, rysa?
> Nej, gif Er hårdhet slut.

Liknande är förhållandet med flera rader i en liten tvåstrofig dikt till grefve Piper (II, IV, 63) samt i en femstrofig till grefvinnan Ribbing (II, IV, 144 f.). I alla dessa fall är melodiens roll tämligen påtaglig.

Var i nyss nämnda värsformer valfriheten tämligen bunden, så synes, som om i andra större frihet skulle råda. Så förekomma växlingar — utan att vara obligatoriska — i hvarje rad af strofen uti ett i daktylisk form skrifvet 'Herdaqwäde' (III, 14—17). Emellertid är friheten ej fullt så stor, som det vill synas. För det första förekommer växlingen nästan endast i första foten, sällan i den andra; dessutom blott två gånger uti strofens första och en gång i dess femte rad, hvaremot större frihet tycks råda i afseende på de öfriga. Att någon afsikt från Dalins sida orsakat dessa ansatser till ordning uti växlingen, är ej troligt, i synnerhet som värsbyggnaden tydligen endast är en något friare form af den reguliära daktyliska, som han använde uti dikten 'Öfwer A. J. v. Höpkens giftermål' (II, IV, 158—60), och sålunda bildar en sorts öfvergång till fri värs i egentlig bemärkelse. Melodien[1] torde ha varit bestämmande för möjligheten af omväxling på vissa platser.

Str. 1. Philemon dref ut sina får i en äng,
der såg han herdinnan Camilla.
Han helsade strax som en hurtiger dräng:
god dag, min sköna, min lilla,
kom sitt på det gröna så liten en stund,
så wil jag tala af hjertans grund;
jag wet du tar det ej illa.

Str. 2. Herdinna, jag känner et ondt i mitt bröst,
som swider, men är mig et nöje;
dess ängslan skänker mig glädje och tröst,
dess tårar ä bättre än löje:
Jag wille du kände det lika som jag,
den swedan gåfwe dig tusen behag;
ja himlen ditt hjerta nu böje!

Str. 4. Jo, sköna herdinna, bland fruktan och hot
har hjertat hundrade lekar:
at konungars nöje är ej deremot,

[1] Enligt Warburg, *Ill. sv. litt.-hist.*, II, I, 38, den gamla Värmlandsvisans.

mer än en nässla mot ekar:
man glömmer sig sjelfwer, wet ej hwad man gör,
och när man sin trängtan ställer sig för,
båd guld och höghet man nekar.

Str. 6. När den som dig plågar ej är tilstäds, o. s. v.

Exempel på viss regelbundenhet uti växling lämnar den daktyliska rytm, som är använd uti 'Tidens och kärlekens träta' (II, IV, 3—6) samt 'Alcestes och Melicerta' (II, IV, 36—38). Strofen består af åtta rader, af hvilka de udda äro fyrfotade samt ej försedda med upptakt (rimmen manliga), de jämna äro trefotade samt försedda med upptakt (rimmen kvinnliga). — Den senare dikten (författad 1741), som är nio år yngre än den förra, ådagalägger alltigenom ett betydligt finare öra för värsens välljud, och i denna är regelbundenheten i växling mycket nogare genomförd, äfven om man ej tager i betraktande de trenne sista stroferna af den förra dikten, hvilka — ursprungligen till följd af svårigheter att placera namnet Banér — fått en skäligen vårdslös form (bl. a. med upptakt — i ett fall tvåstafvig — i tre af de udda raderna uti str. 7, i en uti str. 8). Gemensamt för de bägge dikterna är, att (den valfria) växlingen i de udda raderna — med undantag endast af den ofvan nämnda raden med tvåstafvig upptakt — alltid förekommer uti andra foten, i de jämna raderna uti den första. Sista raden i hvarje halfstrof är, med undantag i den förra dikten för den sista strofen samt för sista raden i den femte strofen, alltid fri från växling, i den senare dikten dessutom äfven den andra och sjette raden. Växlingens förekomst är i synnerhet i den förra dikten nästan regel uti den första och den femte raden i hvarje strof. Då alltså växlingen fritt kan förekomma eller utelämnas i dessa dikter, är troligt nog, att det ej heller här kan vara tal om någon bestämd afsikt hos författaren, utan att örat för melodiens och värsens förenade kraf omedvetet ledt honom, och vi kunna tillägga — i synnerhet i fråga om den senare dikten — ledt honom rätt. Ex.:

Ur 'Tidens och kärlekens träta'.

Str. 1. Högst up i fjäll, der dagen är kort,
nedsatte sig tiden at hwila.
Troppar af ändringar sände han bort,
som skulle kring jordklotet ila.

Skrynkor i anlet, frätande tand,
och wingen färdig i flykten,
glafwen och swärd han hölt uti hand,
och kring flögo tusende rykten.

Str. 4. Knapt synes nu den frägdade Nord,
de fordom mognande bjässar,
adliga sinnen och bergfasta ord,
och segrares lagrade hjässar.
Så hafwer jag lärt swänga min glaf:
dygd, starkhet måste mig wika.
Fordomdags Swear ä redan i graf,
de nya jag skapat olika.

Ur 'Alcestes och Melicerta'.

Str. 3. Venus är qwinna i drygaste lag,
hon kunde sin afund ej bära:
är då en nymf så wacker som jag!
Det är att förmörka min ära.
Du bör ha näpst, förwillade son,
och känna min skymfade båga,
tag och behåll, din dumhet till hån
din nymph med oändelig plåga

I 'Bröllopsskrift' (II, IV, 233) förekomma valfria växlingar i strofernas andra och fjärde rader, hvarvid bör anmärkas, att daktyls ersättande genom troké i fjärde raden förekommer en gång i hvar och en af diktens tre strofer.

Trogna kärlek, nu har du wunnit;
hos twå hjertan segrar din sak;
efter lång wäntan ha de nu funnit,
huru man älskar med bästa smak.

Sälla stunder, hwarför så rara!
Hwarför köpes nu alt beswär?
Jo minsta blinken af er kan swara
mot all den stolthet lyckan beskär.

Lef då sälla I, som nu paras,
I, som ankrat i lyckelig hamn,
smaken den frukten, som plär förwaras
dygd, som växer i kärlekens famn.

I den bekanta visan, V, 435 f., hvars rytmiska byggnad exemplifieras af str. 1:

> Skatan sitter på kyrko-torn
> och gåsen läggs i en gryta:
> och den som har sitt hjerte-korn,
> behöfwer dermed ej skryta.

förekomma ett par afvikelser. I strof 2 är första raden fullständigt trokaisk; i str. 3 är den tredje raden utan upptakt, i str. 6 innehåller den en trestafvig värsfot (tredje foten är anapest i stället för jamb).

I sexton dikter (III, 391 f., V, 489, 489 f., VI, 179—83, 183, 194, 200—02, 209—13, 242, 243, 377, 389—93, 409 f., 434—38, 438 f., 459 f.) med tillsammans 121 strofer — af den typ, som exemplifieras genom följande strof:

> Jag ger en förträfflig grufwa,
> bergsmän och smeder så swarta som sot,
> med dyr metall, som alt kan kufwa,
> dock til dygds och sannings bot!

— förekomma flera olika former för raden 2; dels kan den stundom ha upptakt, dels kunna de svaga taktdelarna utom den sista vara enstafviga, dock nästan aldrig mer än en i samma strof.

Liknande är förhållandet med visan 'Öfwer en händelse i Juleta kyrka' (IV, 85—87). I den sjuradiga strofen äga raderna 5 och 6 att uppvisa flera varianter i rytmiskt hänseende.

Naturligtvis är det ingen tillfällighet, att i dessa dikter valfriheten inskränkes till vissa af strofens rader, liksom i andra till vissa värsfötter. Den gemensamma orsaken till båda företeelserna kan ej vara att söka annorstädes än i de melodier, som tjäna till underlag för dikterna.

I de små dikterna 'Kärleks förklaring' (III, 156), 'Den beständige älskaren' (III, 156 f.), 'Den warsamma herdinnan' (III, 159 f.), 'Afsked til hof-fröken Sperling' (VI, 460 f.), tillsammans fem elfvaradiga strofer, förekomma några — sex — afvikelser från den gemensamma typen, än så att tvåstafvig svag taktdel ersättes af enstafvig, än tvärtom. Så vidt man af dessa strofers byggnad och deras inbördes olikheter kan döma, torde de svaga taktdelarna, utom den som begynner raderna, kunnat efter behag fyllas med en eller två stafvelser.

En i sig sjelf obetydlig omkastning i ordningen mellan två- och enstafvighet i svag taktdel uti sista raden af sista strofen gör, att man kanske hit bör föra den lilla trestrofiga namnsdagsdikten II, iv, 65, i hvilken eljes alla växlingar fullkomligt regelbundet uppträda.

Tillägga vi, att de båda stroferna uti 'Cantata' vid årets början 1750 (III, 205) äro hvarandra olika genom tillvaron eller saknaden af upptakt i ett par rader samt tillvaron i den ena af en tvåstafvig svag taktdel, att liknande olikheter finnas mellan de båda stroferna i 'Öfwer skålen: »Was wir lieben»' o. s. v. (III, 62) och mellan de tre stroferna i 'Cantata' II, iv, 64, samt att olikheter i fråga om upptakt äfvensom i fråga om de svaga taktdelarnas stafvelsetal äro att anteckna i de båda, troligen till samma melodi affattade, enstrofiga dikterna IV, 342 ('Då wår Auctor...') och IV, 348, så hafva vi lämnat en öfversikt öfver den ena stora hufvudgruppen af dem bland Dalins dikter, där förf. betjänat sig af blandade rytmer. Inom denna har han ej kommit långt öfver gränsen till den fria värsens område, men obestridligt är, att han verkligen beträdt detsamma. Att dessa försök ej skulle ha blifvit gjorda, såvida icke hans öra genom de till befintliga melodier skrifna visorna i växlande rytm blifvit vandt vid sådan, är på grund af det anförda sannolikt; och detta bevisar i sin mån musikens betydelse för utvecklingen af en friare värsbyggnad.

Den andra hufvudgruppen bland Dalins dikter med blandad rytm utgöres af de visor, i hvilka han imiterar folkvisans värsbyggnad och ton. Imitationen var åtminstone från början ej bevisligen direkt. Den patriotiska hänförelsen öfver segern vid Narva hade sökt sig ett populärt uttryck i den uti folkvisans, eller »kämpavisans», tonart affattade friska 'Giöta kiämpa-wisa om Kåningen å herr Päder'. Denna var synbarligen länge bevarad i kärt minne bland svenska allmänheten. År 1737 eller 1738 skrifver Dalin en skämtsam dikt, hvari han efterbildar denna visas tonart, 'Kämpawisa om herr Henric och herr Arvid' (IV, 66–70), i hvilken omkvädet är en travestering af den nämda visans »I hafwen dät wäll hördt, att Carl kung bar sårgian för hennar».

Str. 1. Herr Henric och herr Arvid, de raske hofmän,
de skulle sig på balen utfara,
det war alt om en söndag, de minnas det wäl än;
men lögerdagen gjorde de sig klara.
I hafwen det wäl hört, at Balen han slöts uti pussen.

Str. 9. Det gick öfwer dalar, det gick öfwer berg,
det gick öfver sjöar så dryga,
Sig korssade jätte, sig korssade dwärg,
å aldrig såg wi hofmän så flyga!
I hafwen det wäl hört, etc.

Det lyckliga sätt, på hvilket det skämtsamma försöket att imitera balladtonen utföll, förmådde Dalin att upprepade gånger använda samma värsmått, så i 'En gammal wisa' (på Karinsmässodagen 25 nov. 1738; IV, 95 f.), 'Afskedswisa til twänne resande' (IV, 158—60), 'Öfwer et fall på isen' (5 febr. 1743; IV, 201 f.). Samma år, som sistnämnda visa författades, skref Dalin i samma värsmått sin dråpliga, med skäl så berömda satir öfver hattpartiets lättsinniga utrikespolitik, 'Kämpe-wisa' (IV, 236—42). Ej blott i afseende på innehållets dräpande satiriska kraft utan äfven i afseende på den yttre formen intager denna dikt ett af de mest framstående rummen i frihetstidens svenska vitterhet. 1746 författade Dalin på samma värsmått den af många lika högt skattade Engsövisan (IV, 387—94), hvilken röjer samma intima bekantskap med den äldre balladdiktningen som den förra. Dessa båda dikter borde ha öfvertygat Dalin om möjligheten att använda värsarten för poetiska uppgifter af högre slag, men så synes ej ha varit fallet. Endast skämtsamma tillfällighetsdikter, mest lyckönskningsvisor, tillkommo i folkvise-ton. I samma värsmått som Engsövisan diktades sedan 'På den dyra Ebbe-dagen' (3 sept. 1747; IV, 419—21), 'En hugnelig wisa' (2 apr. 1749; IV, 472 f.), 'Wisa' (1751; V, 70—73), 'Wisa om jungfru Natura och herr Lodbrok' (1753 eller 1754; V, 305—09), 'Wisa' (VI, 257 f.). Summan af strofer efter detta schema är 159.

Äfven andra värsmått, efterliknande folkvisans, användes af Dalin. Uti 'En lustig wisa' (7 aug. 1747; IV, 416—18), 'Wisa' (V, 73—75), 'Gammal kämpe-wisa' (21 aug. 1751; V, 80 f.), 'Wisa' (1755?; V, 433 f.), 'Gammal wisa' (10 okt. 1754; V, 492—95), 'En gammal wisa' (15 mars 1758; VI, 162—64), 'Gammal wisa' (19 apr. 1759; VI, 184—89), 'Wisa' (24 nov. 1760; VI, 214—17), 'Til hof-fröken — — —, wid dess resa til Loka, år 1761' (VI, 277 f.), 'Til hof-fröken Sara Düben . . år 1762' (VI, 374 f.), 'Gammal wisa på Ulricas dag, den 4 Julii 1763' (VI, 455—58), summa 133 strofer, användes det värsmått med 4 höjningar, som må exemplifieras genom stroferna 1 och 2 ur 'Kämpe-visan' 21 aug. 1751.

Kong Frode framträdde för bredan bord,
den älskog wele wi berömma,
han stälde til drottning Edla sitt ord,
allrakärasten min, jag kan eder aldrig förglömma.

Och hörer, drottning Edla, I warer hel säll,
den älskog etc.
jag ser, at er lyster leka taffel i qwäll,
allrakärasten min etc.

I alla visorna med undantag af tvenne (V, 73—75 och 433 f.), i hvilka omkvädet är något förändradt, är det detsamma som i dessa strofer.

En annan strofbyggnad finna vi uti 'En ljuflig wisa' (24 juli 1748; IV, 449—51), 11 strofer.

Str. 1. Konung Carl regera i Sweriges land,
nu jämt för trehundrade år:
fru Kerstin war hans dotter för sann,
jag mins henne liksom i går;
ty Kerstin wi wörda och prisa.

I en 'Kämpe-wisa öfver hennes maj:t drottningens återwundna hälsa, år 1753' (V, 282—84), 20 strofer, tagas melodi och omkväde af 'Kämpen Grimborg'.

Str. 1. Det war en stor konung, så rättwis och mild,
han hade en drottning, en himlarnes bild.
Men hwem skal föra wåra runor så wäl med den äran!

Str. 2. Herr Feber han war en kämpe så bold,
och grym som en tiger, såg ut som ett troll.
Men hwem etc.

Uti en visa 'Til fru grefwinnan Piper på dess födelsedag' (27 febr. 1757; VI, 146—48) användes samma strofbyggnad fast med ändradt omkväde. (Tillsammans med den föregående 34 strofer.)

Str. 1. Herr Carl och fru Kerstin de taltes en dag:
deraf blef en dotter till allas behag:
Fram, fram små änglar allasammans, at wagga den lilla.

En 'Gammal wisa' (1762; VI, 370—73), 14 strofer, »går som Herr Lager han tjänte i konungens gård, etc.»

Str. 1. Kung Adils han tog drottning Edla wid hand,
och gick ned til bron:
nu wele wi segla til hälsones land:
blif då frisk, sade hon.
Jag wåndar det kosta mig rödaste guld:
jag följer väl med.

Str. 2. De segla i dagar, de segla i tre:
i waren wid mod;
wi skulle i natt wäl hamnen få se,
bara wind' wore god.
Jag wåndar etc.

Dessa[1] äro de af Dalins visor, i hvilka han imiterar balladtonen. — Anmärkas kan, att medan Dalin i början särdeles ofta använde de i balladerna vanliga trestafviga svaga taktdelarna, under de senare åren en bestämd tendens gör sig gällande hos honom att undvika dessa, antagligen emedan de syntes honom verka tröttande på örat utan att längre äga kuriositetens behag.

Det är bekant, att minnet af Dalin som skald har lidit af en viss missuppfattning. Redan bland hans samtida funnos många, som ej togo hans poetiska alstring på allvar — vi behöfva blott påminna om drottning Lovisa Ulricas bekanta grafskrift öfver skalden —, och efter hans död blef ringaktning af hans vittra verksamhet vanlig. Emellertid är det kanske ej alldeles oberättigadt att fråga, huruvida Dalin alltid själf tog den på allvar. Endast genom den omständigheten, att han ofta nog ej reflekterade öfver densamma, kan förklaras, att han ej med större energi bearbetade den rika poetiska fyndighet, som han i den gamla balladstilen påträffat, och att sålunda ej redan genom honom den fria värsens rika tillgångar på fullt allvar ställdes till den svenska skaldekonstens disposition.

Det var till stor del genom de gamla balladernas melodier, som Dalin fördes till imiterandet af deras stil, ett nytt bevis för att musiken väsentligen bidragit till de regelbundna värsformernas delvisa ersättande med blandade och fria.

Af en helt annan art äro de 15 ostrofiska dikter, i hvilka Dalin imiterat den gamla knittelvärsen, särskildt sådan den användts af

[1] Jämte 'Wisan om pepparen' (V, 354), som till största delen är regelbundet daktylisk men dock har att uppvisa ett par trestafviga svaga taktdelar samt har omkväde.

Sven Dalius. Imitationen hade här i allmänhet syftet att verka roande genom en konstlad otymplighet och klumpighet samt är därför på visst sätt att sammanställa med Dalins dikter på tysk-svensk rotvälska; de hithörande dikterna kunna därför ock alldeles förbigås i denna framställning.

Genom den öfverblick, som här ofvan gifvits af den blandade (resp. fria) meterns förekomst hos Lucidor, Runius och Dalin, torde åtminstone någon sannolikhet hafva gifvits åt den åsikten, att den blandade värsen ej med ett slag blifvit af betydenhet i den nyare svenska metriken, utan att den successivt här vunnit burskap, och att, ehuru melodiens inflytande ej kan uppvisas för hvarje särskild dikt, den allt rikare utvecklingen af den blandade (resp. fria) rytmen försiggått till högst betydande del under inflytande af den större rikedom på sångbara melodier, som från utlandet, framför allt från Frankrike, vunnit insteg i vårt land.

Tysklands litteratur under 1700talet före Klopstock och dess förhållande till den svenska.

AF

E. WRANGEL.

»Det franska inflytandets period» kallar man stundom tiden från Dalin till romantiken, från 1733 till 1809. Och med icke ringa skäl: den franska klassicismen behärskar formen och »upplysningens» idéer trycka allt mer sin prägel på innehållet.

Undersöker man emellertid förhållandet noggrannare, så skall man finna, att såväl den engelska litteraturen som den tyska äfven under 1700talet utöfvade en rätt stor inverkan på vår, ofta visserligen blott som förmedlare af det franska inflytandet, men också i flera afseenden självständigt.

Lockes empirism, Newtons upptäckter, deismen å den ena sidan och moralfilosofien å den andra, den fria engelska författningen, merkantilsystemet och sedermera Adam Smiths fysiokratiska läror, den moraliskt kåserande tonen i publiciteten, den naturbeskrifvande poesien, som från den arkadiska idyllen förde öfver till naturentusiasmen, samt slutligen det känslosamma svärmeriet, sentimentaliteten, i berättelser och betraktelser på prosa och vårs — se där några synpunkter för bedömandet af det rätt betydelsefulla inflytandet från den engelska litteraturen på vår.

Den tyska vitterheten var väl mindre originell än den engelska ända till dess Klopstock, Lessing och Herder uppträdde. Likväl har äfven dess tidigare skede, som föregår den med nämnda författare begynnande blomstringstiden, icke varit utan vikt för vår litteratur; en inverkan på denna från Tyskland gör sig på flera punkter gällande, såsom den följande öfversikten skall visa.

Vår hela kultur under »storhetstiden» hade nära sammanhängt med Tysklands. En stor del af Sveriges befolkning talade ju dess språk, tysk litteratur lästes här på alla områden. Uppfostringsväsendet var hos oss till stor del öfverensstämmande med det tyska; och de svenska studenterna tillbragte gärna någon tid vid en eller annan tysk högskola.

Dessa förhållanden fortforo till stor del att äga rum under 1700-talet. Besöken vid främmande universitet aftogo väl efter hand som de egna universiteten bättre kunde tillgodose den högre undervisningens kraf. Men inom riket hade vi ju alltjämt en tysk akademi, Greifswalds. För dess vidmakthållande arbetade den svenska styrelsen berömvärdt: å minnesstoden utanför nuvarande universitetsbyggnaden i Greifswald har ju också en svensk konung fått en plats — kanske den enda staty som rests åt Fredrik I. Akademiens professorer stodo ofta i liflig förbindelse med Sverige och dess lärde. Särskildt har Chr. Nettelbladt under 1700talets förra del bidragit att göra Sverige och svensk forskning bekant i Tyskland, genom sitt *Schwedische Bibliothec* m. fl. skrifter. Och från århundradets senare del må blott erinras om sådana namn som Gadebusch och Dähnert, Wallenius och Thorild, samt från 1800talets början (jämte de båda sist nämnda) E. M. Arndt och Rühs. En mängd svenskar och finnar, hvilka sedan kommo att intaga framstående platser inom litteraturen, studerade i Greifswald.

I religiöst afseende har förbindelsen med Tyskland allt sedan reformationens dagar varit den lifligaste. Äfven här blef Pommern i mångt och mycket förmedlaren, hvarom sådana namn som Rango, J. Fr. Mayer, Papke vittna. En mängd tyska arbeten, framför allt af uppbygglig art, införlifvades nu med vår litteratur; såsom öfversättare af dylika märkas Reiner Broocman, Anton Münchenberg (Scrivers tolkare), Ol. Rönigk m. fl. Å andra sidan blefvo svenska teologiska skrifter spridda i Tyskland, t. ex. af N. Grubb, And. Rydelius, Jacob och Henrik Benzelius.

Den tyska psalmdiktningen var fortfarande en källa för vår. Såsom öfversättare och bearbetare framträdde här — jämte pietisterna och herrnhutarna — bl. a. Granatenflycht, J. von Düben, Ax. Luth och framför alla Olof Kolmodin. Den senare hade särskildt tagit till förebild Benjamin Schmolck, en icke alldeles ovärdig efterföljare af Paul Gerhard. Andra tyska psalmdiktare, som nu i öfversättning blefvo hos oss bekanta, skola nedan nämnas. Den religiösa sången stod ju annars under 1700talet tämligen lågt: den

tilltagande rationalismen och den urblekta dygdelära, man kallat »neologien», voro föga tjänliga därför. Detta visas både af den s. k. Celsiska profpsalmboken från 1760talet och af den senare från 1790talet; i bägge hade man hämtat mycket från den dåtida tyska religiösa poesien.

Ungefär samma religiösa rörelser präglade den svenska som den tyska kyrkan; pietismen och herrnhutismen äro de mest märkliga, och de kommo till oss direkt från Tyskland. Den svenska teosofien — Swedenborgs — blef nog också känd, men den rönte i Tyskland mindre framgång än i England och Amerika.

Det var väktarne på det pommerska Zions murar, Rango och än mera Mayer, som först ingrepo mot de separatistiska rörelserna hos oss. Särskildt har det genom Mayer framkallade konventikelplakatet af 1706 blifvit ökändt. Mot »hallenserna» utforo våra ortodoxer väldeliga, och man förbjöd de resande studenterna att begifva sig till Franckes stad. Likväl vågade sig icke så få dit, såsom framgår bl. a. af den lista på svenska och finska studerande vid universitetet i Halle 1693—1744, hvilken i Historisk Tidskrift 1896 publicerats af J. S. Pajula.

Francke själf stod i förbindelse med flere svenskar och särskildt med en i Ryssland fången officer C. Fr. von Wreech, hvars pietistiska åsikter blefvo af betydelse för Sverige (genom de hemvändande fångarne), och hvilken sedan i sitt eget hemland, Tyskland, utgaf ett intressant arbete om det religiösa tillståndet bland svenskarne i Ryssland.

Tysk pietistisk litteratur införlifvades nu med vår, t. ex. genom C. G. Österling, hvilken ock som religiös sångare väckte uppmärksamhet — under yngre dagar hade han ägnat sig åt den världsliga vitterheten och bl. a. öfversatt Hoffmanswaldaus 'Hieltabref'. Den pietistiska åskådningen, mera än egentligen den pietistiska diktningen, inverkade icke oväsentligt på skalden Frese. Andra, mindre betydande poeter öste direkt ur Tysklands pietistiska sångsamlingar; och mot frihetstidens slut ser man pietistiska psalmer bearbetas af själfve Bellman.

Det religiösa tillståndet i Sverige var alltjämt föremål för uppmärksamhet i Tyskland; och därom meddelades aktstycken och berättelser i *Acta historiæ ecclesiasticæ* — där bl. a. den både på svenska och tyska skrifvande H. J. Sivers var medarbetare — samt i *Unschuldige Nachrichten* och dess fortsättning. I Tyskland trycktes åtskilliga stridsskrifter mot de ledande i svenska kyrkan; någon gång större

samlingsverk af dylik art, såsom *Nordische Sammlungen*, utgifna af L. SEGERHOLM i Altona 1755—61.

En pietismen närstående företeelse, Dippelianismen, gjorde också buller hos oss. JOH. CONR. DIPPEL, som först från Tyskland blandat sig i den svenska kyrkans angelägenheter, besökte sedan Sverige och kom i fejd med våra teologer, hvilka med A. RYDELIUS i spetsen skarpt ansatte honom. Han blef också utvisad, men under några år (på 1720talet) fortforo hans läror att oroa sinnena. Trots förbud spredos hans skrifter här, likasom BÖHMES, ARNOLDS o. a. »svärmandars».

Äfven ZINZENDORFF besökte Sverige, ehuru denna resa icke väckte så mycket uppseende. Hans läror fingo emellertid åtskilliga anhängare — märkligast, men till stor del självständig, var CARL ANDERS RUTSTRÖM. Rörelsen lämnade dock icke djupare märken här. Vår litteratur riktades emellertid också genom herrnhutarne med en del mest från tyskan bearbetade skrifter och dikter; och »brödraförsamlingen» hade tvifvelsutan äfven hos oss någon förtjänst i motarbetandet af den tilltagande materialismen.

Den världsåsikt, som man vanligen lägger under uttrycket »upplysningen», och som från frihetstidens midt alltmera omfattades af de bildade i landet, hade också af åtskilliga tyska tänkare och forskare förberedts. Några bland dessa blefvo af direkt betydelse för vår kultur; så framför alla PUFENDORF, som från Lund utsände sina märkligaste filosofiska skrifter. Vidare THOMASIUS, förkämpen för nationalspråkets användande i vetenskapen, hvars exempel hos oss efterföljdes af RYDELIUS. Den store LEIBNITZ, Berlinakademiens grundläggare, som korresponderat med språkmannen och etnografen SPARFVENFELT, blef som filosof här mindre bekant än hans populariserare och trivialiserare CHR. WOLFF, hvars matematiskt rationalistiska åsikter länge härskade, särskildt vid Uppsala universitet. Åtskilliga framstående litteratörer, t. ex. BROWALLIUS, voro anhängare af denna filosofi. En af dess förnämsta kritiker blef svensken P. FORSKÅL, som i Göttingen 1756 utgaf en uppseendeväckande skrift, 'Dubia de principiis philosophiæ recentioris'.

För öfrigt har bekantskapen med den tyska rationalismen — den fortsattes under århundradets sista decennier genom öfversättningar af LESSINGS, MENDELSOHNS och andras skrifter — icke varit af den upplösande art i afseende på religion och moral som inflytandet från de franska materialisterna, åt hvilkas ståndpunkt LOVISA ULRIKA lutade, likasom hennes broder Fredrik den store. Tvärtom

har nog förbindelserna med den tyska vetenskapen, som till stor del gick självständiga vägar, hos många svenskar motverkat det franska inflytandet.

I flere grenar af vetenskapen, särskildt naturvetenskapen, stod Sverige nu i forskningens främsta led. LINNÉ och hans lärjungar hafva här den största äran. — Beröringen med åtskilliga af Tysklands högskolor var alltjämt af stor vikt för oss. Till Leipzig ställde svenskarne gärna sin väg; här verkade under 1700talets förra del BURCH. MENCKE, hvars fader grundlagt *Acta eruditorum* och som stod i beröring med ER. BENZELIUS d. y., A. RYDELIUS o. a. Snart blef förbindelsen med Göttingen liflig. Här arbetade LINNÉS korrespondent ALBR. VON HALLER under ett par årtionden. Han samlade omkring sig många lärjungar, också flere från Sverige. Likaså MICHAELIS. I Göttingen blefvo sedan två bröder MURRAY från Stockholm anställde som professorer, den ene JOHAN FILIP i filosofi, den andre JOHAN ANDERS, LINNÉS lärjunge, i medicin. Dit kom också, genom Michaelis, AUG. LUDV. SCHLÖZER, som på 1750talet varit lärare i det Murrayska huset i Stockholm. Schlözer, som bl. a. utgifvit Försök till en handelshistoria på svenska, blef särskildt af stor betydelse för de lärda förbindelserna emellan Tyskland och Sverige. I denna riktning arbetade länge den gamle NETTELBLADT, som förflyttats till rikskammarrätten i Wetzlar och (såsom Freiherr von Nettelbla) fortsatte att utgifva svenska handlingar (*Greinir* m. fl.); sonen CARL FR. W. VON NETTELBLA utgaf 1764 ett förtjänstfullt arbete om Birgittinerklostren. I Kassel verkade ett par årtionden såsom bibliotekarie JOHAN ARCKENHOLTZ, den bekante historikern. Och äfven under 1700talets sista årtionden blef en och annan svensk anställd vid tyska högskolor (t. ex. HANS THUNMAN i Halle).

Om Greifswalds universitet — som ju icke alltid hade det bästa anseende i lärda kretsar i Sverige — är ofvan taladt. Dorpats högskola hade förflyttats till Pernau och upphört efter 1710. Rostock betydde icke längre så mycket för vår bildning; något mera Kiel, och i Lübeck och Hamburg uppväxte nu litterära centra. Med den lärde MORHOF i Kiel hade flere af våra vetenskapsmän under Carl XI:s tid stått i förbindelse; och han tog äfven hänsyn till svenska förhållanden i sitt stora arbete 'Polyhistor', som utkom med tillägg af JOH. MÖLLER (MOLLERUS) i Lübeck 1708. Mollerus, som var skolrektor i Flensburg, hade också utgifvit en tillökad upplaga af Schefferi *Svecia literata* i *Bibliotheca Septentrionis erudita;* och hans betydande bibliografiska arbete *Cimbria literata* har äfven för Sverige

betydelse. Från Lübeck utgåfvos också *Nova literaria Maris Balthici* (1698—1706), hvari äfven svenska nyheter förekommo. Och sedan verkade där J. H. von Seelen, förut konrektor i Stade, om hvars litterära förhållanden han 1711 utgifvit en liten skrift[1]. Vid århundradets början vistades åtskilliga litterära svenskar i Stade och Hamburg. Från Sverige innehöllo *Hamburgische Berichte von den neuesten gelehrten Sachen* (1732—57) då och då notiser. Men ännu viktigare blefvo för oss *Göttinger Zeitungen (Anzeigen) von gelehrten Sachen* (från 1741), som hade flera berömda medarbetare, främst Haller; J. A. Murray hörde äfven till dem. Där anmäldes rätt ofta svenska arbeten, och dess recensioner togos till rättesnöre hos oss. Gjörwell t. ex. hämtade rätt mycket därur för sina publicistiska verk; men han hade också ofta direkta korrespondenser från Tyskland.

Tysklands skönlitterära tidskrifter lästes flerstädes i Sverige, ända från Thomasii *Monatsgespräche* från 1680talets slut. Dessa hafva nog för And. Rydelius haft en viss betydelse; men hans lärjunge Dalin hämtade sina mönster mest från England. Likväl voro Tysklands »moraliska veckoskrifter» icke okända hos oss, de efterbildades någon gång (t. ex. af Browallius), och då och då gjorde man öfversättningar därur. Här må särskildt nämnas *Der Vernünftler* och *Der Patriot*, utgifna i Hamburg under århundradets första decennier; vidare de berömda *Discurse der Mahler*, utgifna af Bodmer och Breitinger från Zürich (1721—23), samt deras motståndare Gottscheds *Die vernünftigen Tadlerinnen* och *Der Biedermann* från Leipzig. Och så kommo mot århundradets midt de betydande kritiska bladen *Bremer Beiträge*, egentligen utgifna i Leipzig, samt Lessings *Litteraturbriefe*, sedan Nicolais *Allgemeine deutsche Bibliothek*, och Herders *Fragmente*, hvilka beteckna en ny period i den tyska litteraturen.

Från den tyska kritiska prässen hämtade man hos oss mer och mer sina estetiska impulser. Gottsched blef väl i det afseendet af föga betydelse; likaså hans schweiziske motståndare. Men till den yngre Wolffianen Sulzer refererade våra kritiker från 1700talets slut gärna (Gjörwell, Regnér o. a.).

I Sverige gjordes då och då försök till tyska prässorgan t. ex. W. Heils *Gelehrte Neu- und Merckwürdigkeiten aus Teutschland* 1730.

---

[1] Jfr. förf:ns afhandling *Till belysning af de litterära förbindelserna mellan Sverige och Tyskland under 1600talet* (1899), s. 24. De svensk-tyska litteratörer, som v. Seelen omtalar, äro till största delen helt obetydliga.

Man sökte också härifrån direkt göra vår litteratur bekant i Tyskland; det märkligaste företaget i den riktningen såg dock först dagen mot århundradets slut: CHR. W. LÜDEKES *Allgemeines schwedisches Gelehrsamkeits-Archiv*.

* * *

Den franska smaken hade vid 1700talets början omfattats af de mera framstående författarne i Tyskland. Några bland dessa, t. ex. CANITZ och WERNICKE, hafva säkerligen inverkat på de diktare, som i Sverige förebådade den franska klassicismens välde, särskildt TRIEWALD[1]. Liksom åtskilliga andra svenska vitterlekare, t. ex. fru BRENNER och AURORA KÖNIGSMARK, stod han i förbindelse med Hamburgs litterära krets, som då var en af de mest tongifvande i Tyskland. Den förnämste skalden här var B. H. BROCKES, som skref poetiska artigheter både till Triewald och Aurora Königsmark. I sin religiösa diktning ('Irdisches Vergnügen in Gott') inlade han ett naturmålande drag; en viss motsvarighet härtill finner man hos JACOB FRESE, hvilken dock är vida mera äktlyriker än Brockes. Dennes diktning är också mer panteistiskt färgad. Hans passionsoratorium (1712), hvartill bl. a. Händel skref musik, blef två gånger öfversatt till svenskan.

Det rikt utvecklade musikaliska lifvet i Hamburg fick också för oss en stor betydelse: där åtnjöt ROMAN undervisning af HÄNDEL, och ZELLBELL D. Y. af TELEMANN. Operan florerade där; och det var säkerligen icke blott genom impulser från Frankrike, utan också från Hamburg, som en svensk opera nu började uppkomma.

Det svenska dramat hade ju annars, som bekant, legat nere ända från 1600talets slut till 1730talet. Någon gång besöktes Sverige af tyska trupper[2], och desse spelade nu mera icke blott komediantdramer i äldre stil, utan äfven klassiska stycken. Det franskklassiska dramat representerades i Tyskland framför allt af J. C. GOTTSCHED och, med större talang, af hans fru LOUISE KULMUS. Dessa och den bekanta direktrisen CAROLINE NEUBER bekämpade både svulst

---

[1] Jfr. ofvan citerade skrift *Till belysning* etc., s. 23 ff. — Möjligen har också WERWING tagit intryck af WERNICKE (det är icke osannolikt, att de sedermera träffades i Paris, där båda fingo diplomatisk anställning). När man läser Wernickes skämt med mästersångarne, erinras man ock om DALINS satirer öfver äldre svenska poeter, såsom Sveno Dalius.

[2] Jfr. förf:ns uppsats i *Samlaren* 1900. Om VELTENS trupp besökt Sverige, är ovisst, men dess efterföljare kommo hit.

och råhet, både »Haupt- und Staatsaktionen» och Hanswurstiader. I sin sträfvan för den regelmässiga formen och det lättfattliga tankeinnehållet — hvilken sträfvan på sin tid hade stor betydelse — erbjuder Gottsched flera analogier med Dalin; båda beundrade också den engelska litteraturen af fransk klassisk hållning, särskildt Addison (Dalin påbörjade bl. a. en öfversättning af dennes Cato, som också Gottsched följde i en tysk bearbetning). Men någon egentlig inverkan på vår litteratur synes Gottsched icke haft. Och hvad hans allmänna anseende beträffar, så följde man snart hos oss den nedsättande opinion, som blef allmän i Tyskland[1].

Mera lycklig i sin anslutning till franska förebilder blef Fr. von Hagedorn. Äfven han tillhörde den litterära världen i Hamburg, där han var bosatt under Brockes' sista år (Brockes dog 1747, Hagedorn 1754). Också Reimarus, hvars Fragmente Lessing sedan utgaf från Wolfenbüttel, hörde till Brockes' krets. För alla dessa var den engelska litteraturen af stor betydelse, för Hagedorn dock ännu mera den franska. Chaulieu var hans mönster i odet, Lafontaine i fabeln; och först och sist hyllade han Boileau. Undvikande både det tyngande formpedanteriet, hvartill Gottsched nedsjunkit, och den konstlade sirligheten, sökte han, icke utan framgång, att göra det tyska diktspråket lätt och behagligt, med bibehållande af friskheten. Och detta trots sin stora lärdom och beläsenhet, som mest trädde fram i en hel del anmärkningar af litterär art — han hyllade, säger han, drottning Christinas maxim »La lecture est une partie des devoirs d'un honnête-homme». Hagedorns diktning är icke djup, men heller icke tung; han sjunger ledigt och elegant och gör sig sällan skyldig till osmakligheter — en den tidiga rococons sångare. Bland sina 'moraliska dikter' har han främst ställt en tolkning af Popes så typiska 'allmänna bön', som af Dalin bearbetats på svenska. Hans idyller taga gärna en satirisk vändning. Flere af hans rätt kvicka epigram beröra den moderna litteraturen. Hans form är vårdad och behaglig. Stundom upptager han en fransysk chan-

---

[1] I *Swenska Mercurius* för 1755 omtalas Gottscheds 'Lobschrift des Freyherrn Christian von Wolff' med tillägg, att G. »icke allenast är tyska språkets reformator, utan ock den yppersta orator i hela Tyskland». Sedan intogos i Gjörwells publikationer mindre fördelaktiga yttranden om G.; men ännu i början af 1763 anmärkes på tal om fru Kulmus-Gottscheds död, att »hon, jämte sin man, mycket upparbetat det tyska språket». — 'Über die Sprache der Gottschedin in ihren Briefen' har Adolf Lange utgifvit afhandlingar i Uppsala, 1—2, 1896—1901.

sonmelodi eller en »rundgesang». Och han vågar sig rätt ofta på lediga trestafviga takter, t. ex. i 'Der May' (»Der Nachtigall reizende Lieder») eller den berömda 'Der Alte' (»Ich werde viel älter und Schwermuth und Plage»). Genom upptagandet af Anakreontiska och Horatianska tonarter i vin- och kärlekssånger — »Horaz, mein Freund, mein Lehrer und Begleiter» — blir han en föregångare till de s. k. Anakreontikerna också hos oss. Han gjorde rimmade bearbetningar af Horatii oden, skref orimmade poem om och efter Anakreon och författade två uppsatser 'om de gamle grekernas sånger'.

I åskådningssätt likasom i poetisk art visar Hagedorn mycken likhet med sin svenske samtida Dalin. De hafva också för sin diktning haft ungefär samma förutsättningar och ägde samma litterära sympatier. Några af Hagedorns komiska berättelser och moralsatiriska visor påminna mycket om Dalin; ett exempel är 'Der Lauf der Welt', ett annat 'Gränzen der Pflicht' med de två omkvädena »Das will die Pflicht» och »Das will sie nicht». Möjligen har Dalin — kanske genom Triewald, som måhända i Holstein sammanträffat med Hagedorn — blifvit bekant med sin tyske själsfrändes diktning. Ett eller annat af dennes stycken — t. ex. 'Die Alte': »Zu meiner Zeit Bestand noch Recht und Billigkeit» etc. — har nog rätt tidigt öfversatts till svenskan. Emellertid finner man honom i frihetstidens litteratur föga omtalad. I *Swenska Mercurius* för 1757 yttras, på tal om en ny edition af hans verk, att han var »en af Tysklands yppersta skalder och näst herr professor Gellert i Leipzig mäst älskade poet». Tjugo år senare framställde Per Rudin honom som den ende tyske skalden af betydenhet. Först under århundradets sista decennier meddelades då och då i de litterära tidningarna öfversättningar från Hagedorn, så i *Åbo Tidningar* och i *Stockholms Posten*. J. Tengström öfversatte t. ex. epigrammet 'Susanna' och sagan om 'Jupiter, djuren och människan' (båda af Hagedorn hämtade från främmande håll). Äfven under 1800talets förra del synes han varit rätt mycket känd hos oss; Beskow öfversatte någon gång från honom; och flere af hans visor och mindre dikter återfinnas i F. S. Silfverstolpes två samlingar 'Skaldestycken i fri öfversättning' (1829, 1832) samt i Jedeurs 'Odeum' (1832).

Hagedorn uppsattes till mönster af många yngre skalder, särskildt af hallenserna (Gleim m. fl.) samt af de vida yngre Göttinger-(Hain-)skalderna. Från de franske imitatörerna af Gottscheds cert vände man sig alltmera bort, sedan schweizarne Bodmer och Breitinger, som redan i sin ofvan nämnda tidskrift opponerat mot

den ensidiga korrektheten och förordat naturbeskrifvandet i poesien, börjat angripa den handtverksmässiga ståndpunkten hos Gottsched och hans skola. Äfven de unge diktarne i dennes egen stad Leipzig affölło från honom, och i sina *Bremer Beiträge* (1744—48) började de rödja väg för en ny riktning; där var äfven HAGEDORN medarbetare, och där började KLOPSTOCK sin poetiska bana. De förnämsta i det unga skalde- och vänskapsförbundet i Leipzig — hvilket fortfor att äga bestånd äfven sedan medlemmarna skingrats åt olika håll — blefvo också bekanta i Sverige. Detta gäller framför allt GELLERT och RABENER, till någon del också bröderna SCHLEGEL, CRAMER och KÄSTNER.

J. A. CRAMER och JOHANN ELIAS SCHLEGEL blefvo båda anställda i Danmark — dit Klopstock också snart flyttade — den förre såsom hofpredikant i Köpenhamn, den senare såsom professor i Sorö. Schlegel, som redan afled vid trettio års ålder (1749), hade väckt stora förhoppningar som teaterförfattare — »tyskarnes yppersta snille för teatern» kallas han i Sv. Mercurius 1764. Föregående år hade där omtalats den af brodern ombestyrda upplagan af hans verk, med tillägg att J. E. Schlegel i Tyskland »är den endaste som varit lyckelig i denna vitterhetsdelen». Gjörwell dröjer särskildt vid hans 'Canut' samt hans 'Hermann', hvilken med talrika citat refereras på 23 sidor. Ett annat stycke af honom, komedien 'De goda hustrurs seger', — som Lessing satte mycket högt — uppfördes i Stockholm några gånger på 1770talet. Schlegels i Köpenhamn utgifna tidskrift *Der Fremde* torde också funnit svenske läsare. Likaså Cramers *Der nordische Aufseher*. Ur den sistnämnda meddelades då och då utdrag i GJÖRWELLS *Sv. Mercurius* (1760 f.); och äfven den kritik, för hvilken Cramer blef utsatt i Lessings Litteraturbriefe, refererades där. 1760 anmälde Gjörwell med beröm 1:a delen af Cramers 'Poetische Übersetzung der Psalmen' och meddelade det inledande odet David samt, till jämförelse, Cramers och J. B. Rousseaus parafraser af den 19:e psalmen. Bland Cramers andliga sånger blefvo några öfversatta till svenskan; till och med WALLIN har upptagit två i 1819 års psalmbok, änglapsalmen 34 och måltidspsalmen 446. N:r 200 därstädes, den vackra »Tviflan ur min själ försvinne», har till författare Schlegels yngre broder JOHANN ADOLF SCHLEGEL, fader till de bekante romantikerna.

Också CHRISTIAN FÜRCHTEGOTT GELLERT har fått bidraga till vår psalmbok: n:r 151 har från honom bearbetats af LINDBLOM, 252 (»På Gud och ej på eget råd») och 453 (»Mänska, o hvi dröjer Du?») af

Wallin; måhända har C. G. Cassel till 450 hämtat motiv från Gellert. Men vida mera än hans stundom utmärkta och verkligt folkliga andliga sånger blefvo hans fabler och berättelser samt moraliska betraktelser på prosa af betydelse för vår vitterhet.

Den fromme Gjörwell måste naturligen särdeles tilltalas af Gellerts välmenande och uppbyggliga vitterhetsriktning. »Detta stora tyska geniet» berömmes ständigt i Sv. Mercurius. Gellerts kritiska stränghet mot sig själf beundras där särskildt, och på tal om hans 'Geistliche Oden und Lieder' yttras (Dec. 1757): »Herr G. har ostridigt ett så ypperligt poetiskt genie, att ingen i hela Tyskland — ty herr von Haller är nu i Schweiz, sitt fädernesland — liknar honom däruti». *Almänna Tidningar* för 1770 innehålla en hel mängd notiser i anledning af hans bortgång, och varmt beklagas den stora förlusten af »en af de vittraste och tillika dygdigaste män, som något tidehvarf uppvist, som oändligt förbättrat tyska smaken» etc.

I yngre dagar hade Gellert också skrifvit lustspel (utg. 1747). De skilde sig i flera afseenden från den franska (och danska) komedien; ett rörande drag genomgår dem jämte en tydligt moraliserande tendens. Ett eller annat af dessa Gellerts lustspel öfversattes till svenskan; så »herdaspelet» 'Det misstänkta bandet', tryckt i Göteborg 1773, och 'Den lyckliga lottsedeln' 1780 (möjligen öfversatt af N. Öhrwall). Det sist nämnda stycket hade året förut uppförts i Stockholm; och 1789 gafs där Gellerts lilla komedi 'Den sjuka frun'. 'Den unga enkan', som uppfördes flera gånger på 1790talet, var en bearbetning efter honom, likasom 'Enkan och enklingen eller Trohet ända in i döden', som här utkom 1831 under Kotzebues namn.

Gellerts romanartade berättelser, i hvilka sentimentaliteten redan gör sitt intåg, blefvo tidigt införlifvade med vår litteratur: 'Adelheid och Hinric' 1756 (af M. Pihlgren) och 'Den svenska grefvinnan' 1757 (af Bengt Ågren). Den sist nämnda, hvilken mycket litet hänför sig till svenska förhållanden, är icke fri från osmakligheter och skildrar förhållanden af omtvistlig moralisk halt. Den berömdes naturligtvis ändock af Gjörwell, som tilltalats af dess känslosamhet: »detta arbetet är verkligen vackert och kan leda till mången dygdig eftertanke» [1].

[1] Åtskilliga äldre tyska romaner, t. ex. Zieglers 'Asiatiska Banise', utkommo hos oss först under frihetstiden. Förut hade blott tryckts Chr. Weises 'Erz-Narrar' och Grimmelshausens 'Kyske Joseph' med 'Musai lefverneslopp' (båda på 1690talet). Många stannade i handskrift, jfr förf:ns *Frihetstidens odlingshistoria 1718—33*, s. 344 ff. (om det tyska inflytandet under nämnda tid, s. 351 f.). — Synnerligen

Också fru Nordenflycht satte Gellert högt. Det var särskildt hans fabler och sedolärande berättelser på värs, som tilltalade äfven de franskt skolade vitterlekarne. Här anslår Gellert en enkel och folklig ton och ger den en anstrykning af godmodig, halft humoristisk skalkaktighet. Denna diktart stod nu högt i gunst. Breitinger hade förklarat den vara den allra förnämsta, och äfven Lessing kom att gifva den ett framstående rum i poetiken. C. J. Brunjeanson, som i sina 'Verser i blandade ämnen' (1768 f.) införde en uppsats om fabeln, åberopar där flerstädes Gellert. I Tankebyggarordens 'Våra försök' förekom redan 1753 en fabel af Gellert öfversatt; likaså en i Bergh *Små-Saker* 1757 (af J. Strand?). På 1760talet återfinner man icke sällan smådikter af Gellert i tidningar både från Stockholm och från landsorten. Och 1767 utgaf Denisson en samling af hans fabler och berättelser i öfversättning. De fortforo att vara populära under den Gustavianska tiden. I *Åbo Tidningar* och i *Stockholms Posten* förekom ännu mot århundradets slut en eller annan öfversättning, likasom i samlingsverk, t. ex. 'Sommarpromenaden' 1792. Både Lidner och Leopold — sedan också Sköldebrand — imiterade Gellert någon gång. Och själfve Bellman var ju de sista åren sysselsatt med en tolkning af fablerna, hvaraf första delen utkom 1793.

Leipziger-professorn Gellert har också genom sina populariserande lefnadsfilosofiska skrifter blifvit af ofantligt stor betydelse. Han var hela »Tysklands hofmästare», värderad af alla, »le plus raisonnable de tous les savans allemans», såsom Fredrik den store utlät sig. Också på vår svenska odling har han utöfvat en välgörande inverkan. På sätt och vis en »upplysningens» man, blef han ett af de förnämsta stöden för kristendom och moral gent emot materialism och libertinism. Några af hans skrifter i denna riktning utgåfvos också i Sverige på tyska; flera öfversattes, såsom 'Moraliska betraktelser', 'Moraliska föreläsningar' (flera upplagor), 'Betraktelser öfver religionen' och 'Sedolärande betraktelser'. Olof Bergklint försvenskade Gellerts sunda 'Tankar om ynglingars lefnadsart' (1771, ny upplaga 1786), och utgaf 'Von den Fehlern der Studierenden', försedd med svensk öfversättning, såsom en öfningsbok för ungdomen

---

omtyckta blefvo snart Robinsonaderna med sin sentimentalitet och natursvärmeri. De flesta af dem kommo till oss från tyskan; så öfversattes J. G. Schnabels 'Insel Felsenburg' samt den anonyma romanen 'Der Schwedische Robinson Gustav Landcron'. (Om en svensk föregångare till Robinson, en viss Petter Sparre, innehåller Bergh *Små-Saker*, 5, 1757, en berättelse.)

(Uppsala 1778). Slutligen hafva hans 'Briefe', som äfvenledes öfversattes (Uppsala 1781), och som i original trycktes här jämte en uppsats om den goda smaken i bref samt några af RABENERS epistlar (minst två upplagor i Lund), säkerligen utöfvat inflytande på brefstilen också hos oss.

De samtida tyska satirdiktarne, med Hagedorns vän RABENER i spetsen, blefvo också rätt mycket kända i Sverige, någon gång äfven tagna till mönster.

För sin samhällssatir och sin skämtsamt kåserande stil hade DALIN som bekant hämtat förebilderna från England, hos Steele och Addison samt hos Swift. Den sistnämndes tyske efterbildare C. L. LISCOW har nog icke heller varit okänd för Dalin; en eller annan af hans prosasatirer blef öfversatt till svenskan, t. ex. hans mest berömda 'Om förträffligheten och nödvändigheten af usla skribenter' (1751).

Liscow stod i striden mot Gottschedianerna på sina landsmän Bodmers och Breitingers sida. Han angrep icke blott pedanteriet och de usla poeterna, utan också fromleriet och ortodoxismen. Mot den »Gottschedska sekten» uppträdde äfven J. J. PYRA, hvilken i stället framhöll Hagedorns eleganta stil.

Af större betydelse än desse blef GOTTLIEB WILHELM RABENER, en ädel och god natur, som närde ett lågande hat mot det förvända, mot hyckleriet, mot högfärden, mot tillgjordheten. Godmodigt, om än något torrt, satiriserade han ock det löjliga i det borgerliga lifvet, afritade komiskt tafatta landtjunkare o. s. v. På 1760talet framkommo hos oss flera af hans satirer; öfversättaren var merendels C. NYRÉN. Jag skall emellertid här icke längre uppehålla mig vid honom; liksom icke heller vid ZACHARIÆ, författare af komiska epopeer i Popes stil. Nu vill jag blott nämna några ord om de närmast följande satirikerna[1].

A. G. KÄSTNER, som stod Gottsched närmare än de nu omtalade, är för oss af en viss vikt, enär han gjorde den tyska publiken bekant med åtskilliga svenska arbeten; så t. ex. anmälde han fru NORDENFLYCHTS dikter i *Götting. gel. Anzeigen.* Den svenska skaldinnan, hennes vän GYLLENBORG samt flere senare vitterlekare hämtade då och då ett poem från honom. I *Stockholms Posten* samt i

[1] En uppsats om den tyska satirdiktningen under 1700talet och dess betydelse för vår litteratur är under utarbetning af E. INGERS. Denna uppsats, liksom den härefter intagna om Gessner, har sitt ursprung från det litteraturhistoriska seminariet i Lund.

Åbo Tidningar synes hans namn någon gång. Där intogos också satirer, fabler och epigram af LICHTWER och PFEFFEL. Från Lichtwer hade GJÖRWELL i sin *Sv. Mercurius* 1760—63 meddelat ett eller annat stycke. Han kallades där »ett af Tysklands yppersta snillen». Särskildt tyckes Gjörwell blifvit tilltalad af hans stora Wolffianska poem »om den naturliga lagen». Bland Lichtwers senare öfversättare märkes fru LENNGREN med den ypperliga 'Rågeten och hennes barn'; och bland Pfeffels FRANZÉN och TENGSTRÖM samt JEDEUR.

* * *

Det återstår att dröja vid ännu ett par riktningar i Tysklands litteratur, hvilka redan före 1700talets midt gjorde sig gällande, och hvilka, äfven de, bilda öfvergång till den storhetstid, som inleddes af Klopstock och Lessing: den natursvärmande (sentimentala) och den Anakreontiska. Båda hade inledts af Hamburgerdiktare: Brockes å den ena sidan, Hagedorn å den andra.

Hagedorn hade, såsom vi erinra oss, varit en utmärkt representant för den lefnadslustiga visan och särskildt infört odet i Anakreontisk och Horatiansk anda. Denna riktning följdes af några unga män, som under studietiden sammanträffade i Halle (1738—43) — samtidigt med de nyss omtalade unga vitterlekarne i Leipzig — och hvilka, liksom de äldre hallenserna Pyra och Lange, anslogo en preussisk-patriotisk ton jämte den Anakreontiska. I fria rytmer utsjöngo de en glad och sorglös världsåskådning; i synnerhet i början visade de afvoghet mot rim och sträng form. Anakreon, under hvars namn så många sånger gingo till kärlekens och vinets lof, satte de till mönster; en tysk öfversättning af dessa sånger, gjord af J. P. Uz och J. N. Götz, utgafs 1746 af den senare. Så efterbildades ock Horatius, någon gång äfven nyare kärleksdiktare såsom Petrarca. De förnämste af dessa Halle-poeter voro Gleim och Uz; till dem slöt sig snart den unge löjtnanten von Kleist och sedermera J. G. Jacobi samt Ramler, i viss mån också Anna Louise Karsch. De tre sistnämnda — som för öfrigt egentligen voro verksamma först efter århundradets midt — hafva för den svenska litteraturen mindre betydelse.

CHRISTIAN EWALD VON KLEIST har af alla dessa blifvit mest bekant i Sverige. Vid 1700talets midt var han redan ansedd som en af Tysklands förnämste diktare och han bibehöll länge detta anseende. Jämte de patriotiska dikterna blefvo hans naturbeskrifvande

och lefnadsfilosofiska stycken högt beundrade. I det beskrifvande poemet 'Der Frühling', affattadt på ett slags hexameter med upptakt, samt i de betraktande 'Das Landleben' och 'Sehnsucht nach Ruhe' märker man väl inflytande från engelsmännen (Pope, Thomson) och Brockes; men på det hela är Kleist mera lyriskt personlig än de. Blir han i dylika dikter stundom sentimental, så visar han sig däremot i andra lefnadslustig. Det var emellertid mest de förra, som gjorde honom bekant hos oss. Af ett äreminne öfver den tappre major von Kleist, som dog för sitt fosterland (1759), meddelade *Sv. Mercurius* 1761 ett sammandrag, där det bland annat hette: »Han hade skrifvit af sin egen känsla och förfarenhet, hvarföre man ock i dess skrifter icke finner något lågt eller sminkadt». Ett par år senare meddelade utgifvaren af nämnda tidning på svensk prosa Kleists 'Lofsång till Gud' (originalet är på orimmad vers, liksom de flesta följande) samt två hans »landtkväden» (det nyss omtalade 'Das Landleben' samt 'An Herrn Rittmeister Adler'), vidare två idyller, 'Irin' och 'Cephis', samt de tre berättelserna 'Vänskapen', 'Arist' (efter ett motiv af Gellert) och 'Emire och Agathocles'. År 1765 intogos i *Sv. Mercurius* först Kleists 'Vårtankar' (n:r 5 af hans 'Prosaische Aufsätze') och senare en imitation däraf, hvilken af utgifvaren mycket berömmes. I *Åbo Tidningar* infördes några mer eller mindre trogna efterbildningar från Kleist, som till upphofsmän hade G. Tidgren och J. Tengström. I *Stockholms Posten* saknas Kleists namn icke heller. Våra smakdomare, t. ex. G. Regnér, satte honom högt. I sina 'Fragmenter ur utlandets litteratur' intog Regnér ett och annat stycke af honom; likaså Edman i 'Sommarpromenaden' 1799. Slutligen finner man i F. S. Silfverstolpes ofvan omtalade samling rätt många poem af denne förgångsman öfversatta.

I några af de nämnda svenska publikationerna möta oss äfven den elegante Horatianen Uz och den lefnadslustige Gleim. Den senares popularitet öfvergick äfven hos oss vida den förres. I *Sv. Mercurius* för 1763 heter det, att »Gleim kan anses för Tysklands Anacreon. Hans visor äro fulla af natur och känsla». Länge lefde »Vater» Gleim, i det stundom rätt vittra Halberstadt, välvilligt beskyddande de unga litteratörerna, förhånad af några, men uppskattad af Herder, Göthe o. a. Från Gleim öfversatte också flere af våra bättre skalder i slutet af 1700talet, såsom Tengström (två fabler), Franzén ('Biet') och fru Lenngren. Den senare har i 'Min vilja' i något utvidgad och omskrifven form — fyra strofer i stället för Gleims tre — återgifvit det lilla stycket 'Der Wille':

Helden, die nach Ehre schmachten
Wollen alle Menschen schlachten —
Dieser Will ist nicht für mich:
Leben lassen will ich. o. s. v.

Denna s. k. Anakreontiska riktning, som från 1740talet gör sig gällande i den tyska vitterheten — den märkes till och med hos Lessing och hos den unge Göthe — och hvilken där hade en ej ringa betydelse såsom motvikt mot både den sirliga idyllen och känslosamheten, fick äfven för vår diktning någon betydelse, om än svenskarne också påverkades af liknande företeelser på de franska och engelska parnasserna. Såsom allmän tidsströmning har den tvifvelsutan inverkat på Sveriges bachanaliska sångare från frihetstiden och Gustavianska perioden. Dessa hade väl inhemska föregångare; och särskildt Bellman visar ju en originellt svensk typ, men de pietistiska poeterna samt Gellert voro nog icke de enda tyska vitterlekare han hade studerat, med Anakreontikerna sympatiserade han säkerligen ännu mera.

Anakreontisk poesi i inskränkt mening började visa sig rätt tidigt hos oss. Hos Carl Torpadius och andra äldre samtida till Bellman påträffas då och då liknande toner[1]; sedermera hos Thorild, Porthan m. fl. I sällskapet Aurora i Åbo, liksom i Utile Dulci i Stockholm, öfversatte man Anakreon. Hos oss lämnade slutligen J. Tranér en vacker tolkning af de Anakreontiska sångerna, och han bifogade till jämförelse flera öfversättningar från Tysklands äldre och yngre Anakreontiker.

Likaså påträffas hos oss rätt ofta ända från 1760talet oden »i Horatii smak». Rimmade öfversättningar från Horatius förekommo i *Sv. Mercurius* redan 1763; i *Åbo Tidningar* blefvo de sedan 1772 vanliga. Från Åbo-tiden stamma också flere af Kellgrens öfversättningar i modern anda. Då man något senare började använda antik meter i dylika oden — af J. G. Oxenstierna förekom ett dylikt i *Stockholms Posten* 1791, sedan följde B. Rutström m. fl. — skedde väl äfven detta efter tyskt mönster, i likhet med Adlerbeths öfversättningar från antiken.

I metriskt afseende fingo Anakreontikerna stor betydelse, enär de visade, att också orimmad och oregelbunden värs vore poesi — sedan togs steget fullt ut af Klopstock, och i Sverige af Thorild.

---

[1] Redan S. Triewald bearbetade (på tyska) ett Anakreontiskt ode, som infördes 1723 i Weichmanns *Poesie der Niedersachsen*.

Den sentimentala riktningen gick, föregången af schweizaren BODMER, i detta fall till ytterlighet; och den s. k. poetiska prosan dyrkades på ett öfverdrifvet sätt.

Hos några af dessa s. k. Anakreontiker, framför allt KLEIST, spåras rätt starka ansatser till sentimentalitet, särskildt yttrande sig i natursvärmeri. Detta närdes framför allt af de engelske diktarne. Redan naturbeskrifningen banade väg därför, och i detta afseende framstod tidigt den sedan som forskare så ryktbare ALBR. VON HALLER. Som diktare åtnjöt han också hos oss berömmelse. Bland annat stod han i litterär förbindelse med fru NORDENFLYCHT. Han skall också — genom sin lärjunge JOH. ROSÉN — hafva lärt sig svenska språket. Emellertid tyckas hans dikter icke varit så mycket lästa här; sällan träffar man öfversättningar därifrån[1].

Den naturmålande diktningen — som de schweiziska estetikerna förordat med satsen »poesien är ett talande måleri», hvaremot Lessing sedan så skarpt uppträdde — fick nog hos oss representanter; men dessa, en CREUTZ, en GYLLENBORG, en OXENSTIERNA, voro väl mest påverkade från England direkt. Också natursvärmeriet rönte snart anklang hos oss, men den tongifvande var en schweizare från den fransktalande delen af landet — J. J. ROUSSEAU. Likväl kom en eller annan impuls i denna riktning från den tyska litteraturen: en kom från Rousseaus landsman, »den oförliknelige GESSNER»[2], hvars sentimentalitet smakade mycket af sirlig rococo, en annan, mera kraftig, kom från KLOPSTOCK, som, äfven han, först i Schweiz fått sin naturkänsla väckt; och så följde GÖTHE, först med 'Werther', så med lyriska naturdikter samt med sina beskrifningar, »den schweiziska resan» icke att förglömma. Om Klopstock och om Göthe och deras betydelse för vår litteratur skall jag framdeles offentliggöra mina undersökningar. Åt Gessner har af annan författare ägnats en särskild uppsats.

---

[1] I *Sv. Mercurius* 1764 återfinnes ett hans 'Ode öfver dygden' på rimmad svensk värs; det är för sin tid rätt typiskt. En af hans senare fromma skrifter, 'Bref öfver uppenbarelsens vigtigaste sanningar', utkom 1778 försvenskad af O. RÖNIGK.

[2] Uttrycket står att läsa i Sv. Mercurius 1764, där de förnämste då lefvande tyske diktarne omtalas. Gessner är den ende, som får ett särskildt attribut. Flere de mest framstående tyske litteratörerna, anmärkes det där, vistas utom det egentliga Tysklands gränser, nämligen i Schweiz (jämte Gessner) Haller, Lichtwer och Wieland och i Danmark Klopstock, Cramer och Schlegel; för öfrigt uppräknas Gottsched, Gellert, Rabener, Zachariæ, Gleim, Uz, Lessing, Sulzer, Ramler, Nicolai, fru Karsch.

Det inflytande, jag nu skildrat, af den tyska litteraturen från 1700talets förra del — före den egentliga blomstringstiden — kan väl icke sägas vara storartadt; det skall också, vid en slutlig undersökning, visa sig vida mindre icke blott än det franska, utan väl också än det engelska. Från början af 1700talet trängde det tyska kulturinflytandet allt mera tillbaka. Hvad diktningen beträffar, blef örat mer och mer mottagligt för den franska vitterhetens elegans, för »den finhet och lenhet, som franskan [har], när utsökta hőflighetsbetygelser eller hjärtats ömmare känslor skola tolkas». Man fann tyskan hård och osmaklig. Med skäl kunde man nog på 1760talet klaga öfver »allmänhetens starka fördom emot tyska språket». Nu hade man likväl i Frankrike själf fått ögat öppet för den gryende tyska diktningens värde och börjat inse att den tyska skaldegåfvan vore »enfaldig, ädel, naturlig och sann», under det att den franska fördärfvades »genom filosofi, kvickhet och ett gjordt väsende»; man började också öfversätta Gessner, Klopstock, Lessing till franskan. Detta exempel borde — menade Gjörwell, hvars ord jag återgifvit — i Sverige efterföljas. Löjligt nog hämtade han stundom sin kunskap om den tyska litteraturen ur fransk källa. Men både hans publikationer och andra företeelser, hvilka ofvan påpekats, visa ju, att åtskilliga tyska litteratörer äfven från det jämförelsevis ofruktbara skede, som föregick blomstringstiden, blefvo hos oss väl bekanta och stundom af betydelse för vår litteratur; så inom vitterheten Gellert, Rabener, Kleist och Gessner. Flere af dem bibehöllo här rätt länge ett stort anseende. Men de skulle ju efter hand ställas i skuggan af Klopstock, Wieland och Lessing, dessa åter af Göthe och Schiller.

Gessners inflytande på svenska litteraturen.

AF

HILMA BORELIUS.

Bland de tyska författare, som tillhöra tiden närmast före Sturm und Drang-perioden, var idyllikern SALOMON GESSNER en af de mest populära. Ehuru hans produktivitet icke var stor och hans område ytterst begränsadt, utgör hans diktning ett karakteristiskt och ej oviktigt drag i 1750- och 1760talens litterära fysionomi i Tyskland.

Med afseende på sin estetiska utveckling står han på samma plan som Bodmer och Breitinger, Pyra, Lange, Kleist och Klopstock. Liksom deras är äfven hans diktning starkt påverkad af den engelska litteraturen och innebär en opposition mot den visserligen klara och tekniskt fulländade, men i dess tyska omplantering fullkomligt märglösa och på allt lifsinnehåll blottade franska klassiciteten, hvilken genom Gottscheds flitiga men mekaniska produktion och framgångsrika kritiska utrotningskrig mot resterna af Andra schlesiska skolan för en tid blifvit härskande i Tyskland.

Bodmer och Breitinger, Pyra och Lange, Kleist, Klopstock och Anakreontikerna kämpade mot rimmets nödvändighet i poesien. Gessner företog sig att med bibehållande af alla poetens anspråk öfvergifva äfven rytmen och skapade en poetisk prosa, som vann stor anklang, och hvars popularitet snart ytterligare ökades genom exemplet af Macphersons Ossian.

Man har jämfört Gessner med Watteau och kallat honom rococo-idyllens klassiker. Detta är ej riktigt utan restriktion. När vi höra Watteaus namn, se vi genast framför oss hela denna eleganta franska hofvärld, för hvilken det är ett pikant maskeradnöje att anlägga herdekostym och leka sig in i ett »herdelif», hvars behag just består i kontrasten mellan dess ytterliga förfining och dess låtsade naivitet. Det Arkadien, som skildras i Gessners idyller, är väl lika

idealt och overkligt men dock ej alldeles detsamma som den franska rococons. Kostymerna äro lånade från denna — med de tyska Anakreontikerna som mellanhand — men personerna, som uppbära dem, äro andra. Man kan ej med rätta säga, att Gessners herdar och herdinnor äro »nur eine neue Auflage der bebänderten arkadischen Schäferwelt der eleganten französischen Hofpoesie», såsom Hettner uttrycker sig, ehuru han strax förut omtalat Gessners sympati för den engelska litteraturen och antydt dennas betydelse för hans författarskap. Hos Gessner är det ej aristokratien, som spelar de arkadiska rollerna, utan det är den borgerliga samhällsklass, hvars litterära uppfostran i 1700talets början grundlagts i England genom de s. k. moraliska veckoskrifterna, och som sedan, genom den borgerliga romanen och det borgerliga dramat, i engelska litteraturen besegrat den aristokratiska franskt-klassiska riktningen. Samma uppriktiga men tårmilda och något ytliga moraliska känsla, samma sentimentalitet, som under 1700talet utmärker Englands borgerliga roman och drama och den engelska lyriken, återfinnes äfven hos Gessner och hans herdevärld. Men då den sentimentalt moraliska känslan i Richardsons romaner ömmat för den förföljda dygden och i Lillos skådespel triumferat öfver att se brottslingen öfverlämnas i den lagliga rättvisans händer, fråssar den i Gessners idyller i idel oskuld, kärlek och lycka. Alla personliga förhållanden — och andra förekomma ej i idyllen, för hvilken samhället icke existerar — alla förhållanden mellan älskande, mellan syskon, mellan föräldrar och barn äro här idealiska och lika dygdiga som ömma.

I ännu ett afseende har Gessners diktning engelska anor. Ungefär samtidigt med de första moraliska veckoskrifterna hade ett vaknande intresse för naturen i England framkallat början till en naturbeskrifvande diktning, som några årtionden senare vann efterföljd i hela Europa, och inom hvilken ett elegiskt drag allt starkare framträdde. Med denna naturbeskrifvande diktning, hvars förnämste representant i Tyskland var Ewald von Kleist, står Gessners författarskap i nära samband, ja vissa af hans dikter höra helt och hållet till denna diktart.

Det landskap, i hvilket Gessner låter sina ständigt förälskade herdar och herdinnor svärma, är visserligen ofta snarare en park i engelsk smak än den fria naturen, men författaren har en liflig känsla af naturens skönhet i dess idylliska gestalt och tjusas lika mycket som hans hjältar och hjältinnor af doftande blommor, sorlande bäckar och sjungande näktergalar. Då han onekligen äfven

äger den formella talang, som fordras för att ge behag åt detaljmålningen, åt de oändligt många variationerna på samma tema, är det ej underligt, att hans idyller med sina täcka landskapsmålningar och sin sentimentala erotik tjusade en generation, hos hvilken en elegisk kärlek till naturen var i ständigt stigande, medan den vaknande subjektiva känslan — som snart i den af Rousseau inspirerade Sturm und Drang-rörelsen skulle stegras till våldsam opposition mot både samhällslifvets och konstens tryckande fjättrar — ännu blott framträdde i form af en mild, blödig känslosamhet. Må den, som finner Gessner fadd, tänka sig in i denna tid, och han skall förstå, hvarför i synnerhet den litterärt intresserade medelklassen, som ej kände sig hafva något gemensamt med det klassiska dramats urblekta furstliga hjältar, i Gessners idyller fann sin idealism förverkligad.

Beundran för Gessner gick i Tyskland i jämbredd med beundran för Young och Klopstock och närmast före hänförelsen för Ossian, Rousseau och Goethes Werther. Hans popularitet var emellertid ingalunda begränsad till det tyska språkområdet. Samma tidsriktning mötte honom äfven annorstädes öfverallt med samma sympati. Till franskan öfversattes hans skrifter mycket snart och utgåfvos äfven i Frankrike i flera upplagor. Karakteristiskt nog var det i fransk dräkt de först blefvo bekanta i Sverige.

Men det stannade ej vid denna första bekantskap. Under franska smakens glansperiod i vårt land var Gessner en af de tyska författare, som tidigast vunno insteg i Sverige och här blefvo allmänt lästa och omtyckta. I vissa fall synes han hafva varit en länk, som förmedlat bekantskapen med andra tyska skalder.

Bästa vittnesbördet om hans stora och vidtutbredda popularitet i Sverige finner man i tidskriftslitteraturen, i hvilken under en period af omkring 30 år (ungefär från midten af 1760talet till midten af 1790talet) öfversättningar och efterbildningar af Gessner ideligen förekomma.

I Gjörwells *Swenska Mercurius* möta vi honom första gången. 1763 anmälde Gjörwell i denna tidskrift Hubers föregående år utkomna franska öfversättning af Gessners idyller och landtkväden och meddelade efter recensionen en svensk öfversättning af idyllen 'Amyntas' och landtkvädet 'Der Wunsch'. Följande år recenserades af Gjörwell i samma tidskrift den franska öfversättningen af herderomanen 'Daphnis' och den i två »sånger» indelade 'Der erste

Schiffer'. I *Svenska Magazinet* (utgifvet åren 1766 och 1767) förekomma det ena året tre och det andra två idyller af Gessner. 1770 innehålla *Almänna Tidningar* flera Gessneriserande stycken, författade af Gjörwell och Fischerström. *Fruntimmers-Tidningar* 1772—73 följa traditionerna från Sv. Magazinet och Allm. Tidningar. Äfven i *Samlaren* och i *Upfostrings-Sälskapets Alm. Tidningar* förekomma en och annan gång landtkväden på prosa af Gessner eller svenska imitationer af dessa.

Gjörwells många publikationer utgjorde genom sitt skattande åt idyllen ingalunda något undantag i tidskriftslitteraturen. Den politiske fribytaren, ex-majoren och redaktören Per Lund fann lämpligt att i sitt blad *Wälsignade Tryck-Friheten* emellanåt låta de frivola eller rent af cyniska värser, som — i allmänhet vanliga i denna tids periodiska litteratur — fingo särdeles stort utrymme i Välsignade Tryckfriheten, omväxla med menlösa idyller. I årgångarne 1781 och 1782 finnas flera öfversättningar eller bearbetningar af Gessner. Ibland är dennes namn utsatt, ibland icke, men i intetdera fallet är öfversättningen ordagrann. Vissa meningar äro uteslutna, detaljerna ombildade, i allmänhet på ett ofördelaktigt sätt. De svenska bearbetningarna sakna Gessners behag; språket är tungt och ofta osvenskt.

1783 och 1784, då Lidner var medarbetare i Välsignade Tryckfriheten, bidrog han med fyra idyller och ett annat prosakväde efter Gessner.

Tidskriften *Journalisten*, som hufvudsakligen ägnade sin uppmärksamhet åt den engelska litteraturen, har äfven prof på herdakväden i tysk stil. Och i kalendrarne från 1700talets slut, i Regnérs *Svenska Parnassen* t. ex., återfinnas flera stycken af Gessner.

Själfva *Stockholms Posten* öppnade ej sällan sina spalter för Gessner och hans imitatörer. I 1781 års Stockholmspost förekommer sålunda en öfversättning af 'Damon und Daphne' under namn af 'Sommardagen', 1782 ett stycke kalladt 'Sapphos död, försök till en imitation af Gessner', samt öfversättningar af dennes 'Die Nelke' och 'Palemon', den senare omskrifven till värs. 'Palemon' och 'Sapphos död' äro signerade -l-s C-m och l-s-m[1], en signatur, som i samma årgång förekommer under åtskilliga ytterst skabrösa, versi-

---

[1] Enligt benägen upplysning af bibliotekarien Fr. Braune är signaturen -l-s C-m Samuel Niklas Casström, som 1787 vann stora priset i Svenska Akademien för odet 'Försynen'.

fierade »herdedikter» i fransk stil, med motton från Voltaire. Årgångarne 1785—87 innehålla flera mer eller mindre Gessneriserande stycken, årgången 1788 den osignerade idyllen 'Lammet' och den af ULRIKA CAROLINA FORSBERG författade 'Zulma' samt en öfversättning från Gessner; årg. 1791 ännu en dylik öfversättning.

Också landsortspressen bjöd sina läsare på öfversättningar och efterbildningar af Gessner. Så redan på 1760talet den af BENGT ÖHRWALL utgifne *Götheborgske Spionen* och senare den bekanta Göteborgstidningen *Hwad nytt? Hwad nytt?*. Såsom ett annat exempel ur landsortspressen kan anföras, att *Lunds Weckoblad* år 1777 innehöll ej mindre än tre, särdeles otympligt och oskickligt öfversatta idyller af Gessner samt det svenska originalet 'Natten i oktober' af D[ENELL].

Först i slutet af 1780talet, då Gessner genom en mängd spridda tidskriftsöfversättningar af kortare stycken redan var väl känd af den läsande svenska allmänheten, började man i bokform utgifva öfversättningar af hans skrifter.

Den första var 'Abels död', öfversatt af EKEBOM 1789, året efter författarens död. Den utkom i ny upplaga 1804. PER ENBOMS öfversättning af Gessners idyller, upptagande ett 30-tal af dessa, utkom i Uppsala 1794. År 1796 utgafs i Göteborg romanen 'Daphnis' i fri öfversättning af E. BODELL. Följande år öfversatte samme Bodell 'Den förste sjömannen'.

Den obetydlige litteratören LORENS BAGGES *Försök af en yngling*, utgifna anonymt 1794, innehålla bland andra öfversättningar äfven Gessners 'Önskan'. Dylika öfversättningar utfördes säkert på flera håll till enskild förnöjelse och utan att tryckas. En handskrifven öfversättning af Gessners idyller, utförd af CARL NYRÉN, lektor i Linköping, förvaras i Linköpings bibliotek[1].

Äfven på tyska vunno Gessners skrifter afsättning hos den svenska publiken. Ett bevis, bland flera liknande, på tyska språkets och litteraturens segrande intåg i Sverige under sista decennierna af 18:de seklet är det, att Gessners skrifter 1794 utgåfvos i Uppsala i tysk upplaga, som 1807 förnyades. Jämför man denna omständighet med Gjörwells yttrande i Svenska Mercurius 1763 om den franska

[1] Ännu i början af 1800talet finner man Gessner öfversatt i Sverige. FRED. SAM. SILFVERSTOLPES *Skaldestycken i fri öfversättning*, 1 (1829), innehålla tvenne dikter af Gessner.

öfversättningen af Gessners idyller och det önskvärda i att få flera franska upplagor af tyska författare: »Detta blifver alltid en behaglig nyhet för oss här i Sverige, som ej kunna vänja vårt läckra öra vid tyskans hårda eller manliga uttal», så får man redan häraf en föreställning om den förändring i Sveriges litterära ställning till Tyskland, som försiggått under de mellanliggande åren.

Somliga af Gessners svenska öfversättare och imitatörer äro alldeles obskura personer, andra äro kända litteratörer af en blott efemär betydelse, men några äro sådana, som fått ett framstående rum i litteraturhistorien.

Gessners förste och kanske allra mest hängifne beundrare var Gjörwell, som ju i egenskap af samlare, utgifvare och förmedlare med utlandets, särskildt Tysklands, lärda värld, har berättigade anspråk på ett hedersrum i vår kulturhistoria, ehuru han såsom författare var obetydlig och som kritiker hade en nog inskränkt synkrets.

Gjörwells hela läggning och åskådningssätt — hans känslosamhet och den stora vikt han fäste vid litteraturens moraliska hållning — voro i hög grad ägnade att göra honom till vän af idyllen. I denna fann han just ett mått och en form af känsla, som motsvarade hans egen. Den Gessnerska idyllens onatur märkte han icke. För honom syntes ett menlöst arkadiskt lif, sådant det i denna skildrades, vara icke en tom fantasi utan en ideal verklighet. När han unnade sig hvila från det trägna arbetet vid skrifbordet, öfverlämnade han sig med välbehag åt de svärmiska känslor, som hos idyllens hjältar voro permanenta, och arrangerade gärna i sällskap med likstämmiga vänner små herdestunder, af hvilka han hade stor uppbyggelse. Och hans eget familjelif var, såsom vi af Levertins, på Gjörwellska familjens brefsamling grundade, mästerliga skildring känna, en älsklig verklighetsidyll, i hvilken alla de sannaste dragen från dikten återfinnas. För honom var, under hans lediga stunder, i ovanlig grad idyllen verklighet och verkligheten idyll, och själf måste han med sin fromma, blida glädtighet på ålderdomen hafva blifvit ganska lik en idyllens Menalkas eller Palemon.

Särskildt i Gjörwells recensioner af de franska Gessner-öfversättningarna, i Sv. Magazinet 1763 och 1764, får man en tydlig inblick i det sätt, hvarpå han och med honom alla andra ömma sinnen, hvilka naivt tjusades af Gessner, uppfattade denne. I recensionen af 'Daphnis' företager Gjörwell en vidlyftig utredning af

Gessners skildring af kärleken och lofordar honom därvid, emedan han »vetat hopsamla och förbinda de kärleken af naturen tillhöriga känslor och undvika de präktiga äfventyrens språk och de häftiga utbrott, som af konsten läggas i munnen på dem, som äro förtvifiade älskare eller synas varat». Den Gessnerska idyllens själfbehagliga, på ömma försäkringar outtömliga kärlek, som icke vet af några olika stadier, utan ständigt befinner sig vid samma behagligt ljumma temperatur, tages på god tro för fullkomligt sann och naturlig. Karakteristisk för Gjörwell och hans själsfränder är äfven den efter recensionen meddelade redogörelsen för innehållet i Daphnis. Ett referat af det ytterst enkla innehållet i en liten herderoman, hvars tjuskraft, för så vidt den äger någon sådan, helt och hållet måste ligga i stämningen och i detaljernas behag, synes oss sakna all raison d'être, men i så hög grad tilltalades man denna tid på vissa håll af idyllen, och så nära samband såg man mellan ömma svärmiska känslor och arkadiska förhållanden, att äfven ett dylikt torrt referat kunde göra anspråk på ett sympatiskt intresse.

Om den af Gessner använda poetiska prosan yttrar sig Gjörwell icke. Men sannolikt har, såsom Sylwan i Svenska pressens historia framhåller, denna varit ännu en merit i Gjörwells ögon. För honom var innehållet hufvudsak och formen bisak, och för egen del hälsade han nog med glädje en konstart, hvilken gaf honom tillfälle att — med anspråk på att vara poet — lyriskt utgjuta sina känslor utan att behöfva brottas med rim och meter. Gjörwell är, enligt Sylwan, med säkerhet författare till den ytterst känslofulla prosadikten 'Klagan vid en väns afsked' i Allm. Tidningar 1770. Angående de i samma årgång förekommande 'Saknaden', 'En spatsergång' och 'Hyddan' lämnar Sylwan oafgjordt, om de äro författade af Gjörwell eller af Fischerström. Af deras innehåll kan man svårligen sluta till författaren, de kunna lika väl vara skrifna af den ene som af den andre. De kallas pastoraler, men ha ej berättande eller dialogisk form, som de flesta af Gessners, utan äro blotta stämningsstycken, i hvilka för öfrigt de moraliska reflexionerna ha större utrymme än hos denne.

Johan Fischerström, som vid denna tid var Gjörwells skyddsling och en sympatisk deltagare i hans herdestunder, var starkt påverkad af Rousseau och stod i det hela närmare honom än Gessner. Men Rousseauanskt natursvärmeri och arkadiska drömmar voro ganska besläktade och kunde mycket väl hos mera veka och passiva naturer förenas.

Utom ofvan omtalade bidrag i Allm. Tidningar skref Fischerström en af Gessners manér påverkad prosadikt öfver sin aflidna väninna Hedv. Charl. Nordenflycht, tryckt i Sv. Magazinet 1767 och Allm. Tidn. 1770.

En kort tid utgaf Fischerström en tidskrift kallad *Den enfaldige Naturforskaren*, som afsåg att gifva grundlig handledning och goda råd i praktiskt landtbruk, trädgårdsskötsel och därmed besläktade ämnen, men där de fackmässiga artiklarne ofta inleddes af långa poetiska utgjutelser öfver naturens skönhet. Ibland upptogs ett helt nummer af sådana. Fischerström hade några år före denna tidskrifts utgifvande slagit sig på landtbruk, hvilket han tyckes ha bedrifvit på ett lika poetiskt sätt, som herdarne i idyllerna vaktade sina hjordar, men tyvärr ej med samma framgång som de.

Ett talande exempel på, hur införlifvad Fischerström var med den arkadiska fantasivärlden, är det, att han i en uppsats om människans sinnen (i Den enfaldige Naturforskaren) tar sina mera poetiska än praktiska exempel på synsinnets betydelse ur denna värld. Ett af Naturforskarens sista nummer fylles af en lång skildring af vårens utveckling, hvilken afslutas med en arkadisk situationsbild, där Gjörwell förekommer under namnet Melidor.

För ett rätt bedömande af Gessners plats i 18:de århundradets litterära utvecklingshistoria är det af vikt, att vi konstatera, det bägge våra förnämsta Stürmer und Dränger — Thorild och Lidner — i ungdomen stått under hans inflytande och funnit en dem tillfredsställande näring för sin känsla i hans skrifter.

Hvad beträffar den manligt kraftige, stort anlagde Thorild — af naturen reformator och filosof —, torde makten af Gessners inflytande till ej ringa del få tillskrifvas de omständigheter, under hvilka han först lärde känna honom. Det var under hans kondition på Rånnum i Västergötland 1776—77.

Det är att märka, att Thorild då ännu ej var bekant med hvarken engelska eller tyska litteraturens känslodiktning. Gessner var den förste skald, hos hvilken han mötte den sentimentala tidsströmningen. Han var 17 år, omgifven af en härlig natur och hade just funnit sin första kärleks föremål. Omständigheterna voro så idylliska, som verkligheten kunde prestera. Det var då ej underligt, att han hänfördes af Gessner, och att den arkadiska fantasivärld, hos hvilken han kände igen sitt eget ungdomliga svärmeri, blef honom kär. I sin fantasi klädde han äfven verkligheten i arkadisk dräkt och kallade sin »herdinna» Eos och sig själf Tityr.

Från denna tid härröra tvenne dikter af Thorild, hvilka, utan att kunna kallas imitationer af Gessner, tydligt visa, att den unge skaldens fantasi helt och hållet behärskades af honom. Den ena är en bröllopsdikt, tillägnad hofpredikanten M. G. Wallenstråle. Den innehåller en växelsång af herdar och herdinnor till ära för Myrtils och Leis bröllop — äfven Eos är inflätad i dikten, och den är undertecknad med Thorilds arkadiska namn. Till innehåll och stämning står den de Gessnerska idyllerna nära, men är i motsats till dessa skrifven på värs, t. o. m. rimmad värs. Såsom Tityr uppträder Thorild äfven i en, likaledes i rytm och rim affattad, dikt till riksrådet Carl Fredr. Scheffer. I detta täcka och för Thorild ovanligt ledigt skrifna poem presenterar han på ett älskvärdt sätt i en helt och hållet arkadisk ton sin sångmö för den greflige mecenaten. Hans ärelystnad som skald är här blott att »om Vanadis och hennes skalkande Astrilder I lösa skämt, förtjusta bilder En ljuflig dårskap kväda få Och på den ömma Gessners vis I ett inbilladt paradis Bland gracer och herdinnor gå».

Idyllen på Rånnum var snart slut, men Thorilds känslo- och föreställningsvärld var fortfarande en tid bortåt starkt påverkad af Gessner. Detta spåras i synnerhet i hans brefväxling, hvilken för kännedomen om Thorild är särdeles viktig. Han öfverflyttade sitt känslosvärmeri på vänskapens område, och då genom Gessner herdenamnen för honom blifvit en symbol för tillvaron af ädla och ömma känslor, använde han sådana för sig och sina vänner. När Thorild under studieåren i Lund 1777—80 i långa bref eller i förtroliga samtal på tu man hand utgjuter sitt hjärtas känslor, är han fortfarande Tityr eller Myrtil.

Under dessa år lärde han emellertid känna andra, med större patos utrustade känslans apostlar, som hos honom småningom undanträngde Gessner — Ossian, Young och Klopstock, Rousseau och Goethe. När han lämnade Lund, voro dessa hans mästare, och Gessner såsom hans skaldeideal afsatt. I 5:e sången af 'Passionerna' kallas Gessner visserligen »Edens skald», hvars toner »andas oskuld och Gud», men han försvinner bland mängden af uppräknade »odödlige, snillen och hjältar, gudomens lågor» och öfverflyglas alldeles af Ossian, Goethe och Rousseau, för hvilka Thorilds entusiasm knappast kan finna nog många och nog starka epitet. Det ömma herdejollret hade öfverröstats af starkare vibrerande toner. Men alltjämt bevarade Thorild sin Gessnerska period i kärt minne; ännu flera år efter det han lämnat Lund fortfor han att i sin korrespondens

med vännen Hylander använda de arkadiska namnen. Spridda reminiscenser från det Arkadien, i hvilket han en gång befunnit sig, förekomma också fortfarande ej sällan i hans dikter, exempelvis i det prosaiska odet 'Inbillningens nöjen'.

För den poetiska prosan hade Thorild stor förkärlek. »Andra kunna skrifva verser, jag ville skrifva geni» är hans eget karakteristiska yttrande därom i kommentarerna till 'Inbillningens nöjen'. Bland hans skrifter finnas en mängd lyriskt-retoriska prosadikter, dels skrifna i Lund, dels senare. Det var af Gessner han först fått föreställningen om en poesi på prosa. Men i hans egna dikter af detta slag synes inflytandet från Ossian vara större än inflytandet från Gessner. För öfrigt är hans stil så karakteristisk för honom själf, att man knappt kan säga, att han i den imiterar vare sig den ene eller den andre.

Lidners förhållande till Gessner är ett annat än Thorilds. Å ena sidan var Lidner, så vidt man vet, aldrig så helt intagen af Gessner, som Thorild under en period af sin utveckling var, men å andra sidan har han i motsats till Thorild direkt imiterat honom. Sannolikt lärde Lidner känna honom först under sina utländska resor. Hans tidigaste dikter förutsätta åtminstone ej någon bekantskap med Gessner. Ett prosaiskt ode infördt i Lunds Weckoblad 1775 är en imitation af ett dylikt af Rosén i årg. 1773 af Hvad nytt?; innehållet påminner för öfrigt ej om Gessner. I en annan artikel i samma årgång af Weckobladet, 'Bref från Ramlösa', inblandar Lidner visserligen i naturbeskrifningen hjordar, herdar och herdinnor, men detta är, så vidt man kan döma, blott det vanliga rococo-staffaget, ej en inverkan af Gessner.

Lidners Gessner-imiterande stycken förskrifva sig alla från tiden närmast efter hans återkomst från utlandet. De äro: idyllerna 'Alexis och Daphne', 'Aftonen', 'Daphnis och Chloe' samt 'Daphne och Chloe', den sista blott en öfversättning af en Gessners idyll med samma namn, vidare 'Syndafloden', imitation af Gessners 'Gemälde aus der Syndfluth', samt den bibliska idyllen 'Jacob återfinner Josef och dör'. Alla dessa, med undantag af den sistnämnda, publicerades såsom bidrag i Välsignade Tryckfriheten 1783 och 1784.

Warburg har förbisett, att 'Daphne och Chloe' är blott en öfversättning från Gessner. Han har äfven förbisett dess förekomst i Välsignade Tryckfriheten 1783 (n:r 60). Denna öfversättning, som emellertid ej presenteras som sådan — den rubriceras blott såsom »insänd» — var, tyckes det, Lidners första lärospån i Gessners

skola. Kort därefter kom 'Alexis och Daphne', »insänd som ett försök», och något senare 'Aftonen', »insänd som andra försök af författaren till 'Alexis och Daphne'». Äfven 'Daphnis och Chloe' tillhöra årg. 1783, 'Syndafloden' årg. 1784.

Det kan synas förvånande, att Lidner efter de mäktiga intryck han under sina utländska resor fått af de nyaste andliga strömningarna i Tyskland, företog sig att stämma herdeflöjten. För en fullfärdig Stürmer und Dränger måste ju idyllen vara för tam. I synnerhet är det öfverraskande, att hans idyller förskrifva sig från alldeles samma tid som hans mest berömda dikter 'Spastaras död', 'Medea', 'Året 1783', sannskyldiga Sturm und Drang-produkter, i hvilka han ger sin lidelsefulla känsla fritt lopp i skildringen af skakande tilldragelser och tragiska konflikter. Men Lidners väsen var tillräckligt splittradt, för att han i sin diktning samtidigt skulle kunna uppsöka vidt skilda sfärer. Den vekare sidan af hans natur sökte i idyllen hvila från den alltför häftiga känslospänning, åt hvilken han gaf uttryck i sina större dikter. Han lyckades dock ej alltid träffa den rätta tonen. 'Alexis och Daphne' gör med sin blandning af arkadisk menlöshet och Lidnerskt patos ett rent af parodiskt intryck, och med 'Daphnis och Chloe' är det ej stort bättre. 'Aftonen' är däremot en äkta idyll med få men harmoniska färger. 'Syndafloden' var ett för Lidner mera passande ämne än de vanliga idyllmotiven, och dialogen i hans 'Syndaflod' är mera dramatisk och effektfull än förebildens. 'Jacob återfinner Josef' är möjligen en imitation af någon af Gessners tyska efterbildare. Lidners ordföljd är ofta konstlad och osvensk, men här är den mer än vanligt tillkrånglad.

Af dessa stycken äro endast de tvenne mest lyckade, 'Aftonen' och 'Syndafloden', upptagna i den eljest illa redigerade, af Holmberg år 1788 utgifna första upplagan af Lidners samlade skrifter. Den äfvenledes dåliga 2:a uppl. (1796) upptager dem alla, äfven 'Daphne och Chloe', 3:e uppl. återigen endast 'Aftonen' och 'Syndafloden' — nyare upplagor dessa båda jämte 'Jacob återfinner Josef'.

Per Enbom, som öfversatte Gessners idyller, visar sig äfven i sitt eget författarskap i viss mån påverkad af denne. Detta spåras både i hans *Kärleks- och religionssånger*, som helt och hållet äro skrifna på poetisk prosa, och i innehållet af hans versifierade dikter. Men Enboms förebild var ej Gessner utan Thorild. Subjektiv som denne, talar han alltid i första person och uppsöker naturen, ej så mycket för att beundra dess detaljer som för att ostörd njuta af

sina egna högtflygande känslor. Hans känslosamhet är af en starkare art än idyllens. Dock skattade han Gessner mycket högt. Gentemot den franska smaken framhöll han i sin polemik mot Stockholmsposten i Januari 1795 bland andra författare äfven Gessner — såsom »ett naturens geni, som väl ej uppställer sina ideer så konstigt för att däraf göra ett vittert hokus-pokus, men i stället rör så mycket mer med en enfald, skön som fornålderns».

Verklig imitatör af Gessner är i flera af sina stycken författarinnan Ulrika Carolina Forsberg, sedermera fru Widström. Hennes *Samlade Vitterhetsförsök* innehålla en prosadikt 'Natten', alldeles i Gessners stil, först tryckt i Gjörwells Uppfostringssällskapets Allmänna Tidningar 1787, samt en versifierad »idyll efter Gessner» — 'Hösten eller den gamle sångaren' — en vacker omskrifning af Gessners 'Tityrus und Menalkas'. Den senare bär i Saml. Vitterhetsförsök årtalet 1840 och är således skrifven på författarinnans ålderdom, året före hennes död. Prosadikterna 'Till tiden' och 'Zulma', publicerade i Stockholmsposten åren 1785 och 1788, äro i hennes samlade skrifter uteslutna.

Bland damerna hade Gessner utan tvifvel sin tacksammaste publik. Fru Widström var också ej den enda författarinna, som sökte imitera honom. Helena Maria Linnerhjelm, riksheraldikern och kanslirådet Jonas Carl Linnerhjelms fru, var en blygsam dilettant i vitterheten och en ifrig beundrarinna af Gessner. I hennes *Vitterhetsförsök*, utgifna anonymt 1795, finnas en hel del af Gessner inspirerade stycken både på värs och prosa, stämningsbitar af tämligen matt karaktär. Bland dem märkes särskildt ett stycke med titeln 'Vid tidningen om Gessners död', hvari författarinnan uttalar sin saknad efter »den himmelske skalden». Detta stycke, som tydligt återspeglar de samtida beundrarnes uppfattning af Gessner, afslutas på följande sätt: »I känslofulla hjärtan, som dyrken naturen! I, som ej förnedrat edra själar med dårskapens eller fåfängans bojor! I ömma älskande, som blicken kärlek och oskuld! I dygdige, som med edra välgärningar rädden uslingen och skydden mänskligheten! Hvem skall nu sjunga edra känslor? Skänken då eder saknad åt den, som skänkt glädjetårar åt edra dygder!»

Jonas Carl Linnerhjelm, som gaf ut sin hustrus Vitterhetsförsök och illustrerade dem med prydliga etsningar föreställande idel herdescener, delade hennes litterära smak. I tvenne samlingar *Bref under resor i Sverige* ådagalägger han tydligt sin förkärlek för det idylliska. Dessa resebeskrifningar ha framgått ur en Rousseauansk-

Gessnersk kärlek till naturen. De detaljerade naturskildringarna åtföljas ofta af känslofulla reflexioner. En vacker plats »återkallar» gärna författaren »till minnet af ofta njutna sällheter i vänners armar» eller låter honom »med ljufvaste nöje» i verkligheten finna en motbild till någon af Gessners skildringar. Både reflexionerna och den något ordrika stilen påminna om författarens beundran för den berömde tyske idyllikern.

En annan reseskildrare och Gessnerbeundrare var den som författare misslyckade Per Tham till Dagsnäs, Thorilds vän och beskyddare.

Det var de veka och svärmiska, ej oppositionellt anlagda naturerna, som funno sitt poetiska ideal i den Gessnerska idyllen. Den tjusade, på ett visst stadium af deras utveckling, äfven de kraftigare naturer med djupare känsla, som för denna kräfde ett friare spelrum, än den utblommande franska klassiciteten erbjöd. De åter, hvilkas åskådningssätt helt och hållet var upplysningens, och som estetiskt bekände sig till den franskt-klassiska riktningen, kunde naturligen endast undantagsvis ägna någon sympati åt den sentimentala idyllen. De kunde väl förstå sig på och självfva i poésies fugitives röra sig med den franska rococons pudrade och galanta herdevärld, de kunde skänka sitt bifall äfven åt en så jämförelsevis enkel och verkligt idyllisk herdedikt som Creutz 'Atis och Camilla', när den var skrifven på formfulländade alexandriner och hade den hofmässiga, afmätta sirlighet, som tyckes oskiljaktig från detta värsslag. Men en natursvärmande, ärligt sentimental och borgerligt moralisk herdevärld, presenterad på prosa, väckte deras löje. Om idyllens beundrare voro många, saknades därför ej heller bespottare och kritici.

Redan 1766 eller 1767 framkallade de många i Sv. Magazinet intagna herdakvädena en ganska rolig parodi, som dock sköt öfver och delvis förbi målet. Dess författare ser hos herdakvädena ingenting annat än deras enformighet och prosaform. Denna parodi, som ej blef tryckt, finnes handskrifven bland Joh. Wellanders papper i Kongl. biblioteket. Sylwan, som i Svenska pressens historia meddelar ett utdrag ur parodien, anser det ej omöjligt, att Wellander själf varit författaren, oaktadt denne i bref till Joh. Henr. Lidén, till hvilken han öfversände den, förklarat sig ej känna dess auktor. Den uppfattning, som i denna parodi uttrycktes, var i alla händelser typisk för den franska klassicitetens trogna anhängare.

Dock saknas ej exempel på större uppskattning af idyllen äfven i franska smakens högkvarter. Det är redan nämndt, att Stockholmsposten åren 1781—1791 flera gånger intog stycken af eller efter Gessner. Detta kunde dock vara endast en eftergift åt publikens smak. Men 1790 innehöll Stockholmsposten en mycket fördelaktig recension af den föregående år till svenskan öfversatta 'Abels död'. Denna recension, som för öfrigt genom mer än ett märkligt uttryck vittnar om, att den fördomsfullt ensidiga franskt-klassiska smaken för recensenten var en öfvervunnen ståndpunkt, kallar Gessner för »den ypperste bland alla författare af idyller» och förklarar 'Abels död' vara ägnad att öfvervinna de fördomar, som framkallats »genom de mindre väl valda eller öfversatta stycken, vi här och där finna af Gessners kväden». Af Stockholmspostens ledande män var nog Kellgren — hvilken som ung, under sin Åbotid, då han beundrade Ossian, äfven hade intresserat sig för Gessner — den, som var gynnsammast stämd mot idyllen. Troligen var han författaren till den ofvannämnda recensionen.

I allmänhet gjorde Gessners svenska öfversättare genom en ofrivilligt parodierande tolkning sitt bästa för att ställa hans idylldiktning i löjlig dager. Detta gäller icke minst Per Enbom. Hans år 1794 utgifna idyllöfversättning granskades af en insändare i Stockholmsposten 11 april 1795. Recensenten klandrar med skärpa Enbom för hans »prejeri mot köpare», då han under namn af *Gessners idyller* utgifvit en öfversättning, som knappt innefattar mer än halfva antalet af dessa, och kritiserar lika skarpt själfva öfversättningens vårdslöshet och krystade, förvanskade stil. Flera skrattretande exempel anföras: Enbom finner ordet »kor» för simpelt och använder i stället »hornfän» o. s. v. Som bevis på det fria sätt, på hvilket öfversättaren handskats med originalet, meddelas hans tolkning af en hel idyll parallellt med dennas tyska text. För Gessner själf har recensenten endast beundran, talar om »den oändliga omsorg sistnämnde auctor ständigt använder i valet af sina uttryck, hans lyckliga gåfva att vara enkel utan låghet och ny i det mest kända» o. s. v.

Leopolds bitande parodi på Enboms *Kärleks- och religionssånger*, som under titel af 'Egenkärleks- och konfusionssånger' infördes i Extraposten 1795, n:r 9, afser och träffar egentligen den så misslyckadt högtrafvande Thorildianen Enbom. Det är i synnerhet hans bombast, som här förlöjligas. Likväl få äfven idyllens »menlösa hjordar», som stundom höra till staffaget i Enboms natur-

stämningar, släppa till sin ull för Leopolds skämt. Den sköna prosans anspråk på att vara poesi parodieras eftertryckligt. Parodien börjar med dessa ord: »Anfäkta mig oerhördt, gudomliga sångmö! Upplyft mitt sinne att sjunga utan ton och takt. Elda mig i »min nya skaldeyrsla» att göra det dråpligaste af allt: »vers på prosa»!»

Bodells öfversättningar uppmärksammade Stockholmsposten icke. I stället finna vi i årgången 1797 (året efter det 'Daphnis' utkommit och samma år, som 'Den förste sjömannen' utkom i svensk öfversättning) fru Lenngrens kvicka dikt 'Ett sätt att göra herdaqväden', där hon så oöfverträffligt parodierat det smäktande Arkadien, som hon med sin absoluta frihet från all sentimentalitet och sin skarpsynta realistiska uppfattning måste se i en uteslutande löjlig dager.

Fru Linnerhjelms Gessner-imiterande *Vitterhetsförsök* anmäldes i Stockholmsposten kort men vänligt. Hennes »menlösa naivité» omnämnes utan hån. Dock lägger man härvid tydligen de litterära anspråken å sido.

Linnerhjelms *Bref* recenserades något utförligare och i det hela berömmande, ehuru med hofsamma anmärkningar mot deras för stora sentimentalitet och mot stilens bredd: »Epiteten synas stundom öfverflödiga och röja likhet med en del tyska författare, hvilkas stil ej är hemmastadd med vårt öra». Troligen tänkte man här på Gessner.

En ganska klarsynt och fördomsfri uppfattning såväl af idylldiktningens betydelse som af Gessners stilistiska förtjänster och fel framträder i Gust. Abr. Silfverstolpes litterära tidskrifter. Litteraturtidningens första årgång (1795) innehåller sålunda en uppsats 'Om idyllen' hämtad »ur en tysk journal», i hvilken Gessner kallas »den älskvärdaste af alla idyllskrifvare», men där också den Gessnerska idyllens onatur framhäfves. Här riktas befogade anmärkningar mot overkligheten af hela denna herdevärld, den onaturliga kontrasten mellan dess »utvecklade och förfinade» känslor och dess förmenta naturtillstånd och »okunnighet om de förhållanden, som uppkomma genom den borgerliga sammanlefnaden» o. s. v. Men här finnes äfven förstående för det estetiska behof, som framkallat idyllen. Fast öfversatt från tyskan torde denna uppsats uttrycka G. A. Silfverstolpes egen uppfattning.

I Journal för svensk litteratur 1797 förekommer en anmälan af Bodells öfversättning af 'Den förste sjömannen'. Den innehåller både erkännande och kritik af originalets stilistiska egenskaper — innehållet kommenteras ej. Gessners poetiska prosa säges vara

»rik på bilder och verkliga skönheter, men monoton och öfverlastad med epitheter, full af enfald och naivitet, som dock ofta går öfver till affectation». Om öfversättningen yttras: »Mången torde knappt mera igenkänna Gessner i närvarande öfversättning».

Gessners inflytande på Sveriges litteratur är i rent estetiskt afseende af ringa betydenhet. Litteraturhistoriskt har detta inflytande betydelse förnämligast såsom genomgångsstadium. Många litterära företeelser äro viktigare och intressantare såsom kulturhistoriska, tidskaraktären belysande fakta än såsom konstverk, och så är det med den Gessnerska idyllen. Eftervärlden är i sin fulla rätt, när den från sin mera objektiva ståndpunkt företager en omvärdering af en litteraturforms estetiska värde. Men den är ock pliktig att i den historiska betraktelsen ägna något mer än blott en föraktlig axelryckning åt det, som den finner obetydligt eller löjligt, när detta på sin tid behärskat människornas sinnen och för dem utgjort en ideal verklighet, som utfyllde bristerna i den faktiska.

Några ord om det fornsvenska legendariet.

AF

NATANAEL BECKMAN.

I sin bekanta uppsats i *Samlaren* 5: 43 ff. har Prof. Schück sökt göra troligt, att det stora fornsvenska legendariet någon gång i början på 1270talet blifvit öfversatt i Skeninge kloster troligen under ledning af Petrus de Dacia. I *Ill. sv. litt. hist.*, s. 103, har han uppgifvit tanken på Petrus som redaktör. Jag vet ej, hvad som bestämt Schück att ändra sin åsikt; för mig är språket afgörande. Petrus var gotländing, och mellan fornsvenska i inskränkt mening och forngutniska är skilnaden å ena sidan så pass stor, att en afskrifning af original på det ena språket till det andra med ganska god rätt kunde benämnas öfversättning — och å andra sidan så pass liten, att några reminiscenser af sammanblandning i språket nog borde ha kvarstått, därest den första skandinaviska affattningen varit på gutniska.

Kvarstående resultat äro i alla händelser: 1) att originalet till de tre legendhandskrifterna Bureanus, Bildstenianus och Passionarius[1] med allra största sannolikhet varit ett verk af Skeninge klosterskola, samt 2) att just vid dess affattningstid en så liflig förbindelse rådde mellan de svenska dominikanerklostren och deras sydtyska systerinstitutioner, att en omedelbar öfverföring utan lågtysk förmedling är åtminstone möjlig, måhända rentaf sannolik.

En annan fråga är den om de särskilda handskrifternas, resp. redaktionernas hemort. Schück anser, att Bil. kan förmodas vara skrifven i Västerås, och om vi säga i mälareprovinserna, är nog risken att misstaga sig ganska liten. Däremot har han en antydan, att möjligen äfven Bu. skulle vara af uppsvenskt ursprung, en åsikt, för hvilken han ej företett några bindande bevis, och hvars möjlighet jag starkt betviflar.

[1] Anföras såsom: Bu., Bil., Pass.

Det för mig afgörande beviset mot Schücks teori är språkformen. Karakteristiska, i handskriftens alla delar genomförda drag i Bureani språk äro följande:

1) motsvarigheten mot isl. stafvelsebildande *-r* tecknas *-ar* (eljes i äldre tid *-är*, senare *-ir*);

2) växlingen af ändelsevokalerna *-e*, *-i* regleras efter den s. k. fullständiga vokalbalansen, d. v. s. *-e* står efter lång rotstafvelse, äfven då stafvelsen är sluten (t. ex. *eghet*, eljes normaliter *eghit*).

Båda dessa företeelser äro ovanliga, båda återfinnas de i urkunder, hvilkas innehåll tyder på östgötskt ursprung; den förstnämnda återfinnes i Birgittas autografiska anteckningar samt i ett diplom (SD 4554) från sydgränsen af Njudung, eller sydvästra delen af det östgötska dialektområdet och Linköpings stift.

Nu förefaller det omöjligt, att en skrifvare i så utbredda ordkategorier som de här ifrågakommande skulle med nästan absolut konsekvens ha genomfört en skrifning, som stred mot i hans egen bygd brukliga uttals- och skrifseder. Ett sådant beteende skulle förutsätta en korrekturläsningens noggrannhet och ett intresse för den språkliga detaljen, som äro helt enkelt otänkbara. De nämnda dragen kunna därför icke ha sin grund i originalets språk allena, utan förutsätta med nödvändighet en afskrifvare språkligt närstående i förhållande till Birgittas och Njudungsdiplomets språk.

Det gäller då att tillse, om vi kunna bortförklara de fakta, på hvilka Schück grundar sin teori. Vi hoppas kunna visa, att detta ganska osökt låter sig göra, och att den hypotes, hvartill vi på denna väg komma, står i yppersta samklang med de säkrare resultaten af Schücks undersökning. Hufvudstället är för Schück Legendariet I: 61, där texten enligt Bureanus (och Passionarius) lyder som följer: [Kristi] *förste höghtiþ är hans fözla: som män kalla iul.* Motsvarande ställe i Bil. har *som göta kalla iul.* Nu förmodar Schück, att Bil. i detta fall här har det ursprungliga. Och hans skäl är, att man saknar motiv för, att Bil. här skulle gjort en ändring. Däremot anser han, att ett ursprungligt *göta*, tillfälligtvis bevaradt af Bil., af en annan uppsvensk skrifvare kunnat rättas till *mæn* (d. v. s. obest. pron. *man*), enär han ju saknade anledning att beteckna ordet såsom specifikt götiskt. Till ytterligare stöd anför han ett annat ställe, nu bevaradt blott i Bil.[1], men hvari *a gösku tungu* blifvit utraderadt och ändradt till *a waart maal*[2].

[1] Och Pass., hvars text jag här ej närmare känner.

[2] Hela stället lyder: *nequam som thydher wandwäter eller skalkeliken a gösku thungu.* Leg. s. 307.

Att det senare exemplet synnerligen väl förklaras af antagandet, att den uppsvenske afskrifvaren i Bil. haft framför sig ett från Götaland stammande original, är ju klart nog. Men att det förra skulle tyda på en uppsvensk skrifvare äfven af Bu., kan jag icke erkänna.

Först är naturligtvis att märka, att samstämmigheten mellan Bu. och Pass. bestämdt talar emot Schücks textkritik och för antagandet af *mæn* som det ursprungliga. Vidare är att märka, att antagandet af *göta* såsom hemmahörande i originalet icke skulle tala för utan tvärtom svårligen låter sig förena med den välgrundade teorien om originalets götiska ursprung. I egenskap af västgöte kan jag mycket väl säga »som på västgötska heter så och så», »som man (här i orten) kallar så och så»; men »vestgötarna» (resp. *göta*) är »tredje person pluralis» och utesluter den talande. Säger någon: »som västgötarna kalla så och så», är jag fullt berättigad antaga, att han icke är västgöte (jfr vi västgötar). Orden *som göta kalla* passar därför bra i den uppsvenske Bildstenianus-skrifvarens men icke i hans östgötske föregångares mun.

Det gäller då, om Schück har rätt i sin mening, att en ändring af det allmännare *män* (»man») till det speciellare *göta* skulle vara alldeles omotiverad. Den frågan måste besvaras nekande. Motivet finnes och antydes af texten på det citerade stället i legendariet. Denna innehåller nämligen ett rätt utförligt försvar för användandet af det hedniska ordet *jul* om den kristna festen. Medeltidens präster voro icke omedvetna om språkets makt öfver tanken, och det ligger nära till hands, att bland dem en riktning skulle kunna komma upp, som ville undvika detta hedniska uttryckssätt. Söderwall har också under *jula-dag* tagit vara på ett ställe, där den förmodade uppfattningen kommer till synes. Det härrör från Birgittas uppenbarelser III: 307, och orden, som läggas i Frälsarens mun, lyda: *min fötzlo dagh som faakunnoghe almoghin kalla Jula dagh* (det latinska originalet har blott *die nativitatis meæ*). Och härmed torde motivet för den i Bil. gjorda textändringen vara funnet. Måhända hade denna handskrifts skrifvare eller någon hans föregångare klart för sig, att han hade ett original från Götaland. Men äfven eljes ligger det icke allt för fjärran att göra till dialektegenhet ett språkbruk, som man teoretiskt ogillar[1].

[1] Att Bil. sedan använder *jul*, är ej underligt. Sådant händer ofta språkifrare.

Till ett likartadt resultat komma vi, om vi taga i betraktande en användning af ordet *svear* i de olika handskrifterna. Stället återfinnes i upplagan s. 199 och lyder enl. Bu.: *ofra marti som suæiar calla open*. Pass. gör häri ingen annan ändring, än att den förlägger Odensdyrkan till förfluten tid och använder imperfektum. Skrifvaren i Bil. gör dels denna ändring, dels tillägger han *ok göta* för att således åtminstone taga götarna med i den hedendom, hvars tillvaro inom det egna landets historia han icke kan förneka. Som man ser, blir äfven här saken ytterst enkel, om man får tänka sig de tvenne redaktionernas uppkomst sålunda, att en uppsvensk afskrifvare arbetade med ett original, hvars ursprung han visste vara götiskt.

Sammanfattningsvis vilja vi alltså påstå, att vi för den fortsatta forskningen öfver legendariets litteraturhistoria och textkritik vunnit följande hållpunkter: Legendariet föreligger i två redaktioner, den ena uppsvensk och representerad af codex Bildstenianus, den andra östgötsk och representerad af codex Bureanus. Hvilken ställning den tredje handskriften codex Passionarius intager till de andra båda, kunna vi ej afgöra. Hvad Bu. beträffar, så talar språket ofördydbart för östgötskt ursprung, och de skäl, som anförts för att den skulle härröra från Svealand, visa sig vid närmare granskning tala i motsatt riktning. Med största sannolikhet är den alltså en östgötsk afskrift af ett östgötskt original.

En skolkontrovers med politiskt efterspel.

Ett bidrag till OLOF BERGKLINTS ungdomshistoria.

AF

EDVARD BECKMAN.

Det var »ömtåliga och grannlaga» tider man lefde i mot slutet af 1740talet. Den ryska politiken, för hvars intriger dörren slagits upp på vid gafvel genom händelserna år 1743, sträfvade af all makt att icke släppa greppet om Sveriges strupe och fyllde gränserna med vapenbuller, landets provinser med uppviglingar, hotfulla rykten och insidiösa tillvitelser mot de styrande. Och inför slika farligheter stod icke ett enadt utan ett söndradt rike. Bredvid de båda motsatserna Hattar och Mössor, hvilka trots all inbördes hätskhet vid denna tid äro ense i ett: upprätthållandet af ständerväldet, skönjas konturerna af en tredje faktion, hvars syften ännu icke äro fullt tydliga. Men bak dess rygg lura statshvälfning och envälde för att framträda — ho visste? — kanske innan den slösinte, af slag rörde åldringen på tronen fått lägga ihop sina ögon i döden.

Med fördubblad vaksamhet sökte det härskande partiet möta så ut- som inländska stämplingar. En post i budgeten »För hemliga utgifter» gifver vid handen, på hvilka vägar man härvid slog in. Frihetstidens nu utvuxna politiska rättrogenhet betraktade, hvad heller som var, enhvar heresi, äfven den obetydligaste, som ett oting, för att icke säga ett brott; nu, under trycket af utifrån och inifrån hotande faror, blef den alltmer böjd att med användande af medel äfven utanför lagens råmärken gå bröstgänges tillväga mot politiskt kätteri. Dödsdomar och lifslånga fästningsstraff för halft bevisade eller rent af supponerade förbrytelser skola alltid förblifva fula fläckar i det första hattpartiets historia.

Och det fanns för dess famulus justitiekansleren mycket att göra. Rykten löpte om hvarandra: än var det motvillighet och skattevägringar af allmogen, än förrädiska stämplingar, underblåsta

af främmande makter, än uppproriskt tal och förgripliga utlåtelser. Angifvarväsen och spioneri slogo ut i en fruktansvärd blom. Ingen gick säker för anklagelse: hvarken prästen på sin predikstol, universitetsläraren i sin kateder eller pedagogen inom lärosalens väggar.

Ett exempel på sistnämnda fall gifves i efterföljande lilla uppsats, hvilken väl får sitt hufvudsakliga värde såsom belysande OLOF BERGKLINTS karaktärsutveckling och hittills föga eller alls intet kända ungdomshistoria, men därjämte torde kunna påräkna något intresse såsom tidsbild från skola och samhälle under 1700talets midt.

* * *

Genom bref »under främmande namn»[1] underrättades vid årsskiftet 1750—51 dåvarande justitiekanslern, Gerdesschiöld, att någon oordentlighet nyligen ägt rum vid Västerås gymnasium. Af K. Maj:t, som han härom gifvit meddelande, fick han i uppdrag att på återvägen från det besök i Dalarna, han just stod i begrepp att företaga, begifva sig till Västerås och där ransaka om målets beskaffenhet. Vid ankomsten till staden den 19 februari mottog han af konsistorium dess den 18 i samma månad daterade skrifvelse, inneslutande alla handlingar i målet[2]. Af dessa framgick följande.

Vid ett år 1750 den 19 november i Västerås gymnasium hållet »collegium gymnasticum» — närvarande voro gymnasiets rektor lektor A. Hellberg samt lektorerna Sundius, Norberg, Kumblæus och Sernander — hade gymnasisten Olof Bergklint blifvit förekallad med anledning af ett bref, som nyligen blifvit ertappadt. Brefvet var dateradt Västerås den 13 nov. 1750, ställdt till Andreas Godenius på Arboga, Fellingsbro och Grönbo bruk samt underskrifvet af Olof Bergklint. I detsamma hade några vissa personer blifvit nämnda och illa beryktade, såsom ibland andra lektor Olof Norberg, om hvilken yttrades: »Norberg skulle disputera, men han gjorde sig sjuk. Jag har eljes plågat honom i collegio för sina noter, som fan plågade Job». Detta bref med hela dess innehåll erkände Bergklint som sitt. Vidgick äfven, att han lämnat samma bref oförsegladt på posten, emedan han icke haft något lack till hands, men sade sig hafva bedt postinspektoren[3] strax försegla det, hvilket äfven blifvit honom lofvadt, fast det icke sedermera skett.

---

[1] Brefvet finnes ej bland justitiekanslerns handlingar i Riksarkivet.

[2] Dessa finnas i Riksarkivet, saml. Kulturhistoria.

[3] Denne hette Niels Godt. O. Kugelberg, *Postmästare i Sverige och Finland.*

Vidare tillspordes Bergklint, hvad anledning och orsak han haft till sådana utlåtelser om lektor Norberg. Härtill svarade han, att lektor Norberg föregående termin hade rest ifrån staden under föregifvande af opasslighet; men då hans son sedan blifvit tillfrågad, hur fadern mådde i Hubbo[1], och om han vore illa sjuk, hade han gifvit till svar, att fadern ingalunda vore sjuk i Hubbo.

Hvad åter noterna anginge, för hvilka Bergklint i brefvet sade sig ha plågat Norberg uti collegio, så vore därmed så tillgånget, att Bergklint begärt och påstått, det lektorn ville »explicera rent», hvad han dikterat dem, efter discentes icke förstodo detsamma. Och när det icke skett till deras belåtenhet, hade såväl Bergklint som andra ur coetu gymnasico vid föreläsningarna gjort sina anmärkningar, hvilka de »tillfällesvis opponendo» anfört, något som skett med lektorns bifall. Såsom exempel anfördes, att då lektor N. sagt ex virtute morali et philosophica aliquem lætam et erectam jure posse habere conscientiam, Bergklint däremot »formerat instantiam» och sagt, att om en hedning än skulle kunna externe excercera virtutes morales, kunde han dock ej interne åstadkomma sådana virtutes, af hvilka han kunde hafva conscientiam lætam et erectam; hvilket emellertid lektor N. skulle ha påstått. Att så vore skedt, kunde hela auditorium betyga.

Vidare hade lektor N. sagt, vid det han hållit föreläsningar ur historia patriæ: »Nam novimus, quod omnis rex subest legi», då quæstio varit de lege civili, hvilket gymnasisten Abraham Johansson bestridt.

Åndtligen då lektorn ur historia patriæ föreläst de Erico Pomerano, hade han sagt, vid det han berört dalkarlarnes uppror mot bemälte konung, det vara under tiden licitum cuilibet civium, casu ita ferente — et denique post varias distinctiones — in summo casu necessitatis, arma sumere contra summum imperantem vel regem adoriri.

Sist påstod Bergklint, »att det vore åtskilligt uti dictatis öfver Ethicam influtet, som han förvisso trodde vara mindre riktigt. Hvilket han mente hvar lärd man kunna besanna, det han äfven ville bevisa, ej där utan vid akademien i Uppsala».

Kollegium hade funnit yppade omständigheter af sådan vikt, att det fattade beslut om ny rannsakning i och för hörande af de åberopade vittnena.

[1] N. var kyrkoherde i Hubbo sedan 1745. MUNKTELL, *Westerås stifts herdaminne*.

Den 4 december var kollegium alltså på nytt samladt. Gymnasisten Bergklint och lektoren Norberg voro närvarande, denna gång i egenskap af parter. För den förre upplästes protokoll öfver sista sammanträdet, hvarefter han tillfrågades, hvad han vidare kunde hafva att påminna. Sedan han förklarat allt det upplästa hafva sin riktighet, skred man till förhör med de af honom åberopade vittnena ur »coetu gymnasico». I hufvudsak voro vittnesmålen öfverensstämmande med Bergklints framställning. Af särskildt intresse är den ofvannämnde gymnasisten Abraham Johanssons[1]. Denne sade sig, vid det lektorn anfört sina dictata de Erico Pomerano samt velat gå vidare i politicis, yttrande: »Nam novimus, omnes reges subesse legibus», ha stigit upp och begärt information genom en »instantiam», hvarigenom han ville bevisa, »reges non subesse legibus, efter ingen rege superior gifves in his terris». Påminte sig ock, att herr lektoren sagt »in certo respectu», då äfven konungabalkarna blifvit nämnda. Öfver den andra quæstionen utlät sig Johansson, att då den frågan uti prælection föreföll: »Dalecarli ita pressi, si quid susceperint» etc., hade lektorn vid slutet sagt: »Nam novimus, quod cuilibet civium licitum est aggredi regem». På denna proposition hade Johansson åter begärt information, då lektor N. »efter något diskurrerande och många distinktioner» svarade: »In ultimo casu necessitatis», hvaremot Johansson åter anfört exempel om Saul och David; att, ehuru David var in casu necessitatis, ville han dock icke angripa Saul. — Härvid erinrade sig ett annat af vittnena, Samuel Godenius, det han svarat Johansson, att David för sin »enskylta» välfärd icke ville eller kunde angripa Saul, emedan salus publica icke var förknippad med denna casu necessitatis. — Bergklint tillade — något försåtligt — att, därest han icke instantierat vid de orden: »Nam novimus» etc., så hade lektor N. gått vidare därifrån till något annat och således lämnat discentes uti en sådan mening. Han sade vidare, det distinktionen »in summo casu necessitatis» icke blef förr anförd än på slutet, och när Johansson något opponerat, såsom äfven skett med det anförda exemplet om Kristiern Tyrann.

Därmed var förhöret slut. Kollegiet, som ej vågade eller ville tysta ned saken, remitterade ärendet i enlighet med dåvarande skolordningens stadganden till efori samt vederbörandes närmare ompröfning, uti foro competenti.

---

[1] Sedermera kyrkoherde. »Känd såsom nitisk lärare och visionär». MUNKTELL, a. arb.

Biskop i stiftet var då den myndige Andreas Kallsenius, Fredrik I:s bekante hofpredikant. Huruvida denne från början tagit del i det säregna målet, framgår ej af här tillgängliga handlingar; i ett senare skede kom döden hindrande emellan: Kallsenius dog i december s. å. efter en kort sjukdom[1].

Vare sig nu saken afstannade genom den drifvande kraftens frånfälle, eller konsistorium genom stiftschefens död fick andra angelägenheter att syssla med — därom torde domkapitlets protokoller bära vittnesbörd — alltnog: först den 18 februari 1751, dagen före justitiekanslerns ankomst till Västerås, hade konsistorium, hvilket den 17 december inbekommit Norbergs förklaring, slutbehandlat målet. I den till justitiekanslern följande dag inlämnade skrifvelsen yttras, att konsistorium hade »till sin trygg- och säkerhet, att undgå våra grannlaga tiders olika omdömen», funnit rådligast att lämna målet till justitiekanslerns öfverseende. Lektor Norberg fick emellertid det vitsord, »att han aldrig förmärkts för sin höga öfverhet hysa andra än trogna och vördsammaste tankar, fast mindre med vett och uppsåt sökt inplanta några irriga meningar hos den studerande ungdomen om högsta öfverhets våldet». Det tillades, att »tilldragelsen så oroat Norbergs sinnen, att han så härför som för annan sin kropps ohälsa blifvit föranlåten att på någon tid begära ledighet från sin syssla vid gymnasium»[2].

Afgörande för målets slutliga utgång blef justitiekanslerns memorial till K. Maj:t af den 5 juli 1751. Häri yttras, att det väl funnits anledning, att lektor Norberg under sina föreläsningar icke brukt den försiktighet och varsamhet, som därvid fordrats, i det han tillåtit ungdomen att framställa och med sig nog vida diskurrera så grannlaga mål, i det ställe honom ålegat sådant på tjänligt sätt afböja och däremot uppmuntra sina disciplar att troligen tacka Gud, som beskärt en mild och rättvis öfverhet, i synnerhet som han kunnat föreställa sig, att de såsom kitsliga ynglingar ännu icke kommit till den stadga och mogna begrepp, som till sådana »ömma quæstioners» behöriga ventilerande och tillämpning fordras. Men justitiekanslern hyste åtskilliga betänkligheter mot att med stränghet fullfölja saken. Å ena sidan hade nämligen vittnena ej hörts på ed, hvadan ny rannsakning blefve nödig; det grannlaga ämnet komme alltså att ånyo afhandlas, och ungdomen finge än mer tillfälle att

---

[1] Munktell, a. arb.

[2] N. fick 1753 ständig vikarie efter att sedan 1751 ha haft biträde till lektionens bestridande; afsked 1758. Munktell, a. arb.

fästa sina tankar därvid. Å andra sidan skulle, då inga andra vittnen funnes, disciplarne tillerkännas vitsord gentemot lärarens påstående, att hans ord ej fallit, såsom angifvits. Denne skulle alltså för framtiden ej kunna med rätt nytta och uppbyggelse förrätta sin syssla. Oafsedt detta, vore alltid ur rent juridisk synpunkt tvifvelaktigt, huruvida ynglingarne rätt kunnat fatta lärarens utlåtelser och därom från början till slut göra en så tillförlitlig berättelse, att något slut kunde byggas därpå. Han hemställer alltså, hänvisande på Norbergs testimonium af domkapitlet, att denne antingen genom konsistorium eller justitiekanslern själf finge »en allvarsam föreställning med påminnelse att hädanefter vid sina föreläsningar i gymnasium bruka all försiktighet och varsamhet och, grannlaga ämnen i synnerhet, så föreställa, att ungdomen å ena sidan ej måtte gifvas anledning att med de otillräckliga begrepp, de äga kunna, därvid göra några politiska reflexioner eller mindre grundade slutsatser och å andra sidan ej sakna den undervisning, dem i hvarje ämne meddelas bör; hvarjämte konsistorium i Västerås uti slik händelse kunde anbefalldt blifva att därpå och huru ungdomen uti gymnasio handledes och undervisas, ett vaksamt öga hafva».

Den 17 oktober s. å. föredrogs detta memorial i rådet[1]. Den division, som fått ärendet till afgörande, riksråden Cedercreutz, Stiernstedt, Wrede, Ekeblad, v. Seth och Löwenhielm, fattade för sin del det beslut, att Norberg af justitiekanslern skulle erhålla en allvarsam förmaning — om domkapitlet nämnes ingenting —, men det befalldes tillika, att målet skulle anmälas äfven på andra rådsdivisionen, riksråden Posse, Gyllenborg, Höpken, Palmstierna och Stromberg. Dessa för sin del funno bäst, »att justitiekanslern tillskrifver konsistorium att gifva lektor Norberg i konsistorium behörig föreställning, att, så nödigt å ena sidan är, det hos ungdomen inplantas goda och sunda principer, hvarpå de sin förkofring till allmän nytta bygga kunna, så angeläget är ock å andra sidan, och besynnerligen i sådana grannlaga ämnen som detta varit, bruka den försiktighet och varsamhet, att ej ungdomen medels otillräckliga begrepp må ledas till att göra kitsliga och sådana reflexioner, som af ett omoget förstånd kunna missbrukas och därigenom blifva skadliga, samt att, då självkloka ynglingar härtill med egna frågor gifva anledning, låta dem få den föreställning, som målet förtjänar. Domkapitlet skulle ock erinras att hafva ett vaksamt öga, huru ungdomen i gymnasio blifver handledd och undervisad».

[1] Justitie-Revisionsprotokoll för 1751 i Riksarkivet.

Kungen själf, som under öfverläggningen tillstädeskommit, samtyckte till det senare alternativet, hvilket alltså blef beslutet.

Den högviktiga saken hade alltså fått ett slut, hvarmed den anklagade, efter förskräckelsen i början, väl kunde ha orsak att vara nöjd. En »allvarsam förmaning», mest innehållande metodiska anvisningar, kunde ju kallas lindrigt straff i de bistra tider, då fängelsestraff eller höga böter voro vanliga påföljder för »förgripliga utlåtelser». En för denna upprörda tid synnerligen anmärkningsvärd moderation får man väl säga, att rådet visat. Man erinre sig blott, hvad »Principalatsläran» hätske beifrare bort hysa för tankar om den anklagades utlåtelser rörande folkets omedelbara utöfvande af sina rättigheter! Och hvilken misstänkt innebörd kunde icke i den kungliga namnstämpelns dagar vädras i det tvetydiga uttrycket »summus imperans»!

Men i justitiekanslerns memorial läste man mellan raderna enfalden och oskadligheten hos denne nye statsrättslärare och ondgjordes på sin höjd åt yttringarna af de unga sinnenas konungskhet — ett dåligt varsel för framtiden.

Att de pedagogiska fingervisningarna voro befogade, torde ej behöfva omtvistas, ty en mer än lofligt skral lärare har nog lektor Norberg varit. Många år efteråt skildrade Bergklint — då rektor vid samma Västerås gymnasium — för sina lärjungar en »oduglig och skadlig människa». »Under andras hemliga eller uppenbara förakt, under mångas harm och deras veklagan, som lida af hans oskicklighet, framsläpar han ett vankelmodigt och ej sällan frätande lif: alltid osäker att förgå sig och råka i ansvar för människor, vet han ej själf, på hvad grund han står: alltid i behof af andras hjälp, är han i deras våld och törs för sin usla timliga välfärd ofta hvarken följa sitt samvete eller hafva någon egen öfvertygelse utan måste jämt taga sina intryck af andra och vända sig såsom en flagga efter hvad väder som blåser»[1]. Det skulle ej förvåna, om just Norberg varit den, som stått för Bergklints syn, då dessa ord yttrades.

* * *

Att af Bergklints — visserligen fula — beteende i denna sak draga för hans karaktär mindre fördelaktiga slutsatser, torde vara förhastadt. Ty å ena sidan syftade han, gifvetvis, ej så långt, som

[1] *Tal vid början af de allmänna föreläsningarna på Gymnasium i Westerås Höstterminen 1777.*

af omständigheterna vållades; å andra sidan lärer man ej kunna undgå att taga hänsyn till en del förmildrande omständigheter.

Född i ett obemedladt hem, sjuklig ända från födelsen, förlorade han tidigt sin mor och måste redan vid 3 års ålder begynna det ambulerande lif, som gaf en äfventyrlig bohemkarakter åt hans person ända in i 40-årsåldern. Att hans hemlif var långt ifrån lyckligt, visar den omständigheten, att han vid 11 års ålder på grund af hårdt bemötande från faderns sida rymde från hemmet[1]. I det ungdomliga trotset hos ett retligt och bittert sinne, dignande under ett olyckligt familjelifs tryck och upprifvet af umbäranden och sjuklighet; i den brådmogna ynglingabegåfningens suveräna förakt för den anspråksfulla okunnigheten i en illa omtyckt lärares gestalt kunna och böra vi söka förklaringen till Bergklints handlingssätt.

Emellertid synes ej heller påverkan från annat håll hafva saknats. Norberg lämnar i sitt till konsistorium ingifna memorial en antydan därom. Men mot hvem misstankarna i detta fall böra riktas, därom lämna använda källor ingen upplysning.

Samtiden har nog icke dömt Bergklint så strängt. För den tidens uppfattning af skoltukten låg ingenting stötande däruti, att en skolyngling offentligt opponerade sig mot sin lärare. Man hängde ju ännu fast vid den från reformationen nedärfda åsikten om disputerandets öfverlägsenhet öfver skolans andra bildningsmedel, hvadan skolsalarna också genljödo af kontroverser mellan lärare och disciplar; och om striden en eller annan gång fördes med mer än skälig »ira et studio», väckte det just ingen öfverdrifven uppmärksamhet. Enligt Munktell, i ofvan anförda arbete, hände det äfven en af Norbergs kamrater, lektor Kumblæus, att »en tänkande gymnasist hade missfirmliga utlåtelser om hans föreläsningar». Ynglingen blef, då han ej ville återkalla sina påståenden, relegerad.

Detta öde synes dock Bergklint ha undgått. 'Album Gymnasii Arosiensis' gifver vid handen, att han den 12 december 1751 hållit en oration 'De Usu Philos. in Theol.', och att han i vederbörlig tid afslutat sina studier vid gymnasium[2]. Hans sena ankomst till universitetet har, gifvetvis, haft sin grund i ekonomiska svårigheter.

[1] L. Ribbing, *Om Olof Bergklint, hans lif och vittra verksamhet.*

[2] Enl. välvilligt meddelande af bibliotekarien vid Västerås h. a. lärov. D:r W. Molér.

Miscellanea.

En bortglömd skrifvelse af JOH. HENR. KELLGREN.

I Westerås Stads och Läns Tidning för 1815, n:r 3, läses följande:

»*Fragment af ett Bref från J. H. Kellgren.*»

»... Jag får äran, att i djupaste ödmjukhet berätta, det jag alltsedan förleden Påsk vistats här nere hos mina Slägtingar, som äro idel Prester. Så *uppbyggligt* som detta Sällskap varit, så ledsamt har det blifvit i längden. Verser och Predikningar äro något litet heterogena. De som äga den lyckan att ej vara naturliga menniskor, förnimma blott af hvad Guds Ande tillhörer; allt annat är dem en galenskap. Talar man derföre om en vacker *Opera*, så svara de, som goda Lutheraner: *bona opera ad salutem non sunt necessaria.* Ingen är som vitter är, ja icke en. — Jag har bevistat ett Prest-möte i *Skara*, så Scholastiskt som i XII Seculo, der Syllogismen smädat och Theologien haft convulsioner. — Men förlåten mig, nådige Herre, mitt fria skrifsätt. Sådan är min brottsliga natur, att jag ej kan annat, än oändeligen älska den jag oändeligen vördar. Så nådiga ha ock de blickar varit, som Tit. behagat sänka till min ovärdighet, att de ej annat kunnat, än smälta de isar, hvari vördnaden instängt ett känslofullt hjerta. Huru svårt blir då, att ej skrifva till sin *vän*, då man skrifver till sin *Beskyddare?* Tit., begåfvad med samma egenskaper, som den Romerska Mæcenaten, måste med honom erfara ett lika öde. Den samme Herre, som *Horatius* tilltalat: *O et præsidium et dulce decus meum!* förtörnades ej att på ett annat ställe höra honom säga: *Te, dulcis amice, revisam.* Jag som ej är *Horatius* och skrifver till en Svensk *Mæcenas* är tusende gånger djerfvare; Men jag skall ock aldrig så långt glömma det omätliga afstånd, till hvilket börd och snille nedsänkt mig under Tit.»

»Att skringra min ledsnad, har jag roat mig med allahanda små Vitterhetsförsök: det mesta lika flygtigt och obetydligt som medföljande *Imitation af Horatius.* Jag har ock vågat stiga några steg på den Teatraliska vägen, men jag fruktar billigt, att min fot är för liten att fylla cothurnen».

»Jag räknar på att om en månad få resa upp till Stockholm. Vågar jag väl anhålla hos Tit. om en stor oförsigtighet — om Tit. gällande förord hos en och annan af sina mägtiga vänner, Vitterhetens beskyddare, för en fattig gosse, som, med mycken hog, äger för liten skicklighet att ej behöfva stödjas af hopp och uppmuntran? Den uppmuntran skall dock alltid blifva den största, att vara känd och älskad af Tit., och det hoppet det angenämaste, att i all min lifstid få bära den ärefulla, fast oförtjenta titeln af...»

I en af utgifvaren bifogad not får man veta, att originalet, dateradt »*Sköfde och Hwarf den 4 Augusti 1777*», varit ställdt »till Presidenten och Kommendeuren Baron Lejonhufvud».

Afbidande tillfället att få tillträda den honom utlofvade lärareplatsen i Meijerfeltska huset, har således Kellgren varit betänkt på att förskaffa sig en förespråkare, hvars »gällande förord» kunde i hufvudstaden bereda honom ett välvilligt mottagande ej blott af de egentlige vitterhetsidkarne, utan fastmer hos vitterhetens vänner inom de tongifvande kretsarne. Han har då, naturligt nog, vändt sig till den honom från sällskapet Aurora välbekante Åbo-presidenten, den forne medbrodern i fru Nordenflychts vittra krets, medstiftaren eller den självskrifne medlemmen af alla de förnämligare bland tidens talrika, mer eller mindre vittra och musikaliska samfund; frihetstidens siste landtmarskalk; hofmannen, hvilken såväl genom börd som genom sina trenne giften egde vidsträckta frändskapsförbindelser inom de högre samhällslagren.

Beträffande den medsända »Imitationen», får man väl ej med bestämdhet veta, hvilken bland K:s bearbetningar efter Horatius denna varit; men brefvets hela syfte och delvis själfva dess ordalydelse låta tanken gissningsvis dröja vid den efter första bokens första ode.

Alm

Marionettspel

af

OLOF V. DALIN[1].

Scene.

Personerna.

Hustru *Ragnhild*
Maja } hennes döttrar
Lisa }
Monsieur *Polichinell.*

Maja Men Lisa, du ser inte min nya myssa.
Lisa Men Maja, du ser inte mina nya skor.
M. Jag har wäl det som är ännu wackrare.
L. Ån jag då? mon jag är så ogemen? än den hwita katten: den har jag fått och inte du.
M. Ån lilla Kurre? den har jag fådt och inte du.
L. Ån min ring? Han kostar en daler.
M. Ån mit halsband? det kostar Sex marck.
L. Jag har en Solfiäder: Hon är så god som ny, med messings beslag på ena sidan.
M. Jag har en Styfkiortel. Han war aldrig mer än Twå gånger under watten sån, då Brita hade honom.
L. Jag undrar hwem du lär behaga med dit halsband och din lilla Kurre?
M. Ån du då, med din ring, och den hwita katten?
L. Lasse Lacquei drog på munnen åt mig i går.

---

[1] Åkerö d. 27 Febr. 1767 skrifver TESSIN: »Wid den Zapate jag anstälte att roa CronPrintzen, och hwars berättelse är tryckt, war ett Marionettespel, för hwilcket Sal. Hr. Hofcantzleren DALIN sammansatte följande Scene. Af sådana skiämte arbeten bör ey wäntas något af synnerligt wärde». — Se KLEMMING, *Sv. dram. litt.*, s. 530. — — Meddeladt efter framlidne lektor GUDMUND FRUNCKS afskrift.

M. Petter Gardis karl klappade mig på axlen i dag.
L. Lasse har silfwer uhr.
M. Petter har Moustacher.
L. Lasse har manchetter, hwita Pas de Bari strumpor och en Pris dosa til snus.
M. Petter har galonerad hatt, rosett och bayonett.
L. Men jag wet något jag: det wet ingen, och aldrig någon skall få wetat, så länge jag lefwer.
M. Ney, jag wet något jag, och jag kan tiga, fast jag skulle dö nu på stunden.
L. Nå, hwad wet du då? Säy då dit, så skall jag säya mit.
M. Nä ney: Jag wet hwad jag wet; men säy dit, så skall jag säya mit.
L. Ja, nog wet jag något; Jag säyer inte mer, men lofwar du at inte sqwallra?
M. Ney, wänta, låt mig säya mit först.
L. Ney, jag will säya först: jag begynte ju jag? men kan du tiga?
M. Ney, håll: Wet du, at Polichinell är kiär i mig?
L. Polichinell! hwart sen då? Polichinell friar til mig: det war just det jag wille säya.
M. Polichinell! Bry sig inte, min dåcka: det skall aldrig skie.
L. Det skall skie för hennes näsa, min Puppa — men see der kommer han sielf: God dag Monsieur Polichinell! Vot' Servantes tienarinna.
M. Bonjour, min Herr Polichinell — — — Trälymmel serviteur!

N.B. Polichinell wänder sig rundt omkring til bägge, och siunger:

Edra skiöna små, ögon blå,
De kunna hiärnan på hela werlden förwilla,
Men kan jag något i strupen få,
Så skall jag lagom i kiärleks tanckarna grilla.
Den som fick råda,
Öfwer alla båda,
Först et dagligt dricka,
Se'n en wacker Flicka:
Tänck, hwad fägnad i hiärtekornet det lilla!

L. War icke den wisan giord för mig, Polichinell?
Polichinell |: som löper emellan dem, och talar lägt til hwardera : Jo wist, min Ros.
M. War icke den wisan för min skull, Polichinell?
Pol. Utan twifwel, min Sockerstrut.

L. Håller Polichinell af mig ännu?
Pol. Jag smälter som en danck, hwar gång jag ser Ehr.
M. Är Polichinell den samma mot mig i dag, som i går?
Pol. Jag är beständig, som en Skinnare för 20 proCent.
L. Tycker han om någon annan än mig?
Pol. Ingen, utom maten och tobakspipan.
M. Kan någon skilja oss åt?
Pol. Ingen, utan döden och bouteillen.
M. Hörer hon det, Lisa? Polichinell är min!
L. Hörer hon det, Maja? Polichinell är min!
Pol. |: Sakta :| Nu är jag utkommen! Jag wet inte sielf hwem jag hörer til. Bara jag inte får halsband med namn på, som en Rapphönshund |: högt :| men, mina hiärtungar: Hwilkendera af Ehr förstår bäst et hushåll?
M. Jag kan koka ägg, och alt hwad I will.
L. Jag kan glödga brännwin, och alt hwad I will.
M. Jag kan spela på munngiga.
L. Jag kan spela Mann och wif.
M. Jag kan förtälja äwentyr.
L. Jag kan göra visiter.
M. Jag kan baka strufwor, och sälja.
L. Jag kan göra oss kaka, och äta henne sielf, som en bra qwinna.
Pol. På min åhra, jag får Appetit — — Jag hade lust at äta up Ehr bägge.
Ragnild |: som stådt bakom och hördt altsammans :| Hwart nu till fiälls? Är Polichinell otrogen? Hwad inbillar han dessa Bytingarna? Skam at säya, jag hade likwäl Galanter Fyrti åhr förrän de lades i waggan.
M. Men jag tycker en hederlig Gumma — — — —
Rag. Gumma? Jag skall gumma dig, näswisa — — — mon jag ännu inte kan gumma ut et sådant ansickte som dit?
L. Men jag menar, en ärbar Matrona — — —
Rag. Hwad för en Matrona? den Trona har jag Mamsell, at hon är en åsna — — — min spegel är liten och sned, men altid wisar han mig något, som är folcklikare än en sådan Bond-ängel som du.
Pol. Men min högtärade Madame — — — —
Rag. Damma mig hit, och damma mig dit, Herr Wisper, så är jag den jag är — — — Jag har godt minne — — — Jag [skulle] kunna säya Ehr, hwad jag giorde i dag för 20. åhr se-

dan — — — I har en gång gifwit mig Ehr hand — — — är jag inte så skiön, så är jag ändå wacker; är jag inte wacker, så är jag ändå täck, är jag inte täck, så är jag ändå ährlig, och är jag inte — — — — men, hurudan jag är, så är jag ändå god nog åt honom, Munsiör — — — Jag har sedt en karl under ögonen förr en gång: Packa Ehr ut Flickor! |: de gå ut :| Om jag giorde rätt, Polichinell, så förböd jag Ehr mit hus, så at I aldrig skulle få hwarcken wått eller tårrt — — — Jag undrar på Ehr, som en klok och Studerad Person.

Pol. |: snyftandes :| ja, är jag inte klok, så är jag ändå Studerad — — — Jag tror, jag kan alla språk — — —

Rag. Låt mig då höra, huru I friar til mig på Fransyska?

Pol. Åh, jag kan det: — — — Oui, Madame, Potsapperment, tout a l'heure.

Rag. Än på Tyska?

Pol. Courage, lass crepiren.

Rag. Än på Latin?

Pol. Cantu salta sura calva.

Rag. Än på Engelska?

Pol. Com, let os gå — — —

Rag. Det låter just som Swenska.

Pol. Ney, det betyder något annat; men det minns jag inte.

Rag. Betyde hwad det will, så gier jag Ehr mit Ja — — — men med wilkor, at I inte löper galen efter de här Flickorna — — — se här — — — om I will älska mig, så gier jag Ehr en kanna dubbelt Öl — — —

Pol. Nå, lägg då en sup brännwin till.

Rag. Wäl an! Jag är aldrig den som prutar mycket.

Pol. Kan skie en plåt på kiöpet? Jag kan på mit samwete inte giörat bättre.

Rag. Topp! men skaffa dig nu wackert en Caractere, så jag må ha någon rang här på krogen.

Pol. Ja, wil du gie pengar, altid får jag handla — — — |: sackta :| men sen säljer jag bå tienst och kiäring. |: de gå ut :| Flickorna komma in och siunga:

Om de unga äro twära,
Ha' de ganska litet lärt,
Men at se de gamla kiära,
Det är mera löye wärdt.

Lyckönskan till grefve Carl Gyllenborg

af

OLOF v. DALIN.

Store Grefwe
bli ey wreder,
At en fattig Gåsse neder
För Er fötter kasta tör
Mindre wärde än han bör.
Endast är all min begiäran
At jag måtte få den äran
Med ödmiukast sinn och siäl
wara
Grefwens
trogne Träl.

Olaus Dalin.

O! at jag nu kunde blöta
Pennan min i Castas saft!
Hippocrenes droppar söta!
Hwilka gåfwo sådan kraft,
At jag finge rätt omröra
Ett fast lyckligt träffat wahl,
Man hördt Twenne Männer giöra
Uppå Atles öfre Sahl.
Den HögEdle, lärde, Store,
Phoebus, Fria Konsters Far,
Till den gamble frusne Bore
Sådant snack utfärdat har:
Jag wansmälter nu i sorgen,
Och mitt sinne har beswär,
At den skiönsta Jungfruborgen
Aldels utan hufwud är.
Alla Tijo Piérinner
På Parnassen uti Lund,

Man i trägen önskan finner,
At de i en lycklig stund,
Finge högst på klinten skåda
En rätt Styrman för sig gå,
Utaf den, i frögd och wåda,
De kund' tröst och hugnad få.
Bore swarar: Hela werden,
Hela Atle runda bygd,
Ålskar odygd, falskhet, flärden;
Men föracktar wett och dygd;
At snart syns det snälla sidsta
Komma med ett önskligt slut,
Sämjan tyckz snart låta brista
Med en knäpp sin hårda knut:
Såleds är det swårt at finna
Den som hyser dygde blod.
Dock! Jag kan mig nu påminna,
Jag har sedt i Swidiot,
En i dygden öfwad Herre
Hwilkens stora wett och frägd
Prisas af bå' störr' och smärre,
Måst uti min wida nägd:
Honom rår jag dig antaga,
Och för Muser sätta fram,
Han lär om de Qwinnor laga,
Ty han älskar deras kram.
Straxt Apollo det feck höra
Blef hans hiärta fullt med lust:
Jag kan mig förwissad giöra,
Sad' han, at med snille must
Jag har honom sielfwer ammat,
Som alt in til dessa da'r,
Från det Gud hans lijf berammat.
Gifwit fruckt, och warat har,
Genius straxt detta stälte:
Tapperheten är Hans staf,
Mildhet är hans gilla bälte.
När han lyfter Crantzen af
Tilldrar som en Eld dess snille,
Kappan kallas Pietas.

Afwen som han säya wille.
  Glädie sig nu Lunds Parnass!
Om än Clio drog min fiäder.
  Ers HögGreflig Excellens
Om jag hade slikt munläder
  Som ey finnes någon stäns:
Om än Tio Systrar wille,
  Hielpa mig med heders rop,
Om än alle Skalders snille,
  Stötte i min hand ihop;
Wor' min krafter dock för swaga
  Föra ut den stora nåd,
Eders Excellence plä'r draga,
  I sitt märcke, i sitt dåd.
Huru kun' min läppar stumma
  Prisa den som plägar ha
Alla dygder, ja, in summa
  Hufwud, Hand och hiärta bra?
Detta är det enda hinder,
  Som nu will förbiuda mig,
Til at wisa mig geswinder,
  Och utmåla rättelig,
Den af nåden skuggerika
  Grenen som så länge täckt
Med sin fruckt ey welat wika
  Från mitt ringa Folck och Släckt.
Eders Excellences nåde
  War wisst stor den tid han såg
Twenne Ynglingar, hwars både
  Hog och Syftmål endast låg
På at söka dygd och ähra
  Uti alla sina dar;
Men det kroppen skull' förtära
  Nästan aldels borta war,
Som den Äldstes omsorg fälte
  Med en pung af pengar frisk;
Som den Yngste genast stälte
  Wid ett dukat bord och disk,
Tro mig! Han sig makligt födde.
  När som jag betänker rätt,
Hur' Han desse understödde.
  Börjar jag på sådant sätt:

Mån Han drager nu i hogen
/: Som hans nåd är ganska stor :/
En i Aen(e)idska skogen
Fattig Herde med sin Bror?

Eders Excellence tage
Intet i onåder opp
At jag just i plumpste lage
Ställer nu min pennas lopp!
Större tack kan jag ey gifwa
Ån at en fast flitig bön
Skall i munnen städze blifwa
Om en stor och riklig lön
Af den Högste Herrars Herre
För slik nåd och mildhet all.
Gud den Högste gifw' ey wärre
Ån som jag nu önska skall!!!
Andens krafter utaf högden .
Regne ned med ro och Frid
Höye lifwet, uti Frögden
Wäxe till en långlig tid.
Om det kunde lät sig giöra
At måst hela Bores Sahl
Kunde til dess Rikdom höra,
Skall det äfwen bli' mitt wahl.
|: Men jag frucktar rätt nu wäcker
Mig ett brak och dunders drift,
Aglaus sig ur krubban räcker
Och will spotta ner min skrift :|
När sidst på Clothos slända
Eders Nådes höga lopp,
Har til stor afsaknad ända,
Jorden famnar om dess kropp;
Siälen straxt med glädie möte
Gud uti dess Paradis,
Prise honom i dess skiöte
Ewigt, och på Engla wis!!!

— - —

Åkerö d. 16 nov. 1769 inför Tessin dessa värser och förutskickar följande anmärkning: »Oförmodl. hittar jag ibland gamla Papper en lyckönskan till min

Sal. Fader, wid dess utnämnande til Cancellariatet i Lund 1714, teknad O. DALIN. Hwem månde denne wara? Wår ståtelige Olof Dalin war den tiden endast 4 år[1]: Följden blifwer gissningswis. att wi haft 2:ne Poeter af ett namn: Den ene har hunnit Bergtåppen; den andre måste wara fallen under klängningen».

Efter poemet skrifwer han: »Den som sagt: att Gubbar äro barn på nytt, har så noga kiändt Gubbar, att han ofelbart sielf Gubbe warit. Jag borde ju ey misskiänna i dessa, wår ende och ypperste Dalins nytända ungdoms eld. Mitt slurf wålla, att jag lämpat dem på min Fader, då de otwifwelaktigt äro ställte till Grefwe CARL GYLLENBORG som blef Cantzler 1727[2], då den unge Poeten war 17 år. Huru originalet kommit i min giömma, wet ey jag; men jag återgifwer Keysaren hwad Keysaren tillhörer.

Okiärt är mig att anmärcka, det jag ey widare, i en enda vers af Herr Dalins arbeten, igenfunnit den tacksamhet, han, i denna sin Förstling, utfäster.

Sådan är tidens osed, att ey få älska en, utan att hata en annan. Tung tid!»

---

[1] Gubbens minne sviker.

[2] HOFBERG, *Biogr. lex.*, uppger 1728.

En supplikation af Sam. Columbus[1]

(Orig i Riksarkivet, Upsala Kanslers-Embetes handlingar 1676—1679.)

Högborne Grefwe, Sweriges Rijkes store Cantzler, Nådige Herre.

Alt ifrån den dagen jag hade den nåden at insinuera hoos Eders Höggrefl. Excell:tz min supplication, har hoos E:s Höggrefl. Exc:tz min underdånige upwackt kommit til at studza, igenom en mig då just ansättiande siukdom, hwilken jag denne ortens ruggote wåhrwäderlek och dess långlige köld, som ock spijsens förandring tilskrifwer. Beder underdånigst E:s Höggrefl. Exc:tz täckes icke dess mindre hafwa dess tjänare i nådigt minne. Jag månde wäl då i underdåd anhålla om någon profession i Upsala, ock ded för den orsak, at få i desse swåre tider, något wisst bool ock stool, at jag så må säija, at luta mig til ock lijta på. Efftersom i någon tjenst her å orten som mig anstodo, skulle til äfwentyrs, som jag effter andras effterdömen och exempel sijr, lönen falla något owiss.

Ded jag om theatro förmälde, förstood jag så, at jag dock med några wackre comœdiers öfwersättiande kunde fortfara, emädan andre professioner, såsom Ethices i synnerhet, med comœdien så indrabba, at ämnet är aldeles ded samme, allenast comœdien föreställer med lust, ded philosophien med alfwarsamhet. Ock kan jag icke nogsamt beskrifwa den herlige smaak som jag i de fransyske comœdier, i synnerhet Moliers, ock Corneilles några, har funnit. Ock förmodar jag mig göra mit k. fädernesland en angenähm tjenst, om jag dem på svenske öfwersätter. Docent et delectant. Ock sijr jag först effteråt, hwad hälsesamt ock berömligit anslag E:s Höggrefl. Excell:tz hade, då E:s Höggr. Exc:tz lätt fordom sig behaga sådant mig at tilråda. Denne skarpe nordske lufften kunde likwäl genom sådane

[1] Meddelad af rektor Hugo Hernlund.

roligheters idkande något mildras, ock månge bizarre humeurer, at jag med förlof må säija finnehufwun, sijn feel erkänna, ock sielfwe åt dem lee. Men såsom den min syssla, kan mig allenast tjäna til ett bijwärck, som i pungen ringa indrager, ty supplicerar jag ännu i diupt underdåd, at Eders Höggrefl. Excell:tz täckes hafwa mit underhåll sig i nåder recommenderad. Herr Cantzlij-Rådet Lindensköld månde något orda om Translatoris Regij tjenst, ja ock gifwa mig derom någon förhoppning. Mitt högste åliggiande är ded, at jag måtte niuta hädaneffter näst höge Patroners och i synnerhet E:s Höggrefl. Exc:tz nåde ock ynnest, en stadig ock rolig tienst, som bär mig mitt nödtorfftige uppehälle. Derwid jag, wil Gud, hälsan ock lifwet, på alt görligit sätt skal förklara, huru högt jag skattar den nåden at få lefwa

Eders Höggrefl. Excellentz
Underdånige ock tilhörige tjänare

Samuel Columbus.

Stockholm,
d. 5 Maij 1679.

Utanskrift:

A sa tres-haute Excellence Monseigneur le Comte Magnus Gabriel delaGuardie Grand-Chancelier et Senateur de Suede. etc. etc.
à
Stocholm.

Stiernhielmiana.[1]

(Orig. i Riksarkivet, Skrifvelser till M. G. De la Gardie.)

Högwällborne Herre,
Herr RijkzCantzleer etc. etc.

Sássom Eders HögGreflige Excell:s nu i några Åhr hafuer waritt mig meer för een Pater änn Patron, och hållitt mig hufwudett uppe, därtill Eders HögGrefl. Excell:s dag ifrån dag, meer och meer låter i wärkett påskijna sinn Nijt och godwillia; Och nu sig yppar een lägenheet till ett lijtett beneficium i thed att i Ingermanland är ett lijtett Godz efter den unge Hylsthorstz dödlige afgång Cronan hemfallitt, Nedebelitz benämdt, huilckett sássom thed sig gräntzar icke långt ifrån mitt Godz Stiernlund, och således skulle falla mig till een stoor nytta; Så är till Eders HögGrefl. Excell:s min ödmiuke undertienstligeste böön och begäran, Eders Excell. behagade mig framför alle andra till samma Godz förhielpa. Däremot, om H. K. Maj:tt så behagar, jag gerna skal opå mig taga een General Inspection och Execution till Måhl och Wigters inrättande öfuer heela Rijkett, uthan någon annan Löhn och recompens. förblifuandes

Eders HögGrefl. Excellentzes
Ödmiukeste trogne Client och Tienare
så länge iag lefuer
G. Stiernhielm.

(Endast namnet egenhändigt.)

Höghborne Grefwe Sweriges Rijkes Cantzler.
Nådige Herre.

Eders höghGrefl. Excell:tz kunna wij her medh sårgeligen icke obemällt låtha, huruledes den högste Gudh effter sin Guddommelige försyn, hafwer för någon tijdh sedhan igenom den timmelige dödhen behagatt utj en saligh stundh ifrån denne mödesamme wärlden till sigh i Himmelen, hädankalla, respective wår älsckelige kiere Fadher och Swärfadher, fordom Hans Kongl. Maij:ts wår allernådigste Ko-

[1] Meddelade af rektor Hugo Hernlund.

nungz och Herres Troo Man och KrigzRådh, den Edhle och Wälb. nu mera hooss Gudh Sahl. H:r Georg Stiernhielm till Wassula och Stiernlundh, hwilkenss siehl Gudh ewinnerligen frögde, och förlähne kroppen medh alla Christrogne på dhen store Herrans tillkommelsse dagh en frögdefull oppståndelsse. Och alldenstundh honom nu intett tienligare ähr, än effter öflige ceremonier befordras till sin lägerstadh och hwijloCammar. Så ähro wij sinnade samme begrafningz Act nestkommande den 28 Junij att wärckstella låta; Lender fördenskulldh till Edhers höghGrefl. Excell:tz wår ödhmiukeste bön och begieran, att Edhers högGrefl. Excell:ce nådigast behagade bewijssa ofwanbem:te sahl. Lekammen den ytterste Åhretienst, sampt oss den stora nådhen och benegenheeten, och medh Edhers höghGrefl. Excell:ces högaförnämme nerwarelsse, denne sårgelige Act hedhra och beprydha, beledhsagandes merbem:te sahl. Lijck, på föreskrefne Dato, ifrån S. Jacobs kyrckia till S. Claræ kyrckia kläckan tu effter middagen. Såssom wij Erkienne detta för en serdeles högh nådh och beneghenhet, så beflijta wij oss ther emoth, sådant medh all ödhmiuk, redeboghen tienst gierna att möta och afftiena den stundh wij lefwe. Förblifwe

Edhers HöghGrefl. Excell:ces
ödmiukeste Tiänarinna
Christina Stiernhielm
på samptl. arfwinganas wängnar.

Stocholm d. 9 Junij 1674.

(En nästan likalydande skrifvelse af samma dag till kanslerns gemål Pfalzgrefvinnan »Maria Euphrosina».)

Utanskrift:

Kongl. Maij:ts sampt Sweriges Rijkes höghbetrodde Man, Rådh, Ricks Cantzler och Laghman öfwer Westergiöthlandh och Dahl, sampt Upsala Academiæ Cantzler, den höghborne Grefwe och Herre, Herr Magnus Gabriel Delagardie, Grefwe till Läckiöö och Arensburg, Frijherre till Eekhollmen, Herre till Hapsal, Magnushoff, Wännegarn och Höijentorp.

Sårgeligen.

(Enahanda inbjudning till samma personer och samma dag till begrafningsakten efter Georg Stiernhielms son, Assessorn i Kongl. Bergscollegium Georg Otho Stiernhielm, från hans änka Anna Graan.)

Mörks "Prins Theodorik" under Kanslikollegii granskning. Ett bidrag till censurens historia under Frihetstiden.[1]

(Ur Kanslikollegii protokoll.)

d. 28 April 1749

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Upwistes Mörks arbete, under titul *Printz Theodorik eller det öfwermodiga och straffwärda dårskapens Rike.*

Detta befants jemte annat innehålla åtskilliga beskrifningar öfwer laster och dygder, characterer af personer, med mehra, och uplästes titulus Theotolf, En på ögonen blind Konung, hwars af ålderdom magtlösa händer eij förmådde styra och straffa lasterna. etc. etc. etc.

Under discoursen anfördes, at sådane characterer finnas äfwen uti de af samma auctor utgifne Adalriks och Göthildas äfwentyr, hwilka i anseende till en behagelig skrifart med nöje läsas.

Att sådane skriffter eij böra inskränkas både för språkets upodlande skull och ett oskyldigt tidsfördrif. Hwarförutan jemwäl ungdomens sinnen af de förekommande moraler, som på ett angenämt wis uti omtanckan sig insmyga, kunna böjas att antaga de reglor, som annars falla dem genom föreställningssättet torre och beswärlige. Att sådane characterer kunna ey lämpas på någon, ey heller illa uttydas af andre än illa menande, så länge de ej finnas peka på någon wiss person, utan angå hwar och en utaf allmänheten, så snart som ingen. Att slike böcker skrifwas på alla språk och läsas i alla länder.

Herr *Cancellie Rådet Sack* hölt för dess del ganska betänckeligit, att detta arbete skulle, innan det nogare öfwerses, genom trycket utkomma, emedan derutinnan ibland caractererne och under dicktade namn funnes sådane beskrifningar, som förleda läsaren att

[1] Meddeladt af rektor Hugo Hernlund.

gissa och utmärka wissa personer. Uti sådane Caracterer bör en auctor noga följa den regeln, att dickt och sanning så blandas om hwarannan, att hwad den ena bestyrker gissningar, åter den andra kullslår och förmörkar. Enär en last eller ett fel skall beskrifwas, bör ej någon persons efterdömme så följas, att hwar och en af allmänheten kan peka på hwilken man menar. Så låflige desse skrifter äro, när de oskyldigt inrättas och nagelfaras, så förtretliga ja farlige blifwa de, enär de tillåtne grentzor öfwerskridas. Att utsätta dessa grentzor, är så mycket angelägnare, som i widrigt fall, antingen nyttiga böcker förbjudas, tancke friheten hindras, och hågen för skrifwande betages; eller ock å andra sidan, en öppen wäg gifwes för alla, att skrifwa om alt hwad de wilja. Om det anses för tillåteligit, att under fördolde namn föreställa hwad sak och person man hälst will, och på hwad sätt enom infaller, så synes solklart, att en pasquillant och en moralist hafwa händerna lika frie, och afmåla hwad dem hälst behagar, personer, fel, odygder med mehra. Till dessa gräntzors utstakande hörer hufwudsakeligen, att wissa saker gifwas, som aldrig få wara ämnen till Caracterer under fremmande och förborgade namn; till exempel, Öfwerheten, Regeringen och höga personer, hwilka ej annorlunda än till deras förmåner och goda egenskaper för en medlefwande werld böra beskrifwas. Att med färgor, som lysa i ögonen afskildra något hos dem förment fel, och derigenom underkasta dem en illa menandes uttydning eller gissning, är twärt emot den wahrsamhet jag deras åtancka är skyldig, förutan de efftertänckelige följder deraf kunna upwäckas.

Detta ärendet skulle uti deras Excellencers närwaro widare företagas.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tisdagen den 2 Maij 1749.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sedan utrikes posten war upbruten och brefwen upläste, företogs å nyo den öfwerläggning som d. 28 sistl:ne April förehades angående Pastoren Mörcks skrifft, kallad Printz Theodorici eller Dårskapens Rike. Till den ändan uplästes Protocollet deröfwer af samma dato.

Hans Excellence Herr Gref Ekeblad hölt för dess del äfwen betänckeligit, att låta denna skrifft utan ett nogare skärskådande och jemkande utkomma. Moralske målningar, där allmänna laster och odygder under diktade personer och omständigheter begabbades

kunde wäl tillåtas. Den widriga tillämpning, som derutaf giöras kunde på wissa personer wore eij auctorns utan misstydarens fel, som derföre då bör ställas till answar, men politiske fel och sådane som röra regerings sätt och almänna inrättningar böra med större warsamhet framställas. De omständigheter, som med sådane målningar äro förknippade, såsom de äro mehra sälsynte, så är ock deras tillämpning mehra märkbar. Ett widrigt intryck i detta fallet, i synnerhet i så granlaga tider, som dessa kan ej annat än alstra skadeliga påfölgder. Blotta mögeligheten till misstydning bör fördenskull wara ett tillräckeligit skäl till slika dikters nedtystande.

Hwad den förewarande skrifft beträffade, så wore ingen twifwel, att icke de derutur andragne ställen, kunde gifwa tillfälle till en illwillig uttydning. Flere sådane torde därstädes förekomma, och wore fördenskull så mycket nödigare, att den undergår en nogare mönstring, innan den i dagsljuset framsläppes.

Collegium hade redan uti dess skrifwelse till Consistorium angående skrifften Printz Menoza, som en grundsatz antagit, att inga irriga Religions tanckar, ehuru de woro omklädde och uti dikter inweklade, borde få spridas ut genom trycket för det skadeliga missbruk skull, som en sådan frihet torde föranlåta. För samma skäl bör Collegium förekomma, att dierfwa och farliga politiske omdömmen icke måga sig ibland allmänheten inrita, och det så mycket helre wid detta tillfället, som denna omtalte skrifften Printz Theodorik eij lärer wara af den wigt, att den icke utan särdeles saknad kan umbäras.

Hans Excellence Gr. Ekeblad geck i Rådet.

Herr HofCantzleren Baron von Nolcken hölt tjenligast, att Censor Librorum giör ett utdrag af alla de ställen i denna skrifft, som honom synes anstötelige och dem tillika med sin egen mening om deras lindrande Collegio till skärskådande förelägger.

Herr Cancellie Rådet och Censor Librorum Oelreich inkallades och tillsades härom, som derjemte berättade, att han redan talt derom med Auctoren, hwilken förklarat sig willig, att låta dess skrifft undergå alla de ändringar, som pröfwades nödige; Att herr Cancellie Rådet, sedan han giordt de omtalte utdragen wille än ytterligare derom med honom öfwerlägga och sedan om altsammans med dess utlåtande till Collegium inkomma.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Svensk literaturhistorisk bibliografi.

XIX.

1899.

Upprättad av E. H. Lind.

---

1. Allmän literaturhistoria.

Andersson, Hilding. Om indernas klassiska dramatik.

Inledn. till »Den lilla lervagnen. Öfvers. av Hilding Andersson». 6 s. 8:o.

Bergman, J. Ur medeltidens poesi. Ett urval ur medeltidens latinska lyrik i svensk tolkning jämte därtill hörande literaturhistoriska studier. Norrk. 8:o. VIII + 191 s. Kr. 3.

Friedlander, A. E. Den kyrkliga diktningen. I. Hymner och andliga sånger från den kristna kyrkans äldsta tid (till 692 e. Kr.) jämte inledande historisk öfversikt af den kyrkliga diktningen under samma tid och anmärkningar. Sthm. 8:o. 4 + 84 s. Kr. 1,50.

Gustafsson, F. Romersk inskriftspoesi. Akad. inbjudningsskrift. Hfrs. 4:o. 42 s.

——. Statii poetiska skizzer. Akad. inbjudningsskrift. Hfrs. 4:o. 45 s.

Jensen, Alfr. Polska skalder. Gbg. 8:o. 6 + 199 s. Kr. 6.

Johansson, K. F. Melusine- samt Amor och Psyche-motivet i Indien.

Finsk tidskr. 1899, 2 s. 1—39.

Laurin, C. G. Kulturländernas skämttecknare och skämttidningar.
Varia 1899 s. 33—54.

Lidfors, Edv Två blad ur Dantes Inferno.
Ord och bild 1899 s. 159—163.

Lögdberg, L. E. Über die alexandrinischen Bibliotheken. Upps. 8:o. 31 s.
Särtr. ur Eranos III.

[**Milow, Cecilia**]. Litteraturhistoriska bilder från Storbritannien, berättade af »*Tant Cissy*». Sthm. 8:o. 4 + 192 s. + 7 pl. Kr. 2,75. (Norstedt & Söners Ungdomsböcker. 51).

Mortensen, J. Medeltidsdramat i Frankrike. Gbg. 8:o V + 203 s. Kr. 2,25.

Populärt vetensk. föreläsn. vid Gbgs högskola IX.

Anm.: Finsk tidskr. 1899, 2 s. 463, av A. Wallensköld. — Hist. tidskr. 1900. Ö. & Gr. s 21, av H. S[chück]. — Kyrkl. tidskr. 1899 s. 293, av O. Q[uensel].

Några ord om Förenta staternas litteratur och om Mark Twain. 8:o. 9 s. (Inledn. till Tom Sawyers och Huckleberry Finns äfventyr af *Mark Twain*. Öfvers. af *P. Hedberg*).

Platen, C. v. Handbok i poesiens historia under antiken och medeltiden samt i Italien, Spanien, Portugal och Frankrike under nyare tiden. Sthm. 8:o. 4 + 224 + 4 s. Kr. 3.

Roos, Anna M. En katalonisk folkvisa.
Ord och bild 1899 s. 177—187.

Schück, H. Världsliteraturens historia. H. 4—11. Sthm. 8:o. S. 145—528. Kr. 0,90 f. häfte.

——. En folkloristisk studie.
Ur gamla papper IV s. 56—84. Äfven i tidskr. Atheneum 1899.

——. Ett bidrag till det franska medeltidsdramats historia.
Ur gamla papper IV s. 117—137.

Söderhjelm, W. Sagan om den flygande holländaren.
Vintergatan. Årg 6 s. 58—75.

2. Nordisk literaturhistoria.

Appelqvist, Hj. Varianterna till Fänrik Ståls sägner.

Sv. lit. sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 12. 1898. S. 40—121.

Bonsdorff. C. v. Åbo akademis »rectores illustres».

Sv. lit sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 12. 1898. S. 122—138.

Bugge, S. Mythiske Sagn om Halvdan Svarte og Harald Haarfagre.

Arkiv f. nord. filol. XVI s. 1—37.

Bygdén, L. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska litteraturen. H. 2. Upps. 8:o. S. 97—192.

Skrifter utg. af Sv. liter. sällsk. 17, 2.

Cederschiöld, G. Om Erikskrönikan, ett historiskt epos från folkungatiden. Gbg. 8:o. 8 + 265 s. Kr. 2,75.

Popul. vetensk. föreläsn. vid Gbgs högskola XI.

Anm.: Hist. tidskr. 1900. Ö. & Gr. s. 21 o. f., av H. S[chück].

Erdmann, N. Bellmans »Tankar om flickors ostadighet». En studie.

Finsk tidskr. 1899, 1 s. 449—465.

Gödel, V. Katalog öfver Kongl. bibliotekets fornisländska och fornnorska handskrifter. III. Sthm. 8:o. S. 193—304.

Kongl. bibl:s handl. 21.

Hagberg, T. Litterära barndomsminnen från början af detta århundrade.

Från upländsk bygd. S. 12—14.

Hallendorff, C. Studier öfver den äldre Karl XII:s historiografien. Bidrag till frågan om publicerandet af Nordbergs Carl XII:s historia. Upps. 8:o. 2 + II + 60 s.

Särtr. ur Samlaren XX. 1899. (Där under tit.: Historiografi och censur under frihetstiden. Frågan om en rikshistoria om Karl XII).

Hel. Mechtilds uppenbarelser (Liber spiritualis gratiæ) öfversatta från latinet år 1469 af *Jöns Budde*. Efter gamla handskrifter ut-

gifna af *Robert Geete*. Sthm. 8:o. 4 + XLV + 394 s. Kr. 2,50 + 4,25.

Saml. utg. af Sv. fornskr. sällsk. H. 116, 117.

Hildebrand, E. Ett bidrag till frågan om Joh. Baazius som kyrkohistoriker.

Hist. tidskr. 1899 s. 153—158.

Jonsson, Finnur. Sagnet om Harald Haarfagre som »Dovrefostre».

Arkiv f. nord filol. XV s. 262—267.

——. Bjarkemåls alder.

Arkiv f. nord. filol. XV s. 267 o. f.

Klockhoff, O. Folkvisan om konung Didrik och hans kämpar.

Arkiv f. nord. filol. XVI s. 37—95 ock 103—135.

Lewenhaupt, E. Ur en lärd Uplandsslägts [Celsii] historia.

Från upländsk bygd. S. 87—92.

Lind, E. H. Svensk literaturhistorisk bibliografi. XVII. 1897.

Bilaga till Samlaren XX. 1899.

Lindqvist, G. Tvenne skaldehem [Runebergs och Topelii]. Sthm. 8:o. 11 s.

Särtr. ur »Det flydda Decenniet».

Lindström, V. Euripideiska motiv i Asteropherus »comoedia» Tisbe. Upps. 8:o. 29 s.

Särtr. ur Samlaren XX. 1899.

Olrik, A. Amledsagnet på Island.

Arkiv f. nord. filol. XV s. 360—376.

Quensel, O. Ett omtvistadt manuskript [And. Rydelii s. k. Andeliga memorial].

Kyrklig tidskr. 1899 s. 161—180.

Rosman, H. Ett återfunnet privatarkiv [bröderna Mommas].

Personhist. tidskr. 1898—99 s. 215—218.

Rudbeck, Olof, d. ä. Bref rörande Upsala universitet, utg. med inledning af *Claes Annerstedt*. II. 1670—1679. Inbjudningsskrift. Upps. 8:o. S. LV—CXXX o. 75—182.

Samlaren. Tidskrift utg. af Svenska literatursällskapets arbetsutskott. Årg. 20. 1899. Upps. 8:o.

Schück, H. Ur gamla papper. Populära kulturhistoriska uppsatser. Fjärde serien. Sthm. 8:o. 4 + 215 s. Kr. 2,75.

Skrifter utg. af Svenska literatursällskapet i Finland. 39. Förhandlingar och uppsatser. 12. 1898. Hfrs. 8:o. LXXI + 193 s.

Steffen, R. Petrus Ionæ Angermannus och uppgiften om Heming Gadhs bok de Pastore.

Samlaren XX. 1899 s. 1—27.

Stjerna, K. Erik den helige. En sagohistorisk studie. Lund 1898. 4:o. 2 + 34 s.

Meddel. fr. det literaturhist. semin. i Lund, utg. af *H. Schück* (Lunds univ:s årsskr. 34).

Thorild, Th. Bref. Utg. af *Lauritz Weibull.* H. 1. Upps. 8:o. 64 s.

Skrifter utg. af Sv. liter. sällsk. 19, 1.

Tigerstedt, R. Kemiens studium vid Åbo universitet. Hfrs. 8:o. 6 + 210 s. M. 3. (Åbo univ:s lärdomshist. 8).

Skrifter utg. af Sv. liter. sällsk. i Finl. 42.

Ur Hans Järtas literära brefväxling. I. Bref till och från C. G. von Brinkman utg. af *E. Lewenhaupt.* H. 1. Upps. 8:o. 64 + VIII s.

Skrifter utg. af Sv. liter. sällsk. 18, 1.

Warburg, K. Svensk litteraturhistoria i sammandrag. Lärobok för skolor och självstudium. 5 uppl. Sthm. 8:o. 4 + 171 s. — Illustr. uppl. Sthm. 8:o. 4 + 203 s.

Wrangel, E. Till belysning af de litterära förbindelserna mellan Sverige och Tyskland under 1600-talet. Några bidrag. Lund. 4:o. 25 s.

Lunds univ:s årsskr. XXXV. 1899.

Þorkelsson, Jón. Svartur á Hofstöðum.

Arkiv f. nord. filol. XV s. 240—246.

3. Biografiskt.

Aho, Juani (J. Brofeldt).
Varia 1899 s. 118. Af *N. H—n.* (Portr. s. 74).

Alarcon, Pedro Ant. de.
Pedro Antonio de Alarcon. Några anteckningar af *Ad. Hillman.* (Nord. tidskr. 1899 s. 192—204).

Almqvist, C. J. L.
Blad ur Törnrosens bok. En skildring af C. J. L. Almqvists lefnad och grundtankarne i hans verk af *Richard Hugosson.* Gbg 8:o. 4 + 124 s. + 1 portr.

Huru predikade C. J. L. Almqvist? Af *O. Quensel.* (Kyrkl. tidskr. 1899 s. 315—324).

Anjou, Lars Anton.
Från upländsk bygd. S. 9—10. Av *A. Nyblæus.*

Beda.
Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 6—10.

Beecher Stowe, Harriet.
Dagny 1899 s. 317—325 ock 445—454. Av *L. D[ahlgre]n.*

Bellman, C. M.
Carl Michael Bellman. En kultur- och karaktärsbild från 1700-talet. Af *Nils Erdmann.* Sthm. 8:o. XVI + 471 s. + 3 pl. Kr. 6,50.

För skola o. hem utg. af *Lundell & Noreen.* II. S. 3—5. Av *R. Steffen.*

Birgitta.
Svenska helgonet Sancta Birgittas lefverne. Kort framställning af Birgittas härkomst, uppfostran och äktenskapliga lif, vistelse i Rom etc. af *Guiseppe Marconi.* Bearbetning från italienskan. Norrk. 8:o. 4 + 196 s.

Björnsson, Björnstjerne.
Varia 1899 s. 529—531. (M. portr.)

Bonde, Gustaf.

Riksrådet grefve Gustaf Bonde såsom statsman och författare. Af *L. Stavenow.* (Hist. tidskr. 1899 s. 1—40).

Riksrådet grefve Gustaf Bonde. Af *Carl Trolle Bonde*, IV. Lund. 8:o. IV + 342 s. + 22 pl.

Anm.: Nord. tidskr. 1899 s. 161. Av O. Montelius.

Brandes, Edvard.

Varia 1899 s 374. Av *Gavroche.* (M. portr. s. 325).

Brandes, Georg.

Varia 1899 s. 323. (M. portr.)

Browning, Robert.

Människor af *Ellen Key.* S. 31—173.

Browning, Elisabet Barret.

Människor af *Ellen Key.* S. 1—30.

Bunyan, John.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 88—99.

Burns, Robert.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 100—123.

Cædmon.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 1—6.

Catullus, Gaius Valerius.

Ord o. bild 1899 s. 210—212. Av *John Wigfors.*

Chaucer, Geoffrey.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 11—27.

Cherbuliez, Victor.

Ny illustr. tidn. 1899 s 340—344. Av *Hellen Lindgren.* (M. portr.)

Clemens, Sam. Langhorne.

Ny illustr. tidn. 1899 s. 357. (Portr. s. 349).

Dahlgren, Karl Fredr.

För skola o. hem utg. af *Lundell & Noreen.* IV. S. 3—4 Av *B. Risberg.*

Dalin, Olof.

Svenska odlingens stormän af *Ellen Fries.* II. S. 27—55.

Deleen, Carl Erik.

Carl Erik Deleen. Spridda drag ur en märklig mans lefnad af *Carl Fr. Bernström.* Sthm. 8:o. 53 s. + 3 portr.

Särtr. ur Pro novitate. Festskrift.

Dickens, Charles.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 152—189.

Drummond, Henry.

Henry Drummond. Minnesteckning af ***John Watson*** (Ian MacLaren). (Ett fullkoml. lif o. andra föredrag af H. Drummond. S. 5—26).

Henry Drummond. En minnesteckning af *Th. Hjelmqvist.* (Läsn. f. hemmet 1899).

Fallström, Daniel.

Varia 1899 s. 198. (M. portr.)

France, Anatole.

Varia 1899 s. 650. (M portr.)

Franzén, Frans Mich.

För skola och hem. Utg. af *Lundell & Noreen.* I. S. 3—6. Av *B. Risberg.*

Fryxell, Anders.

Folkskolans vän 1900 nr. 42, 43. (M. portr.)

Fröding, Gustaf.

Gustaf Fröding och drömmen om Graal. Av *O. Tidström.* (Varia 1899 s. 252—256).

Geijer, Erik Gustaf.

En vinter i Upsala på 1840-talet. Utdrag ur en ung flickas *[Ulla Magd. v. Helands]* dagboksanteckningar meddelade af *Lotten Dahlgren.* Sthm. 8:o. 26 s. (Särtr. ur Dagny 1899).

E. G. Geijer. Bidrag till en literär karakteristik af *Otto Sylwan.* Upps. 8:o. 21 s. (Särtr. ur Samlaren XX. 1899).

Geije stam, Gustaf.

Varia 1899 s. 263. (M. portr.)

Geijerstam, Karl af.

Inledning till hans Efterlemnade skrifter. Af *Ellen Key.* 8:o. 48 s. — Ord o. bild 1899 s. 218—220. Av *Robinsson (U. v. Feilitzen).*

Gernandt-Claine, Jane.

Varia 1899 s. 73—74. (M. portr.)

Giörwell, K. K.

Ur Giörwells dagbok. (Kalend. Frideborg 1900 s. 46—52 o. 146—151).

Goethe, Joh. Wolfg.

Varia 1899 s. 464—475. Av *Sigrid Kruse.* (M. portr. o. illustr.). — Människor af *Ellen Key.* S. 175—335. — Ny illustr. tidn. 1899 s. 410 o. ff. Av *J. A. R[unströ]m.* — Ord och bild 1899 s. 465—481. (Goethes mor). Af *Sigrid Platen.*

Gyllenborg, Gust. Fredr.

G. F. Gyllenborgs ungdomsdiktning af *O. Levertin.* (Nord. tidskr. 1899 s. 303—320).

Hauptmann, Gerh.

Finsk tidskr. 1899, 1 s. 97—113. Av *Joh. Öhquist.* (M. portr.). — Varia 1899 s. 262. (M. portr.)

Hedborn, Sam. Joh.

Ny illustr. tidn. 1899 s. 628. Av *E. N. Söderberg.* (M. portr.)

Hedenstjerna, Alfr.

En populär svensk författare. Af *Eva Fryxell.* (Nord. tidskr. 1899 s. 400—407).

Heidenstam, Verner von.

Några ord om Verner von Heidenstams skaldskap. (Efterlemnade skrifter af *Karl af Geijerstam.* S. 175—221).

Heine, Heinrich.

Heinrich Heine. Ett hundraårsminne af *Alex. Öhquist.* (Finsk tidskr. 1899, 2 s. 389—400. M. portr.)

Hjärne, Urban.

Från Urban Hiärnes ungdom af *H. Schück.* (Ur gamla papper. IV s. 1—22).

Holm, Viggo Valdemar.

Ord o. bild 1899 s. 605. Av *C. Behrens.* (M. portr.)

Horatius Flaccus, Qu.

Q. Horatius Flaccus. Ett skaldeporträtt från Augusti tid af *Elias Janzon.* Gbg. 8:o. 4 + 141 s. Kr. 1,50. (Popul. vet. föreläsn. v. Gbgs högsk. XII.)

Anm.: Hist. tidskr. 1900. Ö. & Gr. s. 20 o. f. Av H. Schück.

Josephson, Ludv.

Sv. bokhandelstidn. 1899 s. 16. — Kal. Svea 1900 s. 225—229. Av *Fr. Hedberg.* (M. portr.)

Järta, Hans.

Ett bidrag till Hans Järtas biografi af *O. Alin.* Inbjudningsskr. Upps. 8:o.

Jørgensen, A. D.

Nord. tidskr. 1900 s. 311—325. Av *Aage Friis.*

Kexél, Olof.

För skola o. hem utg. af *Lundell & Noreen* III s. 3—5. Av *E. Meyer.*

Key, Ellen.

Ord o. bild 1899 s. 609—627. Av *Hellen Lindgren.*

Kleen, Emil.

Varia 1899 s. 11. (M. portr.)

Kullberg, C. A.

Minne af Carl Anders Kullberg. Inträdestal i Svenska akademien d. 20 dec. 1898 af *K. A. Melin.* Sthm. 8:o. 35 s. (Särtr. ur Sv. akad:s handl. XIII. 1898).

Lagerlöf, Selma.

Varia 1899 s. 8. (M. portr.). — Ny illustr. tidn. 1899 s. 609 o. f. Av *J. A. R[unströ]m.*

Lie, Jonas.

Varia 1899 s. 72. (M. portr.)

Lindblom, J. A.

Ur ärkebiskop Lindbloms papper af *H. Schück.* (Ur gamla papper IV s. 33—44).

Linné, Karl v.

Den svenska odlingens stormän af *Ellen Fries.* III Sthm. 8:o. 83 s. Kr. 1.

Mattiæ, Joh

Självbiografiska anteckningar. (Personalhist. tidskr. 1898—99 s. 87—89).

Milton, John.

Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 71—87.

Morris, William.

Ord och bild 1899 s. 95—107. Av *Helen Zimmern.*

Myrberg, Otto Ferd.

Kyrkl. tidskr. 1899 s. 262—271 av *W. Rudin.*

Mörner, Birger.

Varia 1899 s. 10. (M. portr.)

Nicander, Karl Aug.

Ny illustr. tidn. 1899 s. 134 Av *J. A. R[unströ]m.* (M. portr.)

Nyblæus, Joh. Axel.

Johan Axel Nyblæus. Ett minnesblad. (Särtr. ur Lunds Dagblad d. 1 mars 1899). Lund. 4:o. 6 s.

Paul, Adolf.

Varia 1899 s. 75. (M portr.)

Petrarca.

Vaucluse och dess Petrarcaminnen. Af *Olof E. Bosson.* (Ord o. bild. 1899 s. 410—418).

Poe, Edgar Allan.

Edgar Allan Poe. Bearbetning af *B. H. Bud.* (Varia 1899 s. 532—540. M. portr.). — Ny illustr. tidn. 1899 s. 491. Av *Helge Sandberg.* (Portr. s. 482).

Pufendorf, Sam.

Samuel Pufendorf och hans arbeten i Sveriges historia af *Oskar Malmström.* Lund. 8:o. 4 + 88 + XV + 1 s.

Pusjkin, Alex.
Finsk tidskr. 1899, 1 s. 361—385. Av *Alfr. Jensen.* — Valvoja 1899. Av *A. J.*

Rizal, José.
En filipinsk författares och politikers lefnadshistoria af *Hj. Stolpe.* (Nord. tidskr. 1899 s. 1—32).

Runeberg, Joh. Ludv.
Läsn. f. sv. folket 1899 s. 314.

Ruskin, John.
Varia 1899 s. 388—393. Av *Gavroche.* (M. portr.)

Rydberg, Olof Simon.
Ny illustr. tidn 1899 s. 160. (Portr. s. 157).

Rydberg, Viktor.
Från Viktor Rydbergs diktarverkstad. Af *Karl Warburg.* (Ord o. bild 1899 s. 517—520).

Rydelius, Andr.
Andreas Rydelius och hans lifsåskådning af *J. A. Eklund.* Sthm. 8:o. 6 + 243 s. + 1 portr. Kr. 3.

Anm.: Kyrkl. tidskr. 1899 s. 282, av H. Schück.

Sardou, Victorien.
Varia 1899 s. 196. (M. portr.). — Ny illustr. tidn. 1899 s. 471—475, 482 o. f.

Scheele, Carl Vilh.
Carl Vilhelm Scheele i Upsala af *O. Widman.* (Från Upländsk bygd. S. 84—86).

Scholander, Fredr. Vilh.
Fredrik Wilhelm Scholander. Minnesteckning af *C. R. Nyblom.* Sthm. 8:o. 252 s. (Särtr. ur Sv. akad:s handl. 13. 1898).

Scott, Walter.
Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow].* S. 124—151.

Shakspeare, William.
Litteraturhist. bilder från Storbritannien af *Tant Cissy [Cecilia Milow]*. S. 28—70.

Silfverstolpe, Carl.
Ny illustr. tidn. 1899 s. 287. (Portr. s. 279). — Personhist. tidskr. 1898—99 s. 135—139, av *Th. W[estrin]*. (M. portr.).

Snoilsky, Carl.
Ord o. bild 1899 s. 1—18. Av *Hellen Lindgren*.

Spegel, Haquin.
Haquin Spegel. Hans lif och gärning intill år 1693. Akad. afhandl. af *Jos. Helander*. Upps St. 8:o. 4 + 309 s. Kr. 3,75. (Särtr. ur Upps. univ:s årsskr. 1900).

Stead, W. T.
Varia 1899 s. 219. Av *A. B. Wicksell*. (Portr. s. 196).

Strindberg, Joh. Aug.
August Strindberg. Några erinrans ord till femtioårsdagen af *Thor Andersson*. Gbg. 8:o. 33 s.

Några ord om August Strindbergs olika utvecklingsskeden. Af *Karl af Geijerstam*. (Varia 1899 s. 17—24).

Efterlemnade skrifter af *Karl af Geijerstam*. S. 223—257 och 279—332. — Ny illustr. tidn. 1899 s. 44. Av *J. A R[unströ]m* (Portr. s. 32). — Ord o. bild 1899 s. 433—455. Av *Hellen Lindgren*.

Suderman, Herm.
Varia 1899 s. 584. (M. portr.).

Swinburne, Algernon Charles.
Ord o. bild 1899 s. 553—557. Av *Sigrid Elmblad*. (M. portr.).

Tegnér, Esaias.
Från Esaias Tegnérs ungdomsår i Lund af *Otto Sylwan*. (Nord. tidskr. 1899 s. 598—608).

Tengström, Jakob.
Lefnadsteckning. Av *M. G. Schybergson*. (J. Tengströms Vittra skrifter i urval. S. III—CLVI)

Thoresen, Magdalena.
Varia 1899 s. 394. (M. portr.)

Topelius, Zach
Läsn f. sv. folket 1899 s. 314.

Troil, Uno v.
Uno von Troils memoarer af *H. Schück.* (Ur gamla papper IV s. 138--154).

Trueba, Antonio de.
Antonio de Trueba. En baskisk folklifsskildrare, skald och historiker af *Ad. Hillman.* (Nord. tidskr. 1899 s. 49—57).

Wadman, Joh. Anders.
Till skalden Wadmans lefnadshistoria. Av *H. Fröding.* (Nord. tidskr. 1899 s. 541—564).

Wagner, Richard.
Richard Wagner i sin trilogi Nibelungens ring af *Karl Gjellerup.* Auktor. öfvers. af *Fr. Vult v. Steijern.* Sthm. 8:o. IV + 254 + 1 s. Kr. 3.

Wallquist, Olof.
Ur Olof Wallquists själfbiografi af *H. Schück.* (Ur gamla papper IV s. 45—55).

Wijkander, Carl Oskar.
Ny illustr. tidn. 1899 s. 67. (Portr. s. 66).

Zola, Emile.
Zola i landsflykt i England af *E. A. Vizetelly.* Sthm. 8:o. 160 s. Kr. 2,25.

Bihang.

Anmälningar av tidigare utkomna arbeten.

Levertin, O. Diktare och drömmare. Sthm 1898. 8:o.
Anm.: Ord o. bild 1899 s. 331. Av J. Mortensen

Paulson, J. Oidipussagan i den grekiska tragedien. Gbg 1895. 8:o.
Anm.: Hist. tidskr. 1900. Ö. & Gr. s. 20, av H. S[chück].

Rosman, H. Rasmus Ludvigsson som genealog. Ak. afh. Upps. 1897. 8:o.
Anm.: Hist. tidskr. 1899. Ö. & Gr. s. 47—54, av S. C[lason].

Vising, J. Rolandssången. Gbg 1898. 8:o — Dante. Gbg 1896. 8:o.
Anm.: Hist. tidskr. 1900. Ö. & Gr. s. 21, av H. S[chück].

Förteckning

öfver

Svenska Literatursällskapets medlemmar

år 1901.

Hedersledamöter:

Estlander, C. G. Professor. Helsingfors.
Ljunggren, G. H. J. Professor. Lund.
Nyblom, C. R. Professor. Stockholm.
Schück, H. Professor. Uppsala.

Ständiga Ledamöter:

Benedicks, G. Brukspatron. Gysinge.
Broms, G. E. Konsul. Stockholm.
Bråkenhielm, P. J. Landshöfding. Uppsala.
Börtzell, A. Hofintendent. Stockholm.
Dickson, Charles. Med. D:r. Stockholm.
Ehrensvärd, C. A. Grefve. Löjtnant. Liatorp.
Ekman, A. W. Fil. D:r, Teol. Kand. Göteborg.
Fiske, Willard. Professor. Firenze.
Geijer, K. R. Professor. Uppsala.
Helsingfors, Svenska Litteratursällskapet i Finland.
Kegan Paul, Trench, Trübner & C:o Bokförläggare. London.
Kobergs bibliotek. Koberg.
Lund, Litteraturhistoriska Seminariet.
Lundeberg, Chr. Brukspatron. Forsbacka.
Naumann, Th. v. Häradshöfding. Stockholm.
Olson, Anders. Grosshandlare. Stockholm.
Quensel, O. Professor. Uppsala.
Ramstedt, V. Grosshandlare. Stockholm.
Rettig, Hj. v. Häradshöfding. Stockholm.
Rosen, Fr. von. Grefve, Kammarherre. Hedenlunda.
Schiller, A. L. Rektor. Åtorp.
Schinkel, C. D von. Brukspatron. Tidö.
Schumburg, R. Generalkonsul. Stockholm.
Tamm, Gustaf. Friherre, Öfverståthållare. Stockholm.
Tamm, Hugo Brukspatron. Fånöö.
Uppsala, Litteraturhistoriska Seminariet.
Uppsala, Seminariet för nordisk språkforskning.
Wachtmeister, Fr. Cl:son. Grefve, Generaldirektör. Stockholm.
Wallenberg, Anna. Fru. Stockholm.
Vasenius, G. V. v. Bibliotekarie. Helsingfors.
Wimmer, Ludv. F. A. Professor. Köpenhamn.

Ledamöter:

Abramson, A. Grosshandlare. Stockholm.
Adelsvärd, Th. Frih., Bruksägare. Åtvidaberg.
Afzelius, H. e. o. Hofpredikant. Stockholm.
Agardh, J. N. Folskoleinspektör. Lund.
Ahlenius, K. Docent. Uppsala.
Ahlström, G. A. Rektor. Göteborg.
Ahnfelt, O Professor. Lund.
Algren, Tönnes. Järnv.-tjänsteman. Stockholm.

Almkvist, H. N. Professor. Uppsala.
Almquist, J. A. v. Slottsarkivarie. Stockholm.
Almqvist, R. M. Bibl.-Amanuens. Uppsala.
Andersson, Aksel. v. Bibliotekarie. *Sällsk:s Sekreterare.* Uppsala.
Andersson, Aron. Grosshandlare. Göteborg.
Andréen, P. Stadskamrer. Göteborg.
Annerstedt, Cl. Bibliotekarie. Uppsala.
Arpi, R. M. Amanuens. Uppsala.

Bagge, O. Kongl. Sekreterare. Stockholm.
Bagge, P. Rektor. Vesterås.
Barr, K. Fil. D:r, Redaktör. Venersborg.
Beck-Friis, Corfitz. Grefve. Fiholm.
Beckman, K. F. N. Docent, Rektor. Uppsala.
Beijer, P. Bibl.-Amanuens. Stockholm.
Beijnoff, Emil. Bankbokhållare. Uppsala.
Berg, N. Grosshandlare. Stockholm.
Berg, S. Fil. Kand. Lund.
Bergenstråhle, Kl. v. Häradshöfding. Sala.
Berggrén, E. W. Byggmästare. Stockholm.
Berghman, G. Med. Doktor. Stockholm.
Berglöf, F. Häradshöfding. Varberg.
Bergstedt, Hugo. Lektor. Stockholm.
Bergström, Fr. f. d. Kammarråd. Stockholm.
Bergström, G. v. Häradshöfding. Örebro.
Bergström, K. J. Landshöfding. Luleå.
Berlin. Königliche Bibliothek.
Berling, Edv. Boktryckare. Uppsala.
Berwald, M. Tjänsteman i bol. Skandia. Stockholm.
Billengren, E. Lektor. Falun.
Björck, A. W. Bibl.-Amanuens. Göteborg.
Björkman, C. A. T. f. d. Landshöfding. Stockholm.
Björkman, E. Docent. Uppsala.
Bodman, C. E. C. Tullförvaltare. Gefle.
Boëthius, S. Professor. Uppsala.
Boije af Gennäs, S. e. o. Lektor. Stockholm.
Bonde, C. Carlsson. Frih., Öfverceremonimästare. Stockholm.
Bonde, Fr. Grefve. Säfstaholm.
Bonnier, A. Bokförläggare. Stockholm.
Borgå Lycei Bibliotek.
Braune, F. E. v. Bibliotekarie. Lund.
Broberg, F. Postdirektör. Göteborg.
Brummer, W. v. Häradshöfd. Helsingfors.
Brunström, I. Notarie. Stockholm.
Burenstam, C. Minister. Tjelfvesta.
Bygdén, A. L. v. Bibliotekarie. *Sällsk:s Skattmästare.* Uppsala.
Bäärnhjelm, M. Häradshöfding. Kongelf.
Börjesson, Karl. Bokhandlare. Stockholm.
Böttiger, J. Hofintendent. Stockholm.

Carlander, C. M. Grosshandl. Stockholm.
Carlberg, P. M. Bruksägare. Ställdalen.
Carlson, J. O. Kommissarie. Uppsala.
Carlsson, Gust. Bokhandlare. Stockholm.
Cavalli, Arvid. v. Häradshöfd. Göteborg.
Cederschiöld, G. Professor. Göteborg.
Cederström, E. Frih., Godsägare. Krusenberg.
Clason, Edw. Professor. Uppsala.
Collijn, Isak. e. o. Bibl.-Aman. Uppsala.
Corin, Magnus. v. Häradshöfding, Stadsnotarie. Göteborg.

Dahlberg, J. Bruksägare. Bollsta bruk.
Dahlgren, Edv. Bruksägare. Ransäter.
Dahlgren, E. W. Bibliotekarie. Stockholm.
Danielsson, O. A. Professor. Uppsala.
Davidson, E. Ägare af Hasselbacken. Stockholm.
De Geer, Carl. Friherre. Leufsta bruk.
De Geer, Jean Jacques. Friherre. Stockholm.
Djurklou, N. G. Friherre, Kammarherre. Örebro.
Dyrssen, Hans A. Ryttmästare. Eka, Fridhem (Skåne).

Eames, W. Librarian of Lenox Library. New York.
Eckerman, C. W. T. von. Kammarherre. Södertuna.
Edén, N. Docent. Uppsala.
Edholm, E. Öfverfältläkare. Stockholm.
Ehrenheim, E. von. Kammarherre. Stockholm.
Ekedahl, J. e. o. Bibl.-Amanuens. Lund.
Eklund, J. A. Docent. Uppsala.
Ekman, C. Bruksägare. Finspong.
Ekman, J. A. Ärkebiskop. Uppsala.
Ekstrand, Å. G. Byråingeniör. Stockholm.
Ekwall, Ejlert. Fil. Kand. Uppsala.
Elmquist, G. H. Fil. D:r. Stockholm.
Enblom, Verner. Fil. Lic. Stockholm.
Eriksson, S. Bokhandlare. Stockholm.
Essen, Axel v. Friherre. Signildsberg.
Essen, Fr. von. Friherre, Riksmarskalk. Stockholm.
Etzel, E. E:son. Fil. Lic. Uppsala.

Falk, Carl. Apotekare. Jönköping.
Fehr, I. N. Lektor. Strengnäs.
Flodin, S. Bokförläggare. Stockholm.
Flodmark, J. Arkivarie. Stockholm.
Floiin, J. A. Medicinalråd. Helsingfors.
Flygare, N. S. Fil. Lic. Stockholm.
Forselles, Jenny af. Fröken. Helsingfors.
Friesen, O. v. Bibliotekarie. Stockholm.
Fryxell, Eva. Fröken. Stockholm.
Fürstenberg, Otto. Advokat. Stockholm.
Fürstenberg, Pontus. Grosshandl. Göteborg.
Fåhræus, Fredr. Kyrkoherde. Ramnäs.

Gauffin, A. Fil. Kand. Lund.
Gavelius, G. Kamrerare. Stockholm.
Geete, R. Bibl.-Amanuens. Stockholm.
Geete, S. J. Häradshöfding. Östersund.
Geijer, P. A. Professor. Uppsala.
Gilljam, G. F. Univ.-Kansler. Stockholm.
Grafström, F. v. Häradshöfding. Karlstad.
Grip, E. Fil. D:r. Uppsala.
Grundell, C. G. Kontraktsprost. Säfve.
Grönblad, C. A. Bibl.-Aman. Stockholm.
Grönvall, Edv. Bokhandlare. Uppsala.
Gustafsson, F. Professor. Helsingfors.
Gyllander, A. Fil. Lic. Uppsala.
Gödel, Vilh. Bibl.-Aman. Stockholm.
Göteborg, Latinläroverket.
Göteborg, Realläroverket.
Göteborg, Stadsbiblioteket.
Göteborg, Studentföreningen vid Göteborgs högskola.
Göttingen, Universitäts-Bibliothek.

Hacklin, J. V. Rektor. Norrköping.
Hagberg, A. Herr. Stockholm.
Hagdahl, G. Fabrikör. Karlskrona.
Haglund, Alfr. Fil. Stud. Uppsala.
Hallendorff, C. J. H. Docent. Uppsala.
Halmstad, H. Allm. Läroverket
Hamilton, H. E. G. Grefve, Landshöfding. Gefle.
Hamilton, K. Grefve, Länsnotarie. Uppsala.
Hammarskjöld, Hugo. Arkitekt. Tuna (Kalmar län).
Hammarskjöld, K. Hj. L. Statsråd. Stockholm.
Hammarsten, O. Professor. Uppsala.
Haverman, Emil. Bibl.-Aman. Stockholm.
Hedenstjerna, Hugo. Häradshöfding. Stjernebo.
Helander, Josef. Fil. D:r. Uppsala.
Hellerström, Sven. Godsägare. Marielund.
Hellqvist, Elof. Lektor. Lund.
Helsingborg, H. Allm. Läroverket.
Helsingfors, Studentbiblioteket.
Helsingfors, Universitetsbiblioteket.
Henning, K. Domprost. Vexiö.
Hernlund, C. H. Rektor, Stockholm.
Hierta, P. G. A. Frih., Godsägare. Främmestad.
Hildebrand, Albin. e. o. Lektor. Stockholm.
Hildebrand, Emil. Riksarkivarie. Stockholm.
Hildebrand, Hans. Riksantikvarie. Stockholm.
Hildebrand, Karl. Docent. Stockholm.
Hjelmqvist, Th. Docent. Lund.
Hjärne, H. Professor. Uppsala.
Holm, C. Th. Handelsbokh. Stockholm.
Holm, G. B. A. v. Häradshöfd. Stockholm.
Holmberg, J. Fil. Kand. Åmål.
Holmberg, T. Direktör. Tärna (Vestmanland).
Holmström, O. Konsistorieamanuens. Linköping.
Hoppe, E. O. L. Fil. Kand. Lund.
Howing, J. V. Handelsbokh. Stockholm.
Hudiksvall, H. Allm. Läroverket.
Hult, H. v. Häradshöfding, Rådhusrättsnotarie. Göteborg.
Hultman, O. F. Fil. Mag. Ekenäs, Helsingfors.
Huselius, G. v. Häradshöfding. Stockholm.
Hyckert, B. E. Kamrerare. Stockholm.
Häggström, L. Pastor. Norrköping.
Höglund, E. Revisor i K. Lotsstyrelsen. Stockholm.
Höjer, T. Fil. Kand. Uppsala.

Ingers, E. Fil. Kand. Hvilan, Lund.
Iowa City, Ia. Foreningen »*Edda*».
Isacsson, E. H. Fil. Lic. Uppsala.

Jacobsson, E. Professor, Slottsintendent. Stockholm.
Jacobsson, H. Rektor. Hernösand.
Jahnsson, Jean. Juvelerare. Stockholm.
Jakobsson, G. Domprost. Karlstad.
Janzon, G. El. Docent. Göteborg.
Janzon, K. O. Lärov.-Adj. Uppsala.
Johansson, F. A. Professor. Lund.
Johansson, M. Biskop. Hernösand.
Josephson, Aksel. Asst. Librarian. Chicago.
Jungbeck, K. Revisor. Stockholm.

Kallenberg, B. S. Lärov.-Adj. Kristianstad.
Kardell, S. J. Lektor. Östersund.
Karlsson, K. H. Bibl.-Amanuens. Stockholm.
Karlstad, H. Allm. Läroverket.
Keijser, E. J. Biskop. Skara.
Kempff, Hj. Lektor. Gefle.
Kinberg, J. G. H. Professor. Stockholm.
Kjellberg, Knut. Med. D:r. Stockholm.
Kjellberg, Lennart. Docent. Uppsala.
Kjellén, R. Docent. Göteborg.
Klockhoff, O. Lektor. Linköping.
Knifsund, S. Provisor. Nyslott.
Knös, O. V. Lektor. Uppsala.
Kock, A. Professor. Lund.
Kræmer, A. R. v. Frih., Hofmarskalk. Stenhammar.
Kristiania, Det Norske Rigsarchiv.
Kristiania, Universitets-Bibliotheket.
Kruhs, D. Kontorschef i Järnvägsstyrelsen. Stockholm.
Kruse, J. E. Aman. vid Nationalmuseum. Stockholm.
Krusenstjerna, E. v. Statsråd. Stockholm.
Kugelberg, Otto. Revisor. Stockholm.

Köpenhamn, Det store Kongelige Bibliothek.
Köpenhamn, Universitets-Bibliotheket.

Lagerblad, Elis. Lektor. Helsingfors.
Lagus, Ernst. Rektor. Helsingfors.
Lamberg, Anna. e. o. Bibl.-Aman. Uppsala.
Lamberg, Peter. v. Häradshöfding. Stadsnotarie. Göteborg.
Lamm, H. Grosshandlare. Stockholm.
Lancken, E. von der. Underståthållare. Stockholm.
Landtmanson, C. J. G. Lektor. Skara.
Langenberg, Fr. Löjtnant. Stockholm.
Larsson, Emil. Förest. vid Föreläsningsföreningen i Malmö.
Larsson, Ludv. Lektor. Vexiö.
Laurent, Th. Bankkamrerare. Uppsala.
Leffler, A. G. Fil. Stud. Uppsala.
Leijonhufvud, Sigrid. Fil. Kand. Stockholm.
Leksell, G. Öfverstelöjtnant. Falun.
Leman, Philip. Fil. D:r, Advokat. Göteborg.
Lennander, K. G. Professor. Uppsala.
Lewenhaupt, Eugène. Grefve, Bibliotekarie. Säbylund.
Levertin, O. I. Professor. Stockholm.
Lidén, Evald. Professor. Göteborg.
Lidfors, V. E. Professor. Lund.
Liljeqvist, E. Docent. Göteborg.
Lilliestråle, N. F. Lektor. Sundsvall.
Lilljebjörn, E. G. J. Adjunkt. Stockholm.
Lilljekvist, Fr. Arkitekt. Stockholm.
Lindahl, Edv. Lektor. Malmö.
Lindberg, A. Döfstumlärare. Manilla.
Lindberg, G. E. Hamnfogdeinspektör. Stockholm.
Lindberg, Lars. Fil. D:r. Karlstad.
Lindeberg, W. Grosshandlare. Gefle.
Lindegren, Agi. Arkitekt. Stockholm.
Lindegren, E. v. Häradshöfd. Jönköping.
Linder, L. Bibl. Aman. Stockholm.
Linder, N. Lektor. Stockholm.
Lindfors, A. O. Professor. Uppsala.
Lindgren, J. V. Rektor. Umeå.
Lindhult, H. G. Rektor. Alingsås.
Lindström, A. F. Geolog. Stockholm.
Lindström, N. J. O. H. Biskop. Vexiö.
Linköping, Stiftsbiblioteket.
Looström, Ludv. Intendent vid Nationalmuseum. Stockholm.
Lund, Akademiska Föreningen.
Lundell, J. A. Professor. Uppsala.
Lundgren, M. F. Lektor. Lund.
Lundin, Claes. Litteratör. Stockholm.
Lundstedt, B. W. Bibliotekarie. Stockholm.
Lundström, Börje. Redaktör. Kalmar.
Lundström, C. J. Akad. Bokhandl. Uppsala.
Lundström, Herman. Professor. Uppsala.
Lundström, Vilh. Docent. Uppsala.
Läffler, Fr. Professor. Djursholm.
Löwegren, M. K. Professor. Lund.

Malm, A. Bibl.-Amanuens. Lund.
Malmberg, E. Löjtnant. Uppsala.
Malmstedt, A. M. Lärov.-Adj. Linköping.
Malmö, H. Allm. Läroverket.
Mannheimer, O. v. Häradshöfd. Göteborg.
Martin, C. R. Fakultetsassistent. Uppsala.
Martin, Fr. R. Amanuens. Stockholm.
Maurer, Konrad v. Professor. München.
Meyer, Ernst. Docent. Uppsala.
Michaëlson, K. G. Brukspatron. Schebo bruk.
Mogk, Eug. Professor. Leipzig.
Molander, A. Direktör. Stockholm.
Molund, P. O. Fil. Kand. Uppsala.
Montan, E. W. Professor. Stockholm.
Montelius, O. Professor. Stockholm.
Montgomery Cederhjelm, R. v. Häradshöfd., Godsägare. Segersjö.
Mortensen, J. Docent. Uppsala.
Mörner, N. C. Grefve. Herrborum.

Nattsén, A. L. Th. v. Kollega. Alingsås.
Nilsen, F. Biskop. Aalborg.
Nielsen, Yngvar. Professor. Kristiania.
Nilson, Aug. Rektor. Gefle.
Norberg, A. Justitieråd. Stockholm.
Noreen, A. G. Professor. *Sällsk:s ordförande.* Uppsala.
Norén, R. Kontraktsprost. Skånella.
Norrby, C. J. Professor. Uppsala.
Norrköping, H. Allm. Läroverket.
Norström, V. Professor. Göteborg.
Nyberg, A. H. Kyrkoherde. Rute.
Nylander, K. U. Domprost. Strengnäs.
Nyström, J. F. Lektor. Uppsala.

Odelberg, C. Axel. Kapten. Stockholm.
Odelberg, P. W. Docent. Uppsala.
Odelberg, Wilh. Riksgäldsfullmäktig. Gustafsberg.
Odencrantz, G. Häradshöfding. Vimmerby.
Odhner, Herman. Folkhögskoleföreståndare. Lunnevad.
Olivecrona, S. R. D. K. Justitieråd. Stockholm.
Ossbahr, C. A. Intendent vid Kongl. Lifrustkammaren, Stockholm.
Ottelin, Odal. Docent. Uppsala.

Palm, A. J. T. v. Bibliotekarie. Lund.
Paludan, J. Professor. Köpenhamn.
Paulson, J. Professor. Göteborg.
Petersens, C. af. Bibliotekarie. Lund.
Pettersen, Hj. Bibliothekar. Kristiania.
Pettersson, C. F. Prost. Sundborn.
Phragmén, L. Rektor. Örebro.
Piehl, K. Professor. Uppsala.

Pihlström, A. Löjtnant. Falun.
Pipping, Hugo. Docent. Helsingfors.
Platen, C. v. Amanuens. Stockholm.
Platin, O. Civilingeniör. Gustafsvik.
Pleijel, Henning. Komminister. Väckelsång.
Printzensköld, Axel. Kammarjunkare. Stockholm.
Printzsköld, O. H. R. Förste Hofmarskalk. Stockholm.

Quensel, Th. Bokhandlare. Uppsala.

Raphael, A. Fil. D:r, Jur. Kand. Stockholm.
Regnell, K. V. Kamrerare. Helsingfors.
Rettig, John. Konsul. Gefle.
Reuterskiöld, C. A. Professor. Uppsala.
Ringborg, Gustaf. Disponent. Herrstaberg.
Risberg, J. B. Lektor. Linköping.
Rosen, Aug. von. Grefve. Förste Hofmarskalk. Stockholm.
Rosén, J. Redaktör. Stockholm.
Rudbeck, J. G. R. Frih., v. Häradshöfding. Stockholm.
Rudebeck, G. Häradshöfding. Sunne.
Rääf, L. R. Kammarjunkare. Buhlsjö.

Sahlin, C. Y. Professor. Stockholm.
Sandberg, Henrik. Bokhandlare. Stockholm.
Sandegren, E. v. Häradshöfding. Stadsnotarie. Göteborg.
Sandegren, M. v. Lektor. Stockholm.
Sandels, L. G. Grefve, Generallöjtnant. Stockholm.
Sandén, J. Bankkassör. Mariestad.
Santesson, G. H. Geolog. Stockholm.
Schauman, G. Bibl.-Amanuens. Helsingfors.
Schéele, F. A. v. Docent. Uppsala.
Schürer v. Waldheim, M. Regementsintendent. Umeå.
Schützercrantz, J. W. Revisor. Stockholm.
Schwartz, Eug. Rektor. Stockholm.
Schybergson, M. G. Professor. Helsingfors.
Schöning, G. Konsul. Söderhamn.
Seth, K. A. Th. Konservator. Uppsala.
Setterwall, K. e. o. Bibl.-Aman. Stockholm.
Settervall, N. v. Häradshöfd. Stockholm.
Sjöbeck, P. Bibl.-Aman. Lund.
Sjöberg, Nils. e. o. Bibl.-Aman. Uppsala.
Sjögren, Vilh. Professor. Uppsala.
Skara, Stiftsbiblioteket.
Skarstedt, C. W. Professor. Lund.
Skogman, Carl. Jur. Utr. Kand. Stockholm.
Smerling, G. W. Registrator. Stockholm.
Snoilsky, C. Grefve, Öfverbibliotekarie. Stockholm.
Sondén, M. Professor. Stockholm.
Sprinchorn, C. K. S. Rektor. Lund.
Stave, E. Professor. Uppsala.
Stavenow, L. Professor. Göteborg.
Steffen, L. R. Lektor. Örebro.
Stenbeck, C. W. Grosshandlare. Gefle.
Stjerna, K. Fil. Kand. Lund.
Stjernswärd, R. H. Kammarherre. Kristianstad.
Stockholm, H. Realläroverket.
Stockholm, Kongl. Biblioteket.
Stockholm, Riksarkivet.
Stockholm, Svenska Akademiens Nobelbibliotek.
Stockholm, Östermalms Läroverk.
Strassburg, Kaiserliche Universitäts- und Landes-Bibliothek.
Sundén, D. A. Lektor. Vesterås.
Sundén, J. M. Professor. Uppsala.
Sundstedt, H. v. Häradshöfding, Stadsnotarie. Göteborg.
Sundström, C. J. Lektor. Göteborg.
Svartengren, T. H. Kyrkoherde. Umeå.
Swartz, C. Grosshandlare. Norrköping.
Svedbom, W. Musikaliska Akademiens Direktör. Stockholm.
Svedelius, A. G. Landshöfding. Örebro.
Svenska Akademien. Stockholm.
Svensson, Birger. Grosshandl. Stockholm.
Svensson, N. Fil. Stud. Lund.
Sydow, Armand v. Pastor. Sköfde.
Sylwan, O. Professor. Göteborg.
Söderberg, E. N. Fil. D:r, Redaktör. Örebro.
Söderhamn, Allm. Läroverket.
Söderwall, K. F. Professor. Lund.

Tamm, Axel. Bruksägare. Stockholm.
Tamm, F. A. Professor. Uppsala.
Taube, C. B. Frih., Arkivarie. Stockholm.
Tegnér, Es. Professor. Lund.
Thestrup, G. Auditör, Rådman. Landskrona.
Tigerschiöld, H. E. Kanslisekreterare. Stockholm.
Tigerstedt, R. Professor. Helsingfors.
Torbiörnsson, Tore. Docent. Uppsala.
Torin, K. J. L. Lärov.-Adj. Skara.
Tottie, H. W. Biskop. Kalmar.
Trana, E. A. Rådman. Göteborg.
Trolle Bonde, C. J. Grefve. Trolleholm.
Trygger, Signe. Professorska. Uppsala.

Ugglas, P. M. af. Frih., v. Häradshöfding. Stockholm.
Ullman, Hj. Prokurist. Stockholm.
Undén, U. T. Fil. Stud. Uppsala.
Uppsala, Estetiska Föreningen.
Uppsala, Studentkåren.
Uppsala, Stockholms Nation.
Uppsala, Upplands Nation.
Uppsala, Västgöta Nation.
Uppsala, Södermanl.-Ner. Nation.
Uppsala, Smålands Nation.
Uppsala, H. Allm. Läroverket.

Wachtmeister, H. H:son. Grefve, Statsråd. Stockholm.
Wachtmeister, H. Grefve. Kabinettskammarherre. Årup.
Wachtmeister, M. Grefvinna. Christineholm.
Wadstein, E. Professor. Göteborg.
Wahlfisk, J. Kontraktsprost. Nerikes Kil.
Wahlström, Lydia. Fil. D:r. Stockholm.
Wahlund, J. Borgmästare. Östhammar.
Walberg, E. Docent. Lund.
Wall, Aug. Expeditionschef. Stockholm.
Wallensteen, J. A. Kammarrättsråd. Stockholm.
Wannberg, D. E. Kontraktsprost. Tegneby.
Warburg, K. J. Professor. Stockholm.
Varenius, P. O. Docent. Uppsala.
Wedberg, J. O. Justitieråd. Stockholm.
Wegelius, M. Direktör. Helsingfors.
Weibull, L. Docent. Lund.
Wendell, H. Docent. Helsingfors.
Venersborg, H. Allm. Läroverket.
Wennberg, A. Prokurist. Stockholm.
Wennersten, O. W. Stud. Uppsala.
Wennström, A. L. Fil. Kand. Lund.
Werner, K. F. Kamrerare. Stockholm.
Vesterstrandh, Ph. Folkhögskoleföreståndare. Hammarby.
Vestervik, H. Allm. Läroverket.
Vesterås, H. Allm. Läroverket.
Westling, G. O. F. Rektor. Nyköping.
Westrin, Th. Arkivarie. Stockholm.
Wetterlund, F. Fil. D:r. Lund.
Vexiö, H. Allm. Läroverket.
Victorin, K. A. Amanuens. Stockholm.
Wieselgren, H. Bibliotekarie. Stockholm.
Willebrand, R. F. v. Frih., v. Häradshöfding. Helsingfors.
Vising, Joh. Professor. Göteborg.
Vougt, C. F. v. Häradshöfd. Stockholm.
Wrangel, Evert. Professor. Lund.
Wrangel, Herman. Grefve, Minister. Brüssel.
Wulff, F. A. Professor. Lund.
Vult von Steyern, Fr. Direktör. Stockholm.
Wåhlin, L. Bibliotekarie. Göteborg.

Zachrisson, M. Landssekreterare. Venersborg.
Zetterqvist, E. A. Lektor. Vexiö.
Zetterstrand, E. A. Professor vid Augustana Coll. Rock Island.
Zetterströmska Biblioteket. Östersund.
Zettervall, H. Öfverintendent. Stockholm.
Zimmerman, Helge. Stockholm.

Åkerblom, A. Lektor. Jönköping.
Åkerhielm, C. G. Friherre. Kammarherre. Ökna.
Åkerman, H. Envoyé. Paris.
Åkerman, R. Generaldirektör. Stockholm.
Åstrand, J. O. G. Lärov.-Adj. Uppsala.
Åström, P. Lektor. Karlstad.

Ödberg, J. F. Lektor. Skara.
Öman, V. E. Fil. D:r. Örebro.
Örebro, Karolinska Läroverket.
Östergren, O. Fil. Kand. Uppsala.

1888.

1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
8[4]. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
9[3]. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

1889.

1: 10. Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10[1]. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.
7: 3 1500- och 1600-talens Visböcker. III. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11: 1-2. Skrifter från Reformationstiden. 1 och 2. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

1: 11. Samlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10[2]. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1501—1518). Ej i bokhandeln.
9[4]. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
12[1]. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

1: 12. Samlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
10[3]. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3 (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9[5]. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5. Pris i bokh. komplett 5 kr. 50 öre.

1892.

1: 13. Samlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10[4]. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12[2]. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9[6]. Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. 25 öre.

1893.

1: 14. Samlaren. 14. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Wivallius. 1. » » » 6 »
1: Extrah. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3. Skrifter från Reformationstiden. 3. Pris i bokh. 3 kr.
11: 4. » » » 4. » » » 1 »

1894.

1: 15. Samlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12[3]. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

1: 16. Samlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Wivallius. 2. » » » 2 »

1896.

1: 17. Samlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
15: 1. Johan Wellander. Literaturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

1: 18. Samlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
7: 4. 1500- och 1600-talens Visböcker. IV. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1898.

1: 19. Samlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
15: 2. Johan Wellander. Literaturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
17: 1. Svenskt Anonym- och Pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska literaturen. H. 1. Ej i bokhandeln.
11: 5. Skrifter från Reformationstiden. 5. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
11: 6. » » » 6. » » » 1 kr.
11: 7. » » » 7. » » » 2 kr. 50 öre.

1899.

1: 20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 2. Svenskt Anonym- och Pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska literaturen. H. 2. Ej i bokhandeln.
18: 1. Ur Hans Järtas literära brefväxling I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 1. Thomas Thorilds Bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1900.

1: 21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
17: 3. Svenskt Anonym- och Pseudonymlexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonymer och pseudonymer i den svenska literaturen. H. 3. Ej i bokhandeln.
18: 2. Ur Hans Järtas literära brefväxling I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
19: 2. Thomas Thorilds Bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

1: 22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
7: 5. 1500- och 1600-talens Visböcker. V. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
17: 4-5. Svenskt Anonym- och Pseudonymlexikon. H. 4—5. Ej i bokhandeln.

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till vicebibliotekarien Aksel Andersson, Uppsala.

Uppsala i November 1901.

Svenska Literatursällskapets Arbetsutskott.

Obs.! **Samlaren** 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i e t t häfte. — Af sällskapets öfriga Skrifter äro n:r 2, 3—6, 9 och 12—16 afslutade.